

Róbert Bellarmín: Katechizmus čiže vysvetlenie kresťanskej náuky

Podľa latinského vydania *Catechismus seu explicatio doctrinae christianae, auctore Roberto Bellarmino*, Praha 1747, s prihliadnutím k pôvodnej talianskej verzii. Tento preklad nezohľadňuje zmeny cirkevnej disciplíny, napr. pôstnej. Odkazy boli spresnené, aby zodpovedali číslovaniu kapitol podľa *Migne: Patrologiae cursus completus* (pôvodné vydania spred 1867, skratky PG a PL); pre uľahčenie je uvedené aj číslo zväzku a stĺpca. Pri konciloch je uvedený odkaz na zbierku *Labbé-Cossart 1671-1672* (LC zväzok/stĺpec).

Text po drobných úpravách s dovoľením prekladateľa r. 2025 prevzatý zo stránky:
<https://a-repko.sk/knihy.htm>

(pracovná verzia bez korektúry slovenčiny)

I. Čo je kresťanská náuka a aké sú jej najdôležitejšie časti?

ŽIAK. Pretože som spoznal, že znalosť kresťanskej náuky je potrebná na spásu, želám si, aby si mi najprv objasnil, čo je to vlastne kresťanská náuka.

UČITEĽ. Kresťanská náuka je akýsi výťah čiže súhrn všetkého toho, čo Kristus náš Pán učil, ukazujúc nám cestu spásy.

Ž. Ktoré sú najdôležitejšie a najpotrebnejšie časti tejto náuky?

U. Sú štyri, a to: Apoštolské vyznanie viery (Verím v Boha), Modlitba Pána (Otče náš), Desatoro prikázaní a sedem sviatostí.

Ž. Prečo práve štyri časti, a nie viac ani menej?

U. Lebo sú tiež tri najdôležitejšie čnosti: viera, nádej, láska. Vyznanie viery je potrebné pre vieru; učí totiž, čo máme veriť. Modlitba Pána je potrebná pre nádej, pretože nám predkladá, v čo máme dúfať. Desatoro prikázaní je nevyhnutné pre lásku, lebo nás učí, čo máme robiť, aby sme sa páčili Bohu. Napokon sedem sviatostí treba ako nástroje, ktorými nadobúdame a uchováваме čnosť, o ktorej sme predtým povedali, že je nevyhnutná na spásu.

U. Daj mi prosím nejaké prirovnanie, pomocou ktorého by som lepšie pochopil nevyhnutnosť týchto štyroch častí.

Ž. Sv. Augustín¹ si berie príklad z domu: Pretože ako pri výstavbe domu je potrebné položiť základy, potom vystavať múry, a nakoniec ho zakryť strechou – a nato sú potrebné rozličné nástroje – , podobne aj na postavenie diela spásy v našej duši treba základ viery, múry nádeje, strechu lásky a napokon nástroje, ktorými sú práve presväté sviatosti.

II. Vysvetlenie znamenia Najsvätejšieho Kríža

ŽIAK. Predtým, ako načneme prvú časť tejto náuky, si prajem, aby si mi ukázal, v čo treba veriť; čiže najdôležitejšie tajomstvá obsiahnuté vo Vyznaní viery, spolu s ich jasným a stručným vysvetlením.

UČITEĽ. Správne navrhuješ, tak aj urobím. Máš teda vedieť, že sú dve základné tajomstvá našej viery, obsiahnuté práve v znaku nazývanom Svätý Kríž. Prvým tajomstvom je trojjednosť Božia. Druhým je vtelenie a umučenie nášho Spasiteľa.

Ž. Čo chápeš pod trojjednosťou Božou?

U. To sú vznešené záležitosti a budú vysvetlené postupne v priebehu tejto náuky. Nateraz bude stačiť, ak sa naučíš jednotlivé mená a pochopíš ich, nakoľko sa dá. Jedinosť Boha je taká skutočnosť, ďaleko presahujúca všetky stvorené veci, ktorá nemá začiatok, vždy bola a bude; udržiava a riadi všetko ostatné, ňou stvorené; je nad všetkým najvyššia, najkrajšia, najvznešenejšia, najmocnejšia Pani všetkých vecí. A tá skutočnosť sa volá Boh, ktorý je jeden, pretože môže byť len jedna pravá božská prirodzenosť a bytnosť, nekonečne mocná, múdra, dobrá atď. Avšak toto božstvo sa nachádza v troch Osobách – Otec, Syn a Duch Svätý – trojica čo do osôb, avšak čo do prirodzenosti a bytnosti, ktorú majú spoločnú, jeden Boh. Keby napríklad boli na zemi tri osoby, z ktorých jedna by sa volala Peter, druhá Pavol a tretia Ján, majúce jednu a tú istú dušu, jedno a to isté telo, nazývali by sa troma osobami, pretože jedna by bola Peter, druhá Pavol a tretia Ján; a predsa by to bol jeden človek, a nie traja ľudia,

¹ Sermo 27,c.1 PL38/178; (S.337,c.5 [PL38/1478])

lebo by nemali ani tri duše, ani tri telá, ale iba jedno telo a jednu dušu. To však je medzi ľuďmi nemožné, pretože ich bytie je malé a konečné, a tak nedokáže byť vo viacerých osobách. Ale pretože Božie bytie a jeho božstvo je nekonečné, nachádza sa tá istá bytnosť a to isté božstvo, ktoré sú v Otcovi, rovnako aj v Synovi a Duchu Svätom. A tak sú tri osoby, jedna je Otcova, druhá Synova a tretia Ducha Svätého, a predsa sú jediným Bohom, lebo majú jedno spoločné božstvo, jednu podstatu, jednu moc, múdrosť, dobrotu atď.

Ž. Ešte mi povedz, čo je vtelenie a umučenie Krista, nášho Spasiteľa.

U. Ide o to, že druhá osoba Trojice, ktorú menujeme Synom, popri svojom božskom bytí, ktoré mal už pred stvorením sveta, ba od večnosti, prijal ľudské telo a ľudskú dušu, teda celú našu prirodzenosť, v lone prečistej Panny; a týmto spôsobom ten, ktorý bol predtým jedine Bohom, začal byť naraz Bohom aj človekom. A potom, keď strávil tridsaťtri rokov medzi ľuďmi, ukazujúc cestu spásy a vykonajúc mnoho zázrakov, nechal sa nakoniec vyzdvihnúť na kríž, na ktorom aj zomrel, aby zadostučinil Otcovi za hriechy celého sveta. Avšak tretí deň po smrti vstal k životu a štyridsiaty deň po Zmŕtvychvstaní vystúpil na nebesia, ako sa neskôr povie obšírnejšie pri vysvetlení dvanástich článkov. Toto je teda vtelenie a umučenie nášho Spasiteľa.

Ž. Prečo sú toto hlavné tajomstvá našej viery?

U. Lebo prvé zahŕňa prvopočiatok a konečný cieľ človeka; druhé však poskytuje jedinečný a najúčinnější prostriedok na spoznanie onoho počiatku a na dosiahnutie posledného cieľa. Navyše vierou a vyznaním týchto dvoch tajomstiev sa odlišujeme od všetkých klamných pohanských siekt, a tiež Turkov, židov a bludárov. Napokon preto, že bez viery a vyznania týchto dvoch tajomstiev sa nikto nemôže spasíť.

Ž. Akým spôsobom sa nachádzajú tieto dve tajomstvá v znaku Najsvätejšieho Kríža?

U. Pri prežehnávaní sa znakom Kríža hovoríme: *V mene Otca i Syna i Ducha Svätého*, a pritom na sebe naznačujeme tvar kríža. Pravou rukou sa dotýkame čela, hovoriac: *V mene Otca*, potom hrude, hovoriac: *i Syna*, a nakoniec, zdvihnúc pravicu, pokračujeme od ľavého pleca k pravému, hovoriac: *i Ducha Svätého*. Slová *V mene* znamenajú jedinosť Boha, hovoríme totiž *V mene*, a nie v menách; ďalej slovami *V mene* sa označuje božská moc, ktorá je jediná v troch Osobách. No a slová *Otca i Syna i Ducha Svätého* uvádzajú Trojicu osôb. Prežehnávanie v tvare Kríža predstavuje nielen umučenie, ale tiež vtelenie Syna Božieho. Prechod pravice zľava doprava, namiesto sprava doľava, znamená naše prenesenie skrze Pánovo umučenie od pominuteľnosti k večnosti, z hriechu do milosti a zo smrti do života.

Ž. Prečo robíme znamenie Kríža?

U. V prvom rade preto, aby sme svedčili, že sme kresťania, t.j. vojaci Krista, nášho najvyššieho Vládcu. Je to akýsi symbol či vlajka, ktorým sa Kristovi vojaci odlišujú od nepriateľov Cirkvi, teda pohanov, židov, Turkov a bludárov. Ďalej robíme znak Kríža preto, aby sme zvolávali Božiu pomoc pri všetkých našich dielach. Čiže týmto znakom sa volá na pomoc Najsvätejšia Trojica, pre zásluhy umučenia Krista, nášho Spasiteľa. A preto si zvyknú dobrí kresťania robiť toto znamenie, či už vstávajú z lôžka, odchádzajú z domu, sadajú k stolu, idú spať, alebo keď sa podujímajú na nejaké dielo Tertulián: *De corona militis* c.3 [PL2/80]. Napokon robíme toto znamenie preto, aby sme sa vyzbrojili proti diabolským pokušeniam. Diabol sa totiž desí tohto znaku a uteká od neho² ako zločinci, keď vidia miesto trestu. A tak sa človek skrze znak Kríža častokrát vyslobodzuje z mnohých

² Augustín: *De diversis* 83 quaestionibus q.79,n.4 [PL40/92]; Ján Zlatoústý (Chrysostom): *In Mattheum* Homilia 54,n.4 [PG58/537]

nebezpečenstiev, či už duchovných alebo časných, ak ho používa s pravou vierou a dôverou v Božie milosrdenstvo a zásluhy nášho Pána Ježiša Krista.

III. Vyznanie viery, čiže 12 článkov

ŽIAK. Teraz prejdime na prvú časť kresťanskej náuky, lebo by som sa rád naučil Apoštolské vyznanie viery.

U. Apoštolské vyznanie viery obsahuje dvanásť častí,³ ktoré voláme články. Je ich dvanásť podľa počtu Apoštolov, ktorí ich zostavili, a sú to tieto:

- 1. Verím v Boha Otca Všemohúceho, Stvoriteľa neba i zeme.**
- 2. I v Ježiša Krista, jeho jediného Syna, nášho Pána.**
- 3. Ktorý sa počal z Ducha Svätého, narodil sa z Márie Panny.**
- 4. Trpel za vlády Poncia Piláta, bol ukrižovaný, umrel a bol pochovaný.**
- 5. Zostúpil k zosnulým, tretieho dňa vstal zmŕtvych.**
- 6. Vystúpil na nebesia, sedí po pravici Boha Otca Všemohúceho.**
- 7. Odtiaľ príde súdiť živých i mŕtvych.**
- 8. Verím v Ducha Svätého.**
- 9. Svätú Cirkev katolícku, spoločenstvo svätých.**
- 10. V odpustenie hriechov.**
- 11. Vo vzkriesenie tela.**
- 12. A v život večný. Amen.**

Vysvetlenie prvého článku

Ž. Vysvetli mi slovo za slovom prvý článok, teda: Verím.

U. Znamená to povedať, že mám za isté a nepochybné všetko to, čo sa nachádza v týchto 12 článkoch, lebo sám Boh naučil tieto pravdy Apoštolov, Apoštoli Cirkvi, no a Cirkev ich učí nás. A pretože je nemožné, aby Boh klamal, verím tým veciam oveľa pevnejšie, ako tým, ktoré buď vidím očami, alebo ktorých sa dotýkam rukami.

Ž. Čo je to: v Boha?

U. Tým sa hovorí, že treba pevne veriť, že jestvuje Boh, aj keď ho telesnými očami nemôžeme zachytiť. A je to Boh jediný, preto sa hovorí: Verím *v Boha*, a nie *v bohov*. Ani si netreba predstavovať, že by bol Boh podobný niektorej hmotnej veci, akokoľvek by bola veľká alebo nádherná. Ale naopak, treba si uvedomiť, že Boh je duchovným bytím, ktoré vždy bolo a bude; ktoré všetko stvorilo, a tiež všetko naplňa, riadi a všetko vie a vidí. Takže čokoľvek, či už to postrehuješ očami, alebo si znázorňuješ predstavivosťou, máš si o tom povedať: Čokoľvek si predstavujem, nie je to Bohom, pretože Boh je nekonečne lepší.

Ž. Prečo sa Boh volá Otec?

U. Pretože naozaj je Otcom svojmu jednorodenému Synovi, o ktorom sa hovorí v druhom článku; taktiež lebo je Otcom všetkých dobrých, nie podľa prirodzenosti, ale podľa osvojenia; napokon preto, že je Otcom všetkých stvorení, nie podľa prirodzenosti, ani podľa osvojenia, ale podľa ich stvorenia, ako povieme pri druhom článku.

³ Lev Veľký: Epistola 31 ad Pulcheriam c.4 [PL54/794]

Ž. Prečo hovoríš Všemohúci?

U. Pretože je to jedno z Bohu vlastných božských mien. A hoci má takých mien mnoho, ako napr. večný, nesmierny, nekonečný a podobne, predsa sa na tom mieste najvhodnejšie volá Všemohúci, aby nám nebolo ťažké uveriť, že sám z ničoho urobil nebo a zem, ako sa to vyjadruje v ďalších slovách. Ved' tomu, ktorý robí, čokoľvek chce, a teda je Všemohúci, nemôže byť nič ťažké. Ale ak by si povedal, že Boh nemôže zomrieť ani hrešiť, a preto neplatí, že môže všetko, odpoviem, že možnosť zomrieť alebo zhrešiť nie je schopnosť, ale neschopnosť; ako keby sa o nejakom mocnom vojakovi povedalo, že môže všetkých premôcť, ale nemôže byť premožený ani jedným, nič by neubral jeho udatnosti chýr, že nemôže byť premožený, pretože môcť byť premožený nie je sila, ale slabosť.

Ž. Čo znamená ono meno: Stvoriteľ?

U. Znamená, že Boh stvoril všetko z ničoho a jedine On môže všetko priviesť v nič. Zaiste, anjeli a ľudia dokážu nejakú vec vyrobiť alebo zničiť, čo je možné aj démonom; môžu to však jedine z už jestvujúcej hmoty, a tiež nemôžu premeniť niečo v nič, ale len jednu vec zmeniť na inú. Napríklad murár nedokáže postaviť dom z ničoho, ale potrebuje na to kamene, vápno, drevo a podobne; takisto nedokáže zničiť stavbu natoľko, aby sa zmenila na nič, ale skončí pri kameňoch, prachu, drevách a podobne. Takže oproti nim sa jedine Boh nazýva Stvoriteľom, lebo iba jemu jedinému netreba na stvorenie a usporiadanie nejakej veci preexistujúcu hmotu.

Ž. Prečo sa hovorí Stvoriteľ neba i zeme? Či nestvoril Boh aj vzduch, vodu, kamene, zvieratá, ľudí a všetky ostatné veci?

U. Pod menom neba a zeme sa chápe aj toto všetko, čo patrí k nebu a zemi. Práve tak, ako keď niekto povie, že človek sa skladá z duše a tela, vtedy iste mieni všetko to, čo sa nachádza v ľudskom tele, totiž cievy, krv, kosti, nervy a podobne; a tiež všetko, čo sa nachádza v duši, totiž rozum, vôľu, pamäť, zmysly vnútorné a vonkajšie atď. Tak aj pod pojem neba patrí vzduch s nebeskými vtákmi, tiež oblaky a nebeské hviezdy, a nakoniec anjeli. Meno zem však zahŕňa všetko to, čo je obklopené vzduchom, čiže vody mora a riek, vyvierajúcich zo zeme; navyše všetky zvieratá, rastliny, kamene, kovy a čokoľvek nachádzajúce sa v útrobach zeme či mora. A tak je Boh Stvoriteľom neba a zeme, pretože to sú dve základné časti sveta. Totiž jedna vyššia, ktorú obývajú anjeli; druhá nižšia, v ktorej žijú ľudia – lebo títo sú dvoma najvznešenejšími stvoreniami, ktorým všetky ostatné slúžia, a tak isto obidve (pretože sú stvorené z ničoho a k toľkej dôstojnosti povýšené) sú povinné slúžiť Bohu.⁴

Vysvetlenie druhého článku

Ž. Vysvetli mi teraz druhý článok, totiž: I v Ježiša Krista, jeho jediného Syna, nášho Pána.

U. Všemohúci Boh, o ktorom je prvý článok, má pravého a vlastného Syna, ktorého voláme Ježiš Kristus; a aby si porozumel, ako Boh splodil tohto Syna, vezmi si príklad zo zrkadla. Keď sa niekto pozerá do zrkadla, hneď sa vytvára obraz, tak podobný jemu samému, že sa nedá nájsť rozdiel; nakoľko nielen zobrazuje jeho vzhľad, ale tiež napodobňuje jednotlivé pohyby; a ako sa hýbe človek, tak sa hýbe aj obraz. A tento obraz, natoľko podobný človeku, sa bez akejkoľvek námahy, bez zdržania a bez nástroja vytvára vskutku naraz, v mihu oka, v jednej chvíľke. V tomto zmysle si predstav, že keď Boh okom svojej mysle pohliadol do zrkadla svojho Božstva, ihneď utvoril obraz podobný sebe; a pretože Boh tomuto obrazu udelil celé svoje bytie, celú svoju prirodzenosť (čo my pohľadom nedokážeme), je tento obraz pravým Božím Synom, hoci naše obrazy, ktoré pozorujeme v zrkadle, nie sú našimi deťmi.

⁴ Nicejsko-carhradské vyznanie dodáva „všetkého viditeľného aj neviditeľného“, a tým upresňuje, že nebom sa myslí svet nehmotný, nepostrehnuteľný zmyslami, a zemou za mieni všetko hmotné.

Z toho máš usúdiť, akým spôsobom je Syn Boží Bohom, rovnako ako je Bohom Otec a tým istým Bohom čo Otec, pretože má s Otcom spoločnú podstatu. A zasa, Syn nie je od Otca mladší, ale vždy bol, ako aj Otec vždy bol. Pochádza totiž iba z Božieho pohľadu, a Boh seba vždy videl a pozoroval. Napokon, Boží Syn nebol splodený spoluprácou ženy, ani v priebehu času, ani nemravnou žiadostivosťou, alebo s dopustením iných nedokonalostí, ale, ako som povedal, bol zrodený jedine z Otca, jeho jednoduchým pohľadom na seba najčistejším okom božskej mysle.

Ž. Prečo sa tento Boží Syn volá Ježiš Kristus?

U. Meno Ježiš znamená Spasiteľ, zatiaľ čo prírnenie Kristus znamená Veľkňaz a Kráľ Kráľov. Ako som sa totiž zmienil pri vysvetlení znamenia Kríža, Boží Syn sa stal človekom preto, aby nás svojou krvou vykúpil a navrátil do večnej spásy. A preto, len čo sa stal človekom, vzal si toto meno Spasiteľ, aby ukázal, že prišiel kvôli spásy ľudí. Otec ho poctil tiež titulom Veľkňaz a Najvyšší Kráľ – to všetko znamená ono meno Kristus – a podľa tohto mena sa nazývame kresťanmi.

Ž. Prečo vtedy, keď sa menuje Ježiš, skladáme čiapku alebo kľakáme, a pri počutí iných Božích mien to nerobíme?

U. Dôvod je, že toto meno je vlastné Božiemu Synovi, zatiaľ čo všetky ostatné sú spoločné; a tiež nás toto meno poučuje, ako Boh sám seba ponížil, vezmúc na seba prirodzenosť človeka. Preto aj na znamenie vďaky kľakáme pri počutí tohto mena. A robíme to nielen my ľudia, ale tiež Boží anjeli v nebi a démoni v podsvetí sa klaňajú kvôli tomuto menu; jedni zo spontánnej lásky, druhí však nútení strachom. Boh totiž chcel, aby sa každé rozumné stvorenie klaňalo jeho Synovi, nakoľko On sám sa z lásky k nám sklonil až k ponížujúcej smrti na Kríži.

Ž. Prečo sa Ježiš Kristus volá naším Pánom?

U. Pretože spoločne s Otcom nás stvoril, a tak je naším Ochrancam a Pánom podobne ako Otec; tým viac, že nás oslobodil svojimi trpkými bolesťami a umučením z moci a zajatia diablovho, o čom sa povie trochu neskôr.

Vysvetlenie tretieho článku

Ž. Dostávame sa k vysvetleniu tretieho článku. Čo znamená: Ktorý sa počal z Ducha Svätého, narodil sa z Márie Panny?

U. Tento článok vysvetľuje nevídaný a obdivuhodný spôsob Vtelenia Božieho Syna. Vieš, že všetci ľudia sa rodia z otca a matky, a že matka neostáva pannou po tom, čo počne a porodí dieťa. No keď sa mal vteliť Boží Syn, nechcel mať pozemského otca, ale len matku menom Mária, ktorá vždy zostala neporušenou Pannou. Totiž Duch Svätý, ktorý je tretou Božskou Osobou a je jeden a ten istý Boh s Otcom a Synom, svojou nekonečnou Všemohúcnosťou, z prečistej krvi tejto Panny utvoril telo najdokonalejšieho Dieťaťa a v tej istej chvíli tiež stvoril najvznešenejšiu dušu, ktorú spojil s telom tohto Dieťaťa; a toto všetko Syn Boží pripojil k svojej Osobe, takže Ježiš Kristus, ktorý bol predtým iba Bohom, začal byť tiež človekom; a zatiaľ čo ako Boh mal otca bez matky, tak ako človek mal matku bez otca.

Ž. Rád by som porozumel pomocou nejakého príkladu alebo podobenstva, akým spôsobom mohla počať Panna?

U. Skrytým Božím tajomstvom, hoci im aj nerozumieme, jednako treba veriť. Lebo Boh dokáže vykonať viac, než my rozumom dokážeme pochopiť, a preto sa na začiatku Vyznania viery hovorí, že Boh je Všemohúci. Máme však v stvorení tohto sveta krásny príklad. Vieš, že zem sama od seba obyčajne netvorí zrno, ak predtým nebola pooraná a osiata, zavlažená dažďom a ohriata slnkom. A predsa na počiatku, keď vydala prvé zrno, zem nebola pooraná, ani osiata, ani ohriata, a tak (svojím

spôsobom) bola celkom panenská; a len na príkaz Boha Všemohúceho a jeho mocou dala na mieste vyrásť pšenici a obilii. A tak aj panenské lono Márie, celkom bez ľudského pričinenia, iba na príkaz Boží, účinkom Ducha Svätého, splodilo najvzácnejšie zrnó, totiž oživené telo Syna Božieho.

Ž. Pretože bol Ježiš Kristus počatý z Ducha Svätého, domnievam sa, že snád' by nebolo nevhodné povedať, že Duch Svätý je jeho Otcom z hľadiska človečenstva?

U. Nie je tomu tak. Na to, aby bol niekto niekomu otcom, nestačí, aby ho utvoril, ale aby ho utvoril z vlastnej podstaty; a preto hovoríme, že murár nie je otcom domu ním zhotoveného, pretože ho postavil z kameňov, a nie z vlastného tela. Takže aj keď Duch Svätý utvoril telo Božieho Syna, utvoril ho ale z tela Panny, a nie zo svojej podstaty. A preto Syn Boží nie je synom Ducha Svätého, ale ako Boh je Synom Boha Otca, pretože od neho má svoje božstvo; a ako človek je Synom Panny, pretože od nej prijal ľudské telo.

Ž. Prečo sa dielo vtelenia Božieho Syna pripisuje Duchu Svätému? Či nespolupracovali aj Otec a Syn?

U. Čo koná jedna Božská osoba, to konajú súčasne aj ostatné dve, pretože majú spoločnú moc a dobrotu; predsa sa však diela moci pripisujú Otcovi, diela múdrosti Synovi a napokon diela lásky Duchu Svätému. A práve toto dielo, pretože najviac náležalo k láske, ktorou Boh vzplanul voči ľudskému rodu, pričíta sa Duchu Svätému ako vlastné.

Ž. Pouč ma na nejakom príklade, akým spôsobom spolupôsobili tri Osoby na Vtelení, ale iba Syn sa vtelil.

U. Ak si jeden človek oblieka odev a ďalší dvaja mu s obliekaním pomáhajú, vtedy sú traja zamestnaní touto prácou, a predsa sa oblečie len jeden. Tak aj pri završení Vtelenia Božieho Syna vzájomne prispeli všetky tri Osoby, ale iba Boží Syn si odel ľudské telo a stal sa človekom.

Ž. Prečo sa v tomto článku pridáva: Narodil sa z Márie Panny?

U. Pretože aj v tom sa skrýva veľký zázrak: ak totiž po deviatich mesiacoch Boží Syn vyšiel z útrobo panenskej Matky bez bolesti a škody na jej panenstve, nezanechajúc žiadnu známku svojho narodenia, tak urobil aj neskôr, keď pri svojom Zmŕtvychvstaní vystúpil z uzavretého hrobu, a potom vošiel zavretými dverami do večeradla, kde boli vedno zhromaždení jeho učeníci, a rovnako aj zmizol. A preto sa hovorí, že Matka nášho Pána Ježiša Krista zotrvala Pannou pred pôrodom, počas pôrodu aj po pôrode.

Vysvetlenie štvrtého článku

Ž. Ako sa majú chápať slová nasledujúce vo štvrtom článku, teda: Trpel za vlády Poncia Piláta, bol ukrižovaný, umrel a bol pochovaný?

U. Tento článok obsahuje najpotrebnejšie tajomstvo Vykúpenia a v skratke hovorí toto: Po tom, čo Kristus účinkoval na tomto svete tridsaťtri rokov, učil nás cestu spásy svojím presväтым životom, náukou a zázrakmi, dal ho Poncius Pilát nevinného zbičovať a pribiť na drevo Kríža, na ktorom aj zomrel; a bol pochovaný niekoľkými svätými mužmi.

Ž. O tomto tajomstve mi prichádzajú na um nejaké pochybnosti, ktoré si želim aby si mi vyjasnil; aby som vedel byť o toľko vďačnejší Bohu za jeho dobrodenie, o koľko lepšie ho budem chápať. Preto mi povedz, že ak je Kristus Syn Boha Všemohúceho, prečo ho jeho Otec nevyslobodil z rúk Piláta? Či dokonca, ak Kristus je Boží Syn, prečo sám seba nevyslobodil?

U. Kristus sa mohol tisícimi spôsobmi vymaniť z rúk Piláta, ak by si to bol želal. Ba celý šíry svet by mu nebol mohol nijako uškodiť, pokiaľ by taká bola jeho vôľa. To sa tu dá zreteľne ukázať. Veď už dlho predtým predvídal a predpovedal svojim učeníkom, že Židia sa ho budú snažiť vydať na smrť,

budú sa mu posmievat', bičovať ho a nakoniec ho usmrtia; a predsa sa pred nimi neukryl, ale dokonca vykročil v ústrety svojim nepriateľom, ktorí sa ho strojili dolapiť – a predsa ho nespoznali – a povedal im, že je to on, koho hľadajú. A keď v tej chvíli padli dozadu ako mŕtvi, neodišiel – hoci mohol –, ale počkal, kým sa nepreberú a nevstanú, a až vtedy sa nechal ako krotký baránok odvieť, kam oni chceli.

Ž. Z akého dôvodu bol Kristus ochotný dať sa nespravodlivo ukrižovať a zabiť, najmä keď bol nevinný?

U. Z mnohých dôvodov, ale hlavne preto, aby Bohu Otcovi zadosťučinil za naše hriechy. Mal by si vedieť, že urážka sa hodnotí na základe dôstojnosti urazeného, a naopak, zadosťučinenie má váhu podľa dôstojnosti toho, kto ho koná; čo bude zrejmé z príkladu: Ak sluha zasadí úder kniežat'u, bude sa to považovať za vážny priestupok, podľa dôstojnosti kniežat'a; ak to ale urobí knieža sluhovi, iste sa to bude pokladať za malichernosť, kvôli nízкости sluhy. A zase keď sluha zloží čiapku v prítomnosti kniežat'a, je to maličkosť, ale ak ju zloží knieža k pocte sluhy, bude to mať podľa vyššie uvedeného pravidla veľkú cenu. Takže po tom, čo prvý človek – a my všetci s ním – urazil Boha, ktorý má nekonečnú dôstojnosť, vykonaná urážka vyžadovala nekonečné zadosťučinenie. A pretože k takej dôstojnosti nemôže dospieť ani človek, ani anjel, prišiel nakoniec sám Syn Boží, ktorý má ako Boh nekonečnú dôstojnosť, prijal smrteľné telo a pre Božiu česť sa v tomto tele vydal na smrť na kríži; a týmto spôsobom zadosťučinil svojim trestom za našu vinu.

Ž. Aký je ďalší dôvod, pre ktorý chcel Kristus podstúpiť tak trpkú smrť?

U. Zaiste aby nás svojim príkladom naučil čnosti trpezlivosti, pokory, poslušnosti a lásky, čo sú štyri čnosti naznačené štyrmi koncami Kríža. Ved' sa nedá nájsť väčšia trpezlivosť, ako nevinne vytrpieť tak potupnú smrť; ani väčšia poníženosť, ako keď Pán všetkých pánov sa nechá zavesiť na kríž medzi zbojníkov; ani väčšia poslušnosť, ako chcieť radšej pretrpieť smrť, než nenaplniť Otcov príkaz; a napokon ani väčšia láska, ako položiť život za spásu svojich nepriateľov. A treba vedieť, že láska sa väčšmi prejavuje skutkami než slovami, a väčšmi vlastným utrpením, než vykonanými činmi. Tak Kristus ukázal – a to nielen nekonečným množstvom nám udelených dobrodení, ale aj vlastným umučením a smrťou –, že nás najhorlivejšie miluje.

Ž. Ak je Kristus Bohom aj človekom, ako sa vyššie povedalo, a Boh je ušetrený všetkého utrpenia a smrti, ako je tu možné hovoriť, že trpel a zomrel?

U. Práve preto, že je Bohom aj človekom, môže naraz trpieť aj netrpieť, zomrieť aj nezomrieť. Nakoľko je Bohom, nemôže trpieť ani zomrieť, ale nakoľko je človekom, môže trpieť aj zomrieť. Preto som povedal, že súc Bohom, stal sa človekom, aby zadosťučinil za naše hriechy, prijímúc na svojom presvätom tele trest smrti, čo by inak nebol mohol urobiť, ak by sa nebol stal človekom.

Ž. Ak teda Kristus zadosťučinil Otcovi za hriechy všetkých ľudí, ako to, že je toľko ľudí zatratených, a prečo nám treba robiť pokánia za naše hriechy?

U. Kristus vskutku zadosťučinil za hriechy všetkých ľudí, ale aj tak je potrebné v tom-ktorom prípade osobitne žiadať o udelenie tohto zadosťučinenia. To sa robí vierou, sviatosťami a dobrými skutkami, no predovšetkým pokáním. Teda človek má vytrvať v pokání a dobrých skutkoch, hoci už Kristus za nás trpel a zadosťučinil. Preto aj sú mnohí zatratení a zostávajú Božími nepriateľmi, buď že sa vzpierajú prijať vieru, ako židia, Turci a bludári; alebo nechcú pristúpiť k sviatostiam, napríklad tí, čo odmietajú prijať krst alebo sa vyspovedať a statočne zmyť hriechy pokáním; alebo tí, čo si nezaumienia žiť v súlade s Božími príkazmi.

Ž. Objasni mi to prosím na príklade.

U. Predstav si takýto príklad: Keby bol niekto, kto sa veľa namáhal a svojou prácou a námahami získal veľké množstvo peňazí, ktoré by stačili na splatenie všetkých dlhov v tomto meste, a tie by

položil do pokladnice, s tou podmienkou, že z nej môžu brať len tí, ktorí donesú potvrdenie o dlhu. Taký človek by teda naozaj zo svojej strany za všetkých zadosťučinil, a predsa zostanú mnohí zadlžení, pretože – či už zadržaní pýchou, lenivosťou alebo iným zlom – buď si nevyžiadajú potvrdenie, alebo sa odmietnu dostaviť k pokladnici, aby prijali peniaze.

Vysvetlenie piateho článku

Ž. V piatom článku sa hovorí: Zostúpil k zosnulým [doslova: do podsvetia], tretieho dňa vstal z mŕtvych. Chcel by som vedieť, čo tu znamená podsvetie.

U. Podsvetie je najnižšie a najhlbšie miesto celého sveta, teda stred, a preto sa na mnohých miestach Písma oproti podsveti kladie nebo, ako miesto najvyššie miestu najnižšiemu. Navyše v tejto priepasti zeme sú štyri osobitné priestory, akoby veľké oddelenia. Jedno pre zavrhnutých, ktoré je najhlbšie zo všetkých – patrí sa totiž, aby pyšní diabli a ich ľudskí nasledovníci boli v mieste najhlbšom a od raja čo možno najvzdialenejšom. V ďalšom oddelení, ktoré je o niečo vyššie, sa nachádzajú duše nateraz znášajúce tresty očistca. V treťom, ktoré je od oboch ešte vyššie, sú duše detí, ktoré zomreli bez krstu, a ktoré oheň trestu nemučí, ale je im súdené znášať jediný trest, a to pozbavenie blaženého videnia. Napokon v štvrtom, ktoré je od oných troch najvyššie, bývali duše patriarchov, prorokov a iných svätých, ktorí zomreli pred príchodom Krista. A hoci tieto sväté duše nepotrebovali očistenie, predsa nemohli vstúpiť do slávy, kým Kristus svojou smrťou neotvoril brány večného života. Dovtedy totiž boli nútené prebývať na tom mieste, ktoré sa nazýva tiež predpeklie Otcov alebo lono Abrahámov, a ktoré bolo v tej miere ušetrené trestov, že sa dokonca tešili príjemnému odpočinku, s veľkým nadšením očakávajúc príchod Pána. A tak v Evanjeliu (Lk 16,22-31) čítame o prenesení duše žobráka Lazára na odpočinutie si do Abrahámovho lona, kde ho zbadal bohatý hodovník, ktorý keď horel v pekelnom ohni, pozdvihol oči a videl na oveľa vyššom mieste bývať Lazára, naplneného veľkou radosťou a útechou, požívajúceho ovocie svojej trpezlivosti.

Ž. Teda na ktoré z týchto štyroch miest podsvetia zostúpil Kristus po svojej smrti?

U. Niet pochyb, že zostúpil do predpeklia svätých Otcov a hneď ich urobil blaženými a voviedol ich so sebou do nebeského kráľovstva. Ale ukázal sa aj na iných miestach podsvetia, aby zastrašil démonov ako víťazný vojvodca, pokarhal zatratených ako najvyšší sudca, a aby utešil duše v očisti ako ich obhajca a osloboditeľ. Kristus zostúpil do podsvetia tak, ako keď kráľ občas vchádza do väzenia, aby navštívil nešťastníkov a niekoľkým udelil milosť.

Ž. Keď už bol Kristus mŕtvy a jeho Telo ležalo v hrobe, nezostúpil do podsvetia celý Kristus, ale len duša Kristova. Ako sa teda môže povedať, že Kristus zostúpil do podsvetia?

U. Hoci bola smrť natoľko mocná, že oddelila dušu Kristovu od tela, predsa nedokázala od tohto Krista, tak tela, ako aj duše, oddeliť Božskú Osobu. Preto veríme, že Kristova Božská Osoba jednak odpočívala s telom v hrobe a takisto s dušou zostúpila do podsvetia.

Ž. Ako sa dá overiť, že Kristus vstal tretieho dňa zmŕtvych; ved' od piatka večera, keď bol Kristus pochovaný, až do noci pred nedeľným dňom, kedy vstal zmŕtvych, nie sú ani dva celé dni?

U. Nehovoríme, že Kristus po troch dňoch, ale že tretieho dňa vstal zmŕtvych, čo je naozaj pravda. Ved' v hrobe bol od piatku, čo bol prvý deň, hoci neúplný; potom celý sobotný deň, ktorý sa ráta za druhý; a nakoniec istú časť nedele, ktorá sa počíta ako tretia. Totiž prirodzené dni sa začínajú od predchádzajúceho večera, ktorým sa rozdeľuje deň od noci.

Ž. Prečo Kristus ihneď nevstal zmŕtvych, ale chcel čakať do tretieho dňa?

U. Lebo tak sa ukázal ako naozaj mŕtvy. Preto sa chcel zdržať v hrobe tak dlho, aby v tejto veci mohol dostatočne dokázať pravdu. Tu si tiež treba všimnúť, že rovnako ako Kristus prebýval ako

smrteľník v tomto živote tridsaťtri (či tridsaťštyri) rokov, podobne tak rozhodol, že zostúpi do ríše smrti na tridsaťtri (či tridsaťštyri) hodín. Práve toľko hodín sa napočíta, keď spolu zrátame jednu hodinu piatka (v ktorého dvadsiatej tretej hodine bol pochovaný), dvadsaťštyri hodín soboty a osem či deväť hodín nedele, pretože Kristus vstal zmŕtvych po polnoci na svitaní.

Ž. Prečo sa o Kristovi hovorí, že vstal zmŕtvych, ale o ostatných zosnulých – napríklad Lazárovi alebo synovi vdovy –, že boli vzkriesení?

U. Dôvod je ten, že Kristus ako Syn Boží vzkriesil sám seba, t.j. mocou svojho božstva znovuzjednotil svoju dušu s telom, a tak začal žiť nanovo (Rim 6). A keďže ostatní mŕtvi sa vlastnou mocou nedokážu navrátiť k životu, hovorí sa preto, že boli vzkriesení iným: tak ako my všetci v deň Posledného súdu budeme vzkriesení Kristom.

Ž. Je ešte nejaký rozdiel medzi Zmŕtvychvstaním Krista a ostatnými, ktorí sa vrátili k životu?

U. Rozdiel je ten, že ostatní boli vzkriesení ako smrteľní, a preto znova zomreli, Kristus však vstal nesmrteľný a nemôže viac podľahnúť smrti.

Vysvetlenie šiesteho článku

Ž. Podme teraz k šiestemu článku, ktorý sa zaoberá Kristovým Nanebovstúpením. Najprv by som rád vedel, ako dlho Kristus zotrval na zemi po Zmŕtvychvstaní a prečo?

U. Zostal štyridsať dní, čo vidieť aj na počte dní, ktoré uplynú od sviatku Zmŕtvychvstania do sviatku Nanebovstúpenia. Príčinou, pre ktorú sa tak dlho zdržal na zemi, je, že chcel potvrdiť neomylnosť tajomstva svojho Zmŕtvychvstania mnohými a rozličnými zjaveniami, pretože toto tajomstvo je ťažšie od ostatných, a kto mu verí, nemá žiadne prekážky voči viere v ostatné. Kto totiž vstal z mŕtvych, ten musel byť nevyhnutne predtým mŕtvý, a mŕtvý sa musel ešte predtým narodiť. Teda ktokoľvek prisvedča Kristovmu Zmŕtvychvstaniu, sotva mu bude ťažké uveriť jeho smrti a narodeniu. Navyše, oslávenému telu sa nehodí príbytok na zemi, ale v nebi; preto ten, kto verí Spasiteľovmu Zmŕtvychvstaniu, ľahko uverí aj jeho Nanebovstúpeniu.

Ž. Prečo sa Kristovi pripisuje, že vystúpil do neba, ale jeho najsvätejšej Matke, že bola nanebovzatá, a nie že vystúpila?

U. Dôvod toho sa vysvetlí jednoducho: Veď Kristus – ako Boh a človek – vlastnou mocou prenikol nebesia, tak ako aj vlastnou mocou vstal zmŕtvych. Ale jeho Matka, pretože bola stvorená – hoci medzi všetkými ako najvznešenejšia –, nie vlastnou mocou, ale Duchom Svätým bola vzkriesená a vzatá do kráľovstva nebeského.

Ž. Čo znamenajú slová: Sedí po pravici Boha Otca Všemohúceho?

U. Netreba si predstavovať, že naľavo od Syna vidieť Otca, ani že sa telesným spôsobom nachádza Otec v strede, po pravici majú Syna a po ľavici Ducha Svätého. Pretože ako Otec, tak aj Syn a Duch Svätý sú podľa svojho božstva rovnako všade; ani sa nemôže doslovne povedať, že jeden voči druhému má miesto napravo alebo naľavo. Ale sedieť po pravici znamená v tomto článku prebývať v rovnakej vznešenosti, sláve a velebnosti;⁵ a preto keď niekto sedí druhému po boku, nesedí vyššie ani nižšie od neho. Aby sa však tento spôsob reči lepšie pochopil, hovorí Písmo v Žalme 109, ktorý sa začína: *Pán povedal môjmu Pánovi*, raz že Syn sedí po pravici Otca, inokedy zas že Otec stojí po pravici Syna, aby sme pochopili ich rovnakú vznešenosť, ako už bolo spomenuté. Takže keď Kristus vystúpil na nebesia, zaujal miesto nad všetkými zbormi a radmi anjelov a nad spoločenstvom svätých duší, ktoré tam so

⁵ Gregor Naziánsky: Oratio 38 de Nativ. Dom. c.16,18 [PG36/330,334]; Ambróz: Epistola 63 ad Ecclesiam Vercellensem n.5-6 [PL16/1190]

sebou priviedol, zasadol na trón slávy Najvyššieho a na tom mieste zotrúva; ani nevystúpil vyššie od Otca, ani si neprisadol nižšie, ale takpovediac sedí po boku Otca, aby s ním požíval rovnakú slávu a velebnosť.

Ž. Keď je teda Kristus Bohom aj človekom, chcem vedieť, či po pravici Boha Otca sedí len ako Boh, alebo aj ako človek?

U. Kristus, nakoľko je Bohom, je rovný svojmu Otcovi a, nakoľko je človekom, je menší od Otca; predsa však, pretože je Bohočlovekom, nie sú dvaja Kristovia, ani dve osoby, ale iba jeden Kristus, jedna Osoba; a preto sa hovorí, že Bohočlovek Kristus sedí po pravici Boha Otca, a tak človečenstvo nášho Pána, t.j. jeho telo a duša, sedí na nebeskom tróne po pravici Boha Otca, nie na základe vlastnej dôstojnosti, ale kvôli svojmu zjednoteniu s Osobou pravého a vlastného Božieho Syna.

Ž. Toto mi prosím vylož na nejakom príklade.

U. Uvediem napríklad takýto: Keď kráľ sedí oblečený do purpuru na kráľovskom tróne a všetky kniežatá ríše si sadajú na nižšie miesta ako kráľ, kráľovský purpur je iste na vznešenejšom mieste ako oné kniežatá, lebo je na samotnom kráľovskom tróne. A že je to tak, neplynie z toho, že purpur má rovnakú dôstojnosť ako kráľ, ale preto, lebo je zjednotený s kráľom ako jeho vlastný odev. Tak podobne sedí Telo a Duša Kristova nad všetkými cherubínmi a serafínmi na samotnom Božom tróne, nie kvôli dôstojnosti prirodzenosti, ale kvôli zjednoteniu s Bohom; a nielen ako je purpur spojený s kráľom, ale užšie a tesnejšie, totiž osobnou jednotou, ako už bolo spomenuté.

Vysvetlenie siedmeho článku

Ž. Odtiaľ príde súdiť živých i mŕtvych. Kedy, prosím ťa, má nastať tento príchod nášho Pána?

U. Ten príchod bude na konci sveta; a preto chcem, aby si vedel, že tento svet sa raz skončí (Mt 24; 2 Pt 3; Mk 13) a bude úplne zničený ohňom, ktorý strávi všetko, čo len bude na zemi (ako sa to stalo pri potope). A nebude viac dňa ani noci, ani svadiieb, ani obchodov, ani žiadnych iných vecí, ktoré teraz vidíme. A tak v posledný deň tohto sveta (o ktorom nikto nevie nakoľko je blízko alebo ďaleko) zostúpi Kristus z neba, aby vykonal všeobecný súd. Slová *Odtiaľ príde* nás učia neveriť nikomu, kto sa bude vyhlasovať za Krista a snažiť sa nás zviest', ako to bude robiť na konci sveta Antikrist. Pravý Kristus totiž nepríde z púšte, ani z neznámeho miesta, ale z najvyššieho Neba zostúpi s toľkou slávou a vznešenosťou, že nikto nebude môcť pochybovať, či to je on alebo nie. Tak ako pri východe slnka, ktoré s toľkým svetlom preráža, že nikto nemôže pochybovať, či to je naozaj slnko alebo nie.

Ž. Prečo hovoríme, že bude súdiť živých i mŕtvych. Nebudú už všetci ľudia mŕtvi a zmŕtvych vzkriesení?

U. Pojmom živí a mŕtvi sa môžu rozumieť jednak dobrí, ktorí duchovne žijú v milosti Božej, a potom zlí, ktorí sú kvôli hriechu duchovne mŕtvi. Ďalej je pravda, že Kristus zostúpi z neba súdiť živých a mŕtvych podľa tela. Ved' v onen deň budú mnohí mŕtvi a nájde sa aj mnoho živých, ktorí, hoci budú žiť v posledný deň,⁶ medzi nimi mnoho dospievajúcich a detí, predsa však v jednom okamihu všetci zomrú a hneď vstanú zmŕtvych, aby sa splatil dlh prirodzenosti.

Ž. Často som počul, že ten, ktorý zomiera v smrteľnom hriechu, ide hneď do pekla, avšak kto bol v milosti Božej, mieri buď do očistného ohňa, alebo do Raja; ako možno takých súdiť, keď už bol vyneseny rozsudok?

U. Po smrti každého človeka sa koná osobný súd duše odchádzajúcej vtedy z tela. Ale v deň Posledného súdu sa uskutoční všeobecný súd nad celým svetom, a to z mnohých dôvodov. Po prvé,

⁶ Augustín: Boží štát kn.20, kap.20 [PL41/688]

kvôli Božej cti, pretože kým mnohí videli šťastie bezbožných a utrpenie dobrých, usudzovali, že Boh nesprávne riadi svet. Vtedy sa však jasne ukáže, že Boh všetko videl a zaznamenal, a spravodlivým rozhodnutím doprial bezbožným dočasného šťastia, aby tých ich niekoľko dobrých skutkov odmenil v časnom živote, po ktorom budú znášať večné tresty za smrteľné hriechy. Naopak, dobrých postihuje časnými trestami, jednak aby ich pokarhal za všedné hriechy, a tiež aby im poskytol príležitosť k trpezlivosti, pretože sa im za dobré skutky chystá dať nekonečný poklad slávy. Po druhé, kvôli Kristovej cti, ktorý bol nespravodlivo odsúdený a málokto ho poznal a ctil ako sa patrilo. Bolo teda rozumné ustanoviť jeden deň, v ktorom celý svet, či už dobrovoľne, alebo z donútenia, ho spozná a uctí ako Kráľa a Pána vesmíru. Po tretie, kvôli svätým, ktorí od sveta podstúpili prenasledovanie a útlak, aby každý jednotlivco uvidel slávu, ktorou ich Boh poctil. Po štvrté, na zahanbenie a zdesenie pyšných Božích nepriateľov. Po piate, aby telo spoločne s dušou si vypočulo rozsudok, či už oslávenia alebo zatratenia.

Vysvetlenie ôsmeho článku

Ž. Ôsmy článok je takýto: Verím v Ducha Svätého. Čo sa rozumie pod Duchom Svätým?

U. Označuje sa tým tretia osoba Najsvätejšej Trojice, tak ako sa v prvom článku uvádza prvá a v druhom článku druhá osoba. Takže Duch Svätý nie je ani Otcom, ani Synom, ale treťou osobou, vychádzajúcou z Otca i Syna, pravým Bohom s Otcom i Synom; je to však ten istý Boh, pretože má to isté Božstvo s Otcom a Synom.

Ž. Ukáž mi to na nejakom prirovnaní.

U. Božské veci sa nedajú dokonale znázorniť na príkladoch stvorených vecí, a najmä nie na tých hmotných. Napriek tomu si vezmi za príklad more alebo jazero. Totiž more vzniká z rieky, a rieka vyviera z prameňa, ktoré sú celé jednou a tou istou vodou: Tak nejak večný Otec, ako prameň, plodí Syna ako riekou a napokon z Otca i Syna, ako z prameňa a rieky, vychádza Duch Svätý ako akési more. A predsa Otec, Syn i Duch Svätý nie sú troma bohmi ale jedným Bohom.

Ž. Prečo sa tretia osoba v Najsvätejšej Trojici nazýva Duch Svätý? Vari nie sú duchmi tiež všetci anjeli a všetky blažené duše?

U. Volá sa tak kvôli zvrchovanosti Božej, lebo je najvyšším duchom a nanajvýš svätým, tvorcom všetkých stvorených duší a svätosti. Podobne je medzi ľuďmi veľa takých, ktorí sa nazývajú otcovia a svätí, či už kvôli úradu, alebo kvôli bezúhonnému životu, ako napríklad dobrí biskupi, kňazi a rehoľníci, napriek tomu sa nikto nenazýva Svätý Otec, iba pápež, pretože to meno mu náleží podľa zvrchovanosti, nakoľko on je hlavou ostatných, jednak svätosťou života a dôstojnosťou úradu, a tiež ako osoba predstavujúca Krista prevyšuje všetkých ostatných.

Ž. Keď teda meno Duch Svätý prislúcha Bohu na základe zvrchovanosti, ako to, že sa pripisuje iba tretej Osobe? Nie sú aj Otec a Syn duchmi i svätými?

U. Zaiste sú, ale nakoľko už prvá Osoba má vlastné meno Otec a druhá Osoba Syn, tretej Osobe pripadlo toto všeobecné meno, aby sa ním odlišila od ostatných dvoch. Navyše treba vedieť, že keď sa tretia Osoba volá Duch Svätý, tieto dve slová značia jedno meno, ako napríklad keď sa istý človek volá Ján Peter, označujúc tak spoločne jedno meno, hoci existujú dve osobitné mená Ján a Peter.

Ž. Z akého dôvodu sa Duch Svätý symbolicky zobrazuje v podobe holubice, najmä nad Kristom a jeho Matkou?

U. Nemá sa to vnímať, ako keby Duch Svätý mal telo alebo akoby sa dal vidieť telesnými očami, ale preto sa tak zobrazuje, aby sa tým vyjadrili účinky jeho pôsobenia na ľudí. A keďže je holubica jednoduchá, čistá, horlivá a plodná, preto sa kreslí nad Kristom a sv. Pannou, aby sme si uvedomili,

že Kristus a sv. Panna boli naplnení všetkými darmi a milosťami Ducha Svätého, najmä svätou jednoduchosťou, čistotou, horlivým duchom a duševnou plodnosťou, ktorou nadobudli nespočetné deti, teda všetkých verných a dobrých kresťanov.

Ž. Prečo sa nad apoštolmi kreslí Duch Svätý v podobe ohnivých jazykov?

U. Lebo totiž Duch Svätý v desiaty deň po Nanebovstúpení Pána zostúpil na apoštolov, naplnil ich všetkou múdrosťou, láskou a milosrdenstvom a obdaroval ich schopnosťou hovoriť akýmkoľvek jazykom, aby kázaním šírili vieru po celom svete. A preto ako znak týchto obdivuhodných účinkov sa im zjavili tieto jazyky. Lebo svetlo tohto ohňa znamená múdrosť, jeho žiara lásku a vzhl'ad jazyka označuje výrečnosť. Tento dar je jedným z najväčších dobrodení, ktoré Boh Cirkvi preukázal, a preto Cirkev každoročne slávi veľký sviatok, ktorý sa nazýva Turíce alebo Zoslanie Ducha Svätého.

Vysvetlenie deviateho článku

Ž. Čo sa označuje v deviatom článku: Svätú Cirkev katolícku, spoločenstvo svätých?

U. Začína sa tým druhá časť Apoštolského vyznania viery. V prvej totiž ide o Boha, v druhej o Cirkev ako Nevestu Božiu. Tak ako veríme, že v Bohu sú tri Božské osoby, podobne u Cirkvi – veríme v jednu Cirkev, ktorá zahŕňa tri hlavné dobrá: prvé náleží duši a je ním odpustenie hriechov, druhé telu a je ním zmŕtvychvstanie tela, tretie sa vzťahuje naraz k duši aj telu a je to život večný, ako sa uvidí v ďalších článkoch.

Ž. Vysvetli mi tento článok slovo za slovom, najprv: čo je Cirkev?

U. Cirkev je akési zvolanie a zhromaždenie pokrstených ľudí, ktorí vyznávajú rovnakú vieru a Kristov zákon, v poslušnosti Rímskemu pápežovi. Nazýva sa povolaním, pretože my sa kresťanmi nerodíme, ako sa ľudia rodia Talianmi, Francúzmi a v iných národnostiach. Sme však povolaní Bohom a vstupujeme do tohto spoločenstva krstom, ktorý je akoby bránou Cirkvi. Ale samotný krst nestačí, aby sme boli v Cirkvi, ale treba veriť, totiž vyznávať svätú vieru a Kristov zákon, ako ich predkladajú pastieri a kazatelia Cirkvi; ale ani to samo nestačí, treba sa tiež podrobiť poslušnosti Rímskemu pápežovi ako zástupcovi Krista, t.j. uznať ho za najvyššiu hlavu na mieste Krista.

Ž. Keďže Cirkev je spoločenstvo ľudí, prečo sa stavby, v ktorých sa odohráva obeť svätej omše a ostatné pobožnosti, tiež volajú cirkvi? (v slovenčine máme osobitné slovo kostol).

U. Pretože veriaci, ktorí sú skutočnou Cirkvou, sa zhromažďujú v týchto stavbách, aby sa tam zúčastnili na kresťanských obradoch; preto sa tiež volajú kostolmi, najmä keď sú zasvätené a určené na bohoslužby. Ostatne, v tomto článku Vyznania viery nehovoríme o kostoloch z kameňa a dreva, ale o živej Cirkvi, ktorou sú pokrstení veriaci, oddaní poslušnosti Rímskemu pápežovi, ako je uvedené vyššie.

Ž. Prečo sa hovorí Cirkev, a nie cirkvi? Ved' sa nachádza mnoho cirkví v rozličných častiach sveta.

U. Pretože je len jedna Cirkev, zahŕňajúca všetkých veriacich po celom svete a rátajúc nielen živých, ale aj tých, ktorí boli od počiatku sveta, aj tých, ktorí ešte prídu, až do jeho konca. A tak sa nenazýva iba jednou ale aj katolíckou gr. καθολικός = všeobecný, teda rozprestierajúcou sa do všetkých krajín a časov.

Ž. Prečo sa hovorí jedna Cirkev, hoci zahŕňa toľké množstvo ľudí?

U. Hovorí sa jedna, lebo má jedinou hlavu, teda Krista, a na jeho mieste tu na zemi Rímskeho pápeža; a pretože žije jedným Duchom a jedným spoločným zákonom. Tak sa aj o kráľovstve povie, že je jedno, lebo má len jedného kráľa a spoločný zákon, hoci sa v tom kráľovstve nachádza mnoho provincií, miest a obcí.

Ž. Ako to, že sa táto Cirkev volá svätá, keď predsa sa v nej vyskytuje množstvo hriešnikov?

U. Volá sa svätá z troch hlavných dôvodov. Po prvé, lebo jej hlava, teda Kristus, je najsvätejší, ako sa tiež o človekovi s peknou tvárou hovorí, že je pekný, hoci má krivý prst alebo škvrnu na hrudi alebo pleciah. Po druhé, lebo všetci veriaci sú svätí skrze vieru a jej vyznávanie, majú totiž spoločnú najpravdivejšiu a božskú vieru, užívajú rovnaké najsvätejšie sviatosti a tiež najspravodlivejší zákon, pretože ten prikazuje iba veci dobré a zakazuje len veci zlé. Po tretie, pretože niektorí v Cirkvi sú naozaj svätí, nielen na základe spoločnej viery a vyznania, ale aj kvôli čnostiam a bezúhonnosti mravov; zatiaľ čo židia, Turci, bludári a podobné národy žijúce mimo Cirkvi nijakým spôsobom nemôžu byť naozaj svätí.

Ž. Čo ale znamená spoločenstvo svätých?

U. Nie je to nič iné, ako povedať, že telo Cirkvi je zjednotené tým spôsobom, že ak je dobre jednej časti, je dobre aj ostatným. (Ž 118; Rim 12) Takže aj keď prebývajú v mnohých vzdialených krajoch a ani ich nepoznáme, predsa sme s nimi radostne spojení prostredníctvom omšovej obety, modlitieb, bohoslužieb a ďalších podobných dobrých skutkov. A toto spoločenstvo nie je len na zemi, ale dokonca tieto omšové obety, modlitby a dobré skutky pomáhajú najmä obyvateľom očistca, a zase modlitby nebešťanov prosievajú nám a dušiam v očistci.

Ž. Ak je to tak, potom je zbytočné sa za niekoho jednotlivito modliť, alebo za tú-ktorú dušu v očistci slúžiť omšovou obetu: pretože všetky dobré skutky sú spoločné.

U. Tak to nie je, lebo hoci omšové obety, modlitby a iné dobré skutky sú istým spôsobom spoločné, predsa viac než ostatným osožia tomu, pre koho sú menovite určené.

Ž. Čo sa dá povedať o exkomunikovaných? Stávajú sa aj oni účastní dobrých skutkov konaných veriacimi?

U. Preto sa im hovorí exkomunikovaní, lebo sú pozbavení spoločenstva so svätými a sú podobní vetvám odťatým zo stromu alebo údom odseknutým od tela, ktoré strácajú živiny prúdiace v rámci celku ostatných konárov, resp. častí tela. A aké následky má exkomunikácia, môžeš usúdiť podľa výroku:⁷ Nemôže mať Boha za Otca ten, ktorý nechce mať Cirkev za Matku.

Ž. Sú teda exkomunikovaní mimo Cirkvi, ako židia a iní neveriaci?

U. Áno, ale s tým rozdielom,⁸ že zatiaľ čo židia a Turci sú mimo Cirkvi, pretože nikdy do nej krstom nevstúpili, bludári, ktorí sú pokrstení, kvôli strate viery sú mimo nej, lebo od nej odišli vskutku dobrovoľne a stali sa vyhnancami. Z toho dôvodu im Cirkev ukladá rôzne pokuty, aby sa vrátili k pravej viere, od ktorej odpadli, tak ako pastier ovcu ujednú z ovčince palicou nabáda, aby sa vrátila späť. Ale exkomunikovaní, vzhľadom k tomu, že majú krst i vieru, sa takými stali ani nie sami od seba, ale nasilu boli vyhnaní, ako keď pastier oddeľuje prašivú ovcu od stáda, nechávajúc ju za korisť vlkom. Predsa však Cirkev exkomunikovaných nevyháňa so zámerom, aby navždy zostali vonku, ale aby sa kajali zo svojej neposlušnosti a takto ponížení prosili o návrat do Cirkvi, aby boli nanovo prijatí do náručia svojej Matky a do spoločenstva svätých.

Vysvetlenie desiateho článku

Ž. Ďalej, čo je odpustenie hriechov, ktoré sa ráta za desiaty článok Vyznania viery?

U. To je prvé z tých troch hlavných dobier, ktoré sa nachádzajú v Cirkvi. Treba vedieť, že všetci ľudia sa rodia ako hriešnici a Boží nepriatelia a stále klesajú od zlého k horšiemu, až kým sa im skrze Božiu milosť nevymažú ich hriechy a kým nanovo nie sú prijatí za priateľov a Božie deti. Avšak táto

⁷ Cypriána: De Unitate Ecclesiae c.6 [PL4/503]

⁸ Hieroným: Comment. in Epist. ad Titum c.3, v.9,11 [PL26/594,598]

milosť sa nenachádza nikde inde, iba v Cirkvi, v ktorej sú pravé sviatosti, predovšetkým krst a pokánie (Ef 5,26; Tit 3,6), ktoré ako nebeské lieky oslobodzujú a vytrhávajú ľudí zo všetkých chorôb duše – čiže z hriechov.

Ž. Vysvetli mi trocha lepšie, akým dobrom je odpustenie hriechov.

U. Na svete niet väčšieho zla ako hriech, nielen kvôli tomu, že sa z neho rodia všetky zlá tohto aj budúceho života, ale aj preto, že hriech robí z človeka Božieho nepriateľa. A čo sa dá horšieho povedať, ako keď človek je nepriateľom toho, ktorý môže urobiť čokoľvek chce, a ktorému nikto nemôže odporovať? Alebo kto môže brániť toho, na koho sa Boh nahneval? A naopak, nemôže byť v tomto živote väčšieho dobra, ako sa nachádzať v milosti Božej. Veď kto môže škodiť tomu, ktorého bráni Boh, v ktorého ruke je všetko? Celkom iste vieš, že v hmotnom svete sa najviac cení život, pretože ten je základom všetkých ostatných dobier, a preto sa tiež najviac treba báť smrti, lebo tá je presným opakom života. Avšak hriech je duchovnou smrťou duše a odpustenie hriechov dáva tejto duši duchovný život – z toho jednoducho nahliadneš, aké dobro je v Cirkvi, keď len v nej samej sa nachádza odpustenie hriechov.

Vysvetlenie jedenásteho článku

Ž. Čo znamená jedenásty článok, Vzkriesenie tela?

U. To je ďalšie hlavné dobro v Cirkvi a znamená, že v deň Posledného súdu ožijú všetci tí, ktorí nadobudli odpustenie hriechov.

Ž. Vari neožijú aj ostatní, ktorí sú mimo Cirkvi alebo ktorým sa nedostalo odpustenia hriechov?

U. Čo sa týka prirodzeného života, určite sa k nemu vrátia všetci (1 Kor 15; Jób 19),⁹ či už sú dobrí alebo zlí; jednako je vzkriesenie zlých ustanovené s tým cieľom, aby zakúšali večné tresty a postrádali každé dobro, a preto tento ich život volá sa skôr neustálou smrťou než naozajstným životom, tak ako opravdivé Vzkriesenie k večnému životu patrí len dobrým, ktorí umreli bez hriechu.

Ž. Povedz mi prosím, či vstanú tie isté telá, ktoré teraz máme, alebo snád iné, im podobné?

U. Niet pochyb, že vstanú tie isté telá, ktoré teraz máme, inak by to nebolo naozajstné Vzkriesenie, ak by nevstalo to isté, čo padlo, a k životu sa nevrátilo to isté, čo zomrelo. A z toho dôvodu má dôjsť k vzkrieseniu tela, aby naše telo dostalo podiel, či už na odmene, alebo treste, tak ako malo podiel buď na dobrých skutkoch, alebo na hriechoch. Je teda potrebné, aby išlo o to isté telo, pretože iné by si nezasluhovalo ani trest, ani odmenu.

Ž. Ako je možné oživiť spálené telo, ktorého aj popol odniesol vietor alebo ho vysypali do vody?

U. Práve preto je na začiatku Vyznania viery povedané, že Boh je Všemohúci, lebo dokáže urobiť to, čo sa nám zdá nemožné.¹⁰ Keď si všimneš, že Boh stvoril nebo a zem z ničoho, sotva bude ťažké uveriť, že môže uviesť do pôvodného stavu to, čo sa premenilo na popol.

Ž. Povedz mi prosím, či muži sa vrátia k bytiu muža a ženy k bytiu ženy, alebo budú mať všetci rovnaké bytie a tvar?

U. Treba veriť, že mužom sa navráti bytie muža a ženám bytie ženy, inak by to totiž neboli rovnaké telá ako boli prv, ako som už povedal o vzkriesení tých istých tiel.¹¹ A hoci v budúcom živote prestane plodenie detí, a nebude ani manželov a manželiek, jednako zostane rozlíšenie pohlavia medzi ženou a mužom, aby každý užíval odmenu svojich čností, ktoré konal vo svojom pohlaví. A tak ako bude v

⁹ Ambróz: De Fide Resurrectionis n.53,92 [PL16/1329,1341]

¹⁰ Augustín: Boží štát kn.22, kap.20 [PL41/782]

¹¹ Aug. Boží štát kn.22, kap.17 [PL41/778]

raji ušľachtilý pohľad na slávu mučeníkov a vyznávačov, podobne bude nemenej ušľachtilé vidieť slávu panien a v najvyššej miere slávu najsvätejšej Matky nášho Pána.

Ž. Povedz mi ďalej, v akom veku a v zrašte vstaneme, keď niektorí zomierajú v detstve, iní v mladíckom veku a iní v starobe?

U. Všetci vstaneme v tom veku a v zrašte,¹² ktorý by sme mali v tridsiatom treťom alebo štvrtom roku nášho veku, v ktorom aj Kristus náš Pán vstal zmŕtvych. Takže deti vstanú také veľké, aké by vyrástli, keby sa boli dožili tridsiateho tretieho roku svojho života. A starci vstanú vo veku svojho životného rozkvetu, ktorý užívali v tridsiatich troch rokoch. A ak bol niekto v tomto živote slepý, chromý, krpatý alebo iným spôsobom postihnutý, vstane zdravý, celý a obdarený každou dokonalosťou, pretože *diela Pánove sú dokonalé* (Dt 32,4), a preto pri Vzkriesení, ktoré je jeho vlastným dielom, opraví každý kaz a nedostatok prirodzenosti.

Vysvetlenie dvanásteho článku

Ž. Čo označuje posledný článok, a život večný?

U. To označuje úplné šťastie duše a tela, a tie sú najvyšším dobrom a posledným cieľom, ktorý získavame účasťou v Cirkvi.

Ž. Povedz mi jednotlivo, aké budú dobrá v živote večnom.

U. Toto tajomstvo ti osvetlím istým prirovnaním, vzatým z vecí tohoto sveta. Vieš, že v tomto živote je žiaduce telo zdravé, pekné, bystré a silné, a tiež duša múdra, chápavá, z hľadiska rozumu vzdelaná a z hľadiska vôle ozdobená každou čnosťou; a okrem toho sa žiadajú aj vonkajšie dobrá, ako sú bohatstvo, česť, moc a pôžitky. A teraz si všimni, že v živote večnom bude mať toto telo z hľadiska zdravia nesmrteľnosť a neporušiteľnosť (1 Kor 15), teda nebude mu môcť nič škodiť; z hľadiska krásy jas, teda lesk rovný slnku; z hľadiska bystrosti bude obdarené takou rýchlosťou, že sa bude môcť v okamihu presunúť z jednej časti sveta na druhú a zo zeme až do neba bez akejkolvek námahy; z hľadiska sily bude mať takú vytrvalosť, že bez jedla a pitia, bez spánku a oddychu bude môcť slúžiť duchu vo všetkom potrebnom a ničoho sa nebať. Z hľadiska duše bude rozum plný múdrosti a v Bohu bude vidieť príčinu všetkých vecí. Vôľa bude tak plná lásky a dobroty, že nebude môcť spraviť ani jeden všedný hriech. Bohatstvo blažených bude toľké, že im nič nebude chýbať, pretože v Bohu budú vlastniť každé dobro. Budú mať česť byť Božími deťmi a rovní anjelom. Budú naveky duchovnými kráľmi a kňazmi (Lk 20,36; Zjv 5,10 a 20,6). Ich moc bude taká, že budú s Bohom vládnuť celej zemi ako správcovia a budú môcť urobiť čokoľvek budú chcieť, lebo budú tak zjednotení s Božou vôľou, že žiadna vec im nebude môcť odporovať. Napokon ich radosť bude nevýslovná, lebo všetky schopnosti tela aj duše sa budú primerane uplatňovať na svoje predmety, takže z toho vyplynie dokonalý pôžitok a neopísateľný pokoj a tiež neustála veselosť a plesanie.¹³

Ž. Ak to všetko bude spoločné, a všetci sa budú tešiť rovnako, vari nebude v raji jeden blaženejší od druhého?

U. Ale áno. Ten, kto v tomto živote získal viac zásluh, tomu pripadne väčšia odmena a bude blaženejší; nebude v tom však žiadna závisť ani nespokojnosť, lebo každý bude naplnený podľa svojej schopnosti, a kto nadobudol viac zásluh, ten obdrží väčšiu slávu.¹⁴ Napr. keď má otec mnoho detí, z ktorých je jedno väčšie od druhého podľa veku, a každému podľa postavy daruje odev šitý zo zlatého

¹² Aug. Boží štát kn.22, kap.15 [PL41/777]

¹³ Aug. Boží štát kn.22, kap.30 [PL41/801]

¹⁴ Aug. pozri vyššie [PL41/802]

plátna, niet pochýb, že vyšší dostane väčší a cennejší odev, predsa ale budú všetci spokojní a menší nebudú pýtať odev od vyšších, lebo by im dobre nesedel.

Ž. *Prečo sa táto sláva nebeského raja volá život večný, vari nebudú žiť večne aj zatratenci v pekle?*

U. Život je práve v tých veciach, ktoré sa samy od seba hýbu; preto sa aj pramenitej vode zvykne hovoriť živá, lebo sa hýbe, a naopak močiarom sa hovorí mŕtve, pretože sú stojaté. Tak isto sa blahoslaveným v nebi hovorí, že majú život večný, lebo môžu vnútornými aj vonkajšími silami robiť bez prekážky všetko to, čo chcú, a ľubovoľnú chvíľu konajú vždy podľa svojho uváženia. No zatratenci v pekle, hoci aj žijú a nikdy sa nestrávia, jednako sa o nich hovorí, že zmierajú ustavičnou smrťou, pretože budú spútaní v ohni a v mukách, neustále trpiac so vzpierajúcou sa vôľou to, čo nechcú, a neschopní robiť to, čo chcú. Blahoslavení sa však v nebi tešia z každého dobra, bez akejkol'vek prímеси zla, ale zatratení v pekle trpia každé zlo, lebo nijak nemôžu splniť svoje prania.

Ž. *Čo znamená slovíčko Amen, ktoré je pripojené na konci Vyznania viery?*

U. Znamená toľko, ako povedať, je to pravda; čiže všetko, čo bolo povedané, je pravdivé a isté.

IV. Vysvetlenie Modlitby Pána (Otče náš)

ŽIAK. *Keď už som dostatočne spoznal to, čo treba veriť, chcel by som vedieť, v čo treba dúfať, čo si mám žiadať a čo týmto môžem dosiahnuť.*

UČITEĽ. Všetko to, o čo ma prosíš, nachádza sa v Modlitbe Pána, ktorú voláme *Otče náš*, pretože ona ukazuje, čo máme prosiť, od koho to máme prosiť a táto modlitba je aj nástrojom na dosiahnutie žiadaného.

Ž. *Ktorá je to „Modlitba Pána“?*

U. Je to táto: Otče náš, ktorý si na nebesiach, posväť sa meno Tvoje, príď kráľovstvo Tvoje, buď vôľa Tvoja, ako v nebi, tak i na zemi. Chlieb náš každodenný daj nám dnes a odpusť nám naše viny, ako i my odpúšťame svojim vinníkom, a neuveď nás do pokušenia, ale zbav nás zlého.

Ž. *Prečo má Modlitba Pána prednosť pred všetkými ostatnými modlitbami?*

U. Po prvé, lebo je vznešenejšia od všetkých zvyšných modlitieb kvôli tomu, že ju zostavil samotný Kristus Pán, ktorý je najvyššou Múdrostou. Po druhé, je dostatočne krátka na naučenie, ľahká na zapamätanie a predsa obsahuje všetko, čo môžeme od Boha prosiť.¹⁵ Po tretie, je to modlitba najvhodnejšia a najúčinnnejšia a vytvoril ju ten, ktorý je v úlohe nášho Sudcu aj Obhajcu, takže najlepšie vie, akým spôsobom treba prosiť, aby sme niečo dosiahli. Po štvrté, je zo všetkého najpotrebnejšia, veď aj všetci kresťania sú povinní ju poznať¹⁶ a každodenne sa modliť.¹⁷ Preto sa jej hovorí aj každodenná modlitba, recituje sa totiž každý jeden deň.

Ž. *Začnime teda s vysvetlením prvých slov, čiže: Otče náš, ktorý si na nebesiach.*

U. Tieto slová sú akýsi stručný úvod a tiež príprava na samotnú modlitbu. Keď totiž hovoríme o Bohu, že je náš Otec, nadobúdame istú smelosť a dôveru modliť sa. A tiež slovami *ktorý si na nebesiach* si pripomínáme, že k nemu máme pristupovať s veľkou úctou a pokorou, pretože to nie je pozemský otec, ale nebeský. Ďalej tým, že ho voláme Otcom, dúfame, že nám vyhovie vo všetkom, čo od neho budeme prosiť. Hovoriac však, že je na nebesiach, ako Pán sveta a Ochranca, rozumieme

¹⁵ Augustín: Epistola 130,c.12 [PL33/502]

¹⁶ 2. koncil v Reims (813) can.2 [LC7/1254]

¹⁷ 4. koncil v Toledě (633) c.10 [LC5/1708]; Cyprián: De Oracione Dominica c.12,29,34-36 [PL4/527,538,541-542]; Augustín: Enchiridion c.71 [PL40/265]

tým, že môže urobiť čokoľvek chce. Napokon, volajúc ho *Otče*, hlásime sa za Božie deti a dedičov Raja; zatiaľ čo slovami *ktorý si na nebesiach*, dávame najavo, že sme na zemi a zatiaľ sme svoje dedičstvo neobdržali, ale ako pútnici a pocestní, pohybujúci sa na nepriateľskom území, potrebujeme najmä jeho pomoc.

Ž. Lepšie mi vysvetli jednotlivé slová.

U. Toto slovo Otče, hoci právom patrí Bohu ako Stvoriteľovi všetkých vecí, predsa sa však v tejto modlitbe prisudzuje Bohu ako adoptívnemu Otcovi dobrých kresťanov.¹⁸ Je ale pravda, že aj tí, ktorí sa usilujú o obrátenie a túžia sa stať Božími deťmi, môžu Bohu povedať *Otče náš*.¹⁹ Avšak nemôžu popravde povedať *Otče náš* tí, ktorí nie sú Božími deťmi, ani nimi nechcú byť, ani u nich niet žiadnej vyhliadky na obrátenie.²⁰

Ž. Prečo sa hovorí Otče náš, a nie Otče môj?

U. Hovoríme *Otče náš*, aby sme naznačili, že všetci sme bratia, a ako bratia sa máme navzájom milovať a byť jedno,²¹ ako deti jedného Otca. Hovorí sa *Otče náš* aj preto, aby sa ukázalo, že spoločná modlitba je lepšia ako súkromná, a tiež samotnému modliacemu sa osožnejšia. Keď totiž všetci jednomyselne hovoria *Otče náš*, každý jeden sa modlí za všetkých, a všetci za každého jedného.

Ž. Prečo hovoríme ktorý si na nebesiach? Vari nie je Boh na každom mieste?

U. Hovoríme, že Boh prebýva na nebesiach, no nie tak, akoby nebol všade, ale preto, že nebesia sú vznešenejšou časťou sveta,²² v ktorej Božia vznešenosť, moc a múdrosť žiari vo väčšej miere, a kde anjeli a blahoslavení ho môžu vidieť z tváre do tváre. Okrem toho sa dá povedať, že Boh je na nebesiach, pretože osobitným spôsobom prebýva v anjeloch a svätých ľuďoch, ktorí sú duchovnými nebesami.²³

Ž. Podme teraz na prvú prosbu. Čo obsahujú tieto slová: Posväť sa meno tvoje?

U. Na tomto mieste meno značí slávu a povest'; ako keď povieme – tento má veľké meno – pretože je mnohým známy; alebo že niekto má dobré alebo zlé meno, pretože má dobrú alebo zlú povest', čiže je mnohým známy buď že ho chvália ako dobrého človeka, alebo ako zlého všade kritizujú. Preto²⁴ posväcovať meno Božie nie je nič iné, ako šíriť zvest' a poznanie o Bohu po celom svete, udržiavať ju v ústach a srdci ľudí svätú a neporušenú, ako aj sama je. A zatiaľ čo sa na svete nachádza veľa neveriacich, ktorí nepoznajú Boha, a veľa zlých kresťanov, ktorí sa rúhajú a zllorečia Bohu; kvôli tomu sa tí, ktorí sú Božími deťmi, pohnutí horlivosťou za otcovskú česť, s nesmiernou túžbou modlia, aby sa jeho meno posvätilo na celom svete, teda aby sa stalo známe, všetkými uctievané, chválené a dobrorečené, ako sa patrí.

Ž. Prečo od Boha prosíme, aby ho ľudia poznali a chválili? Nebolo by lepšie to žiadať skôr od ľudí ako od Boha?

U. Človek sám od seba nemôže Boha poznať ani chváliť. Preto Boha prosíme, aby nám svojou svätou milosťou pomáhal obrátiť neveriacich a ostatných hriešnikov, a obrátiac sa aby spoznali a začali chváliť jeho sväté meno.

Ž. Prečo túto modlitbu začíname práve prosbou Posväť sa meno tvoje?

¹⁸ Cypr. de Or. Dom. c.9-11 [PL4/525-526]; Augustín: De sermone Domini in monte lib.2,c.4 [PL34/1276]

¹⁹ Hieroným: Epistola 21 ad Damasum de filio prodigo n.18-22 [PL22/387]

²⁰ Gregor z Nyssy: Oratio 2 de Oratione Dominica [PG44/1142-47]

²¹ Cypr. de Or. Dom. c.8 [PL4/524]

²² Ján Zlatoústý: In Mattheum Homilia 19,n.4 [PG57/278]

²³ Aug. de ser. Dom. in monte lib.2,c.5 [PL34/1276-77]; Cyrill. Catech. 5. Myst. [PG33/]

²⁴ Aug. de ser. Dom. in monte lib.2,c.5-6 [PL34/1277-78]; Cassian. Coll. 5; Bernard. serm. 6. de Quadr.

U. Pretože máme milovať Boha nadovšetko, a teda viac ako samých seba, a preto prvé a najčastejšie naše želanie má byť po Božej sláve; ved' nato sme aj stvorení a obdarení rozumom, aby sme poznali a chválili Boha, v ktorom spočíva naše najvyššie dobro, ako bude povedané nižšie.

Ž. *Objasni mi teraz druhú prosbu, teda Príď kráľovstvo tvoje.*

U. V tejto prosbe žiadame o vlastné blaho, a to v správnom poradí, keď už sme v prvej prosili o Božiu slávu.

Ž. *Čo máme rozumieť pod Božím kráľovstvom?*

U. Božie kráľovstvo sa dá chápať troma spôsobmi – Boh má totiž trojité kráľovstvo: prirodzenosti, milosti a slávy. Kráľovstvo prirodzenosti je to, skrz ktoré vládne všetkým stvoreniam a spravuje ich ako najvyšší Pán všetkých vecí. Ved' hoci zlí upadajú do hriechu a o zákon Boží nedbajú, predsa aj im vládne Boh; lebo keď sa mu zapáči, marí ich snahy, a ak inokedy dovolí čo chcú, následne ich aj tak prísne potrestá; a niet nikoho, kto by mohol vzdorovať jeho vôli alebo činiť inak, ako by On určil alebo dovolil.

Kráľovstvo milosti je to, v ktorom Boh vedie a riadi duše a srdcia dobrých kresťanov, dávajúc im milosť a ducha, aby mu ochotne slúžili a hľadali predovšetkým jeho česť.

Kráľovstvo slávy bude v ďalšom živote, po dni Posledného súdu. Vtedy bude Boh so všetkými svojimi svätými vládnuť nad celým stvorenstvom bez akéhokoľvek odporu; lebo vtedy sa démonom a hanebným ľuďom odníme všetka moc a naveky budú uvrhnutí do pekelných žalárov. Vtedy tiež zničí smrť a každú porušiteľnosť so všetkými pokušeniami sveta aj tela, s ktorými sa dnes boria Boží služobníci; a tak toto kráľovstvo bude nažívať v úplnom pokoji a mieri, majúci istotu vlastníctva dokonalého a večného šťastia.

Ž. *O ktoré z týchto troch kráľovstiev ide v uvedenej prosbe?*

U. ²⁵Nejde o prvé, lebo to nemá prísť, ale už je tu. Ani sa nehovorí o druhom, pretože to bolo predmetom prvej prosby a z väčšej časti už prišlo. Hovorí sa teda o treťom, ktoré má ešte len prísť a s veľkou túžbou ho očakávajú všetci tí, ktorí poznajú biedu terajšieho života.²⁶ A tak sa v tejto prosbe žiada naše najvyššie dobro a dokonalá sláva tela aj duše.²⁷

Ž. *Ak Božie kráľovstvo, o ktoré týmto prosíme, aby prišlo skoro, má začať až po dni Posledného súdu; potom si zrejme prajeme, aby aj tento svet sa čoskoro skončil, čiže aby prišiel deň Posledného súdu.*

U. Tak je. Hoci totiž milovníci tohto sveta nemôžu počuť smutnejšiu správu, ako keď im v ušiach zaznieva onen posledný deň; predsa len občania neba, ktorí, kým sú na zemi, prebývajú tu iba ako pútnici a vyhnanci, po ničom viac netúžia. Takže, ako učí sv. Augustín,²⁸ podobne ako pred príchodom Krista na tento svet sa túžby všetkých svätých patriarchov Starého Zákona upierali na prvý Kristov príchod, tak teraz všetky túžby svätých Nového Zákona smerujú k jeho druhému príchodu, ktorý nám má priniesť dokonalú blaženosť.

Ž. *Prejdime k tretej prosbe. Čo znamenajú slová: Bud' vôľa Tvoja, ako v nebi, tak i na zemi?*

U. Týmto slovami žiadame dokonalú poslušnosť Božím príkazom. Keď sa totiž v druhej prosbe žiadal blažený život, ktorý je cieľom človeka, teraz sa patrilo, aby sa žiadal kľúčový prostriedok na dosiahnutie tohto cieľa, čiže zachovávanie Božích prikázaní; lebo tak povedal náš Spasiteľ: „*Ak chceš vojsť do života, zachovaj prikázania.*“ (Mt 19, 17). A pretože sami od seba nie sme schopní

²⁵ Cyrill. Catech. Myst.

²⁶ Zlatoústý in Matth. Hom. 19,n.4-5 [PG57/279]

²⁷ Aug. de ser. Dom. in monte lib.2,c.6 [PL34/1278]; Hieron. in c. 6. Matth; Cassian. Coll. 6.

²⁸ Conc. 20. in Psal. 118.

zachovávať všetky prikázania tak ako treba, prosíme od Boha, aby sa cez nás stala jeho vôľa, teda aby nám dal milosť plniť jeho vôľu, čiže dokonale poslúchať jeho najsvätejšie prikázania.

Ž. Chcel by som vedieť, či okrem toho, že sme povinní plniť Božiu vôľu zachovávaním jeho prikázaní, máme aj vtedy zosúladiť svoju vôľu s Božou, keď na nás dopúšťa protivenstvá?

U. Prinajmenšom sme povinní nereptať a nevznášať sťažnosti proti Božej prozreteľnosti. Čokoľvek nám totiž posielala, alebo čo dovolí nastať, robí to s dobrým cieľom, teda pre zväčšenie predmetu zásluh, ak sme dobrí, alebo na očistenie, ak sme zlí.

Ž. Prečo sa pridávajú tieto slová: Ako v nebi, tak i na zemi?

U. Aby naznačili,²⁹ že až natoľko máme byť pripravení poslúchať Boha a s toľkým nadšením a ochotou priviesť jeho príkazy k dokonalému naplneniu, s koľkou ich vykonávajú anjeli v nebi, ktorí nepripustia veru ani najmenší nedostatok v plnení všetkých Božích príkazov.³⁰ Dá sa tiež povedať, že tu prosíme o to, aby hriešnici, označovaní zemou, tak poslúchali Boha, ako ho poslúchajú svätí, označovaní nebom.³¹ Alebo aj aby celá Cirkev, chápaná pod menom zem, dokonale poslúchala Boha, tak ako ho poslúchal Kristus, ktorý sa rozumie pod nebom.³²

Ž. Podme teraz k štvrtej prosbe. Čo znamená: Chlieb náš každodenný daj nám dnes?

U. Veľmi rozumne tu prosíme o chlieb, ktorým sa udržiava náš život, po tom, ako sme prosili milosť, samotný to život. Veď kto začne žiť, žiada si najprv potravu, ktorou si udrží život. Ale uvedom si, že v tejto prosbe sa žiada predovšetkým duchovný chlieb, ktorý je pokrmom duše; v druhom rade aj hmotný chlieb, ktorý je pokrmom tela. Pod duchovným pokrmom rozumieme Najsvätejšiu Sviatosť Oltárnu, ktorá je akýmsi nebeským a božským Chlebom, zázračne udržiujúcim život duše. Ale aj Slovo Božie, predkladané kazateľmi, alebo čerpané čítaním duchovných kníh, poskytuje nemalú výživu pre tento život duše. Napokon pod tým rozumieme aj Božie vnuknutia, modlitbu a všetko to, čo osoží buď k udržaniu milosti, ktorú sme vyššie označili za život duše, alebo k jej zveľadeniu. Pod hmotným chlebom rozumieme všetko to, čo je nevyhnutné pre udržanie života tela, ktoré duša užíva ako prostriedok dobrých skutkov.

Ž. Prečo sa tento chlieb nazýva chlieb náš?

U. Nie bez veľkého tajomstva sa tento chlieb nazýva náš. Lebo ak hovoríme o Najsvätejšej Sviatosti, tá je zaiste naším chlebom, pretože kvôli našej spáse bol Duchom Svätým stvorený v lone preblahoslavenej Panny, v peci najsvätejšieho Kríža upečený a na oltári rukami kňaza sprítomnený. A ďalej náš, lebo chlieb patrí synom,³³ a nemá sa dávať psom, čiže neveriacim alebo ľuďom obťažným smrteľným hriechom. Ak hovoríme o náuke, žiadame chlieb náš, teda ten, ktorý udeľujú praví kazatelia synom Svätej Cirkvi, a nie cudzí chlieb, ktorý vnucujú bludári svojim prívržencom, chlieb skazený a otrávený. Ak napokon hovoríme o hmotnom chlebe, prosíme, aby nám Pán ráčil dopriať chlieb náš a nie cudzí, teda aby nám pomáhal v spravodlivom a dovolenom zisku, ráčil nám požehnať majetok a všetko naše úsilie, ktorým by sme si – vzdialení od krádeže a podvodov – zaobstarali potreby nášho života.

Ž. Prečo sa volá chlebom každodenným?

²⁹ August. serm. 109. de Temp. Cyrill. Catech. 5. Myst.

³⁰ Zlatoústý in Matth. Hom. 19,n.5 [PG57/280]

³¹ Cypr. de Or. Dom. c.17 [PL4/530]

³² Aug. de ser. Dom. in monte lib.2,c.6 [PL34/1278-79]

³³ Cypr. de Or. Dom. c.18 [PL4/531]

U. Chlieb každodenný je práve toľko chleba, koľko treba na každý deň, pretože neprosíme ani vec nadbytočnú³⁴ ani zo zvedavosti, ale len čo stačí na obyčajné udržanie tak tela, ako aj duše na jeden deň, najmä keď vieme, že v tomto živote sme len pútnikmi a hosťami.

Ž. Prečo hovoríme: Daj nám?

U. Aby sme pochopili, že hoci sa kvôli získaniu duchovného alebo hmotného chleba mnoho namáhame, predsa by všetka naša práca vyšla nazmar, ak by nám Boh nešiel v ústrety so svojou milosťou; pretože často vidíme, že akokoľvek sa ľudia namáhali na poli pri sejbe a žatve, predsa sa kvôli hriechom sveta urodil nedostatok.³⁵ Navyše žiadame, aby Boh nám dal náš chlieb, teda nech nám nielen pomáha pri jeho zaobstaraní, ale aj počas jeho požívania nech ho posväť a požehná, aby prosperoval k úžitku našej duše a tela.

Ž. Prečo sa pripája slovo dnes?

U. Toto slovo *dnes* znamená celý čas nášho pozemského života.³⁶ Preto prosíme od Boha, aby nás v celej tejto púti živil duchovným rovnako ako telesným chlebom, kým nedosiahneme nebeskú vlasť, kde už viac nebude treba ani sviatosti, ani kázne, a tým menej telesný pokrm. Dá sa tiež povedať, že od Boha žiadame, aby nám dnes udelil tento chlieb, pretože sa nechceme znepokojovať pre zajtrajší, keď ani nevieme, či sa dožijeme ďalšieho dňa. Tak nás totiž učil Kristus (Mt 19, 17), že nemáme byť ustarostení, iba ak o prítomnosť. A teda dnes prosíme chlieb, ktorý vystačí na dnes, a chlieb potrebný zajtra budeme prosiť zajtra.

Ž. Z práve povedaného mi vyvstáva istá pochybnosť. Ak sa máme starať len o prítomnosť, snád robia zle tí, ktorí po celý rok dbajú o obilie, víno a ostatné potreby?

U. Keď nás náš Pán učí, že nemáme byť ustarostení, iba ak o prítomnosť, nemyslí tým nič iné, len aby nás oslobodil od nadbytočných starostí, ktoré v mnohom prekážajú modlitbe a iným veciam potrebným na dosiahnutie blaženého života. Takže ak daná starosť o budúcnosť nie je nadbytočná, ale nevyhnutná, ako je tá, viazaná na zadováženie uvedených potrieb, vtedy zamestnávanie sa obstarávaním budúcich vecí nie je zlé. Ba takáto starosť patrí ku dnešnému dňu, a nie k zajtrajšiemu, pretože ak by sme ju chceli stále odkladať na zajtra, nikdy by sme načas nedosiahli to, čo treba.

Ž. Nasleduje teraz piata prosba. Čo znamená: Odpusť nám naše viny, ako i my odpúšťame svojim vinníkom? (doslovne: dlhy/dlžníkom)

U. V štyroch predchádzajúcich prosbách sme od Boha žiadali všetko dobro, či už večné alebo časné, no a teraz sa v nasledujúcich troch modlíme, aby sme boli oslobodení od všetkého zla minulého, prítomného a budúceho. Z čoho si ľahko všimneš pravdivosť toho, čo som hovoril na začiatku, že táto modlitba obsahuje všetko to, o čo sa dá prosiť. Žiadame teda v tejto prosbe, aby nás Boh vytrhol z minulého zla, čiže z hriechov, ktoré sme spáchali. Keď totiž náš Pán naučil apoštolov túto modlitbu, objasnil, že pod dlhmi sa majú rozumieť hriechy.

Ž. Prečo sa hriechy volajú dlhmi?

U. Z troch dôvodov. Po prvé, každý človek, ktorý hriechmi uráža Boha, dlhuje mu to, aby mu za spôsobenú nepravosť zadosťučinil. Po druhé, ten kto hreší, porušuje Boží Zákon, ktorý za svoje dodržiavanie sľubuje odmenu a za porušovanie hrozí trestom; a teda jeho porušovateľ sa stáva dlžníkom, aby uložený trest odpykal. Po tretie, každý z nás je povinný opatrovať vinicu svojej duše a odovzdávať Bohu ovocie dobrých skutkov; takže kto nevytrvá pri konaní dobrých skutkov, a tým skôr,

³⁴ Cyr. de Or. Dom. c.19 [PL4/532]; Zlatoústý in Matth. Hom. 19,n.5 [PG57/280],

³⁵ August. serm. 135.

³⁶ Cyrill. Catech. Myst. 5. August. Ep. 121. c. 11.

keď namiesto nich pácha zlé, je dlžníkom Boha, ktorý je skutočným Pánom všetkých týchto viníc. Ale pretože sa všetci často previňujeme, či už konaním toho, čo nemáme, alebo opomínaním toho, čo sme povinní robiť; je správne, aby sme každý deň s veľkou poníženosťou duše prosili Boha, aby nám odpustil naše viny.

Ž. Prečo sa pridávajú aj tieto slová: Ako i my odpúšťame svojim vinníkom? (dlžníkom)

U. Tu sa podobne pod dlhmi majú na mysli urážky a krivdy nami znášané od blížnych: a hovoríme Bohu, aby nám odpustil krivdy spáchané proti nemu tak, ako my krivdy vytrpené od blížnych im odpúšťame. Pretože ten, kto blížnemu odpúšťa urážky, lepšie je pripravený na prijatie odpustenia urážok od Boha, voči ktorému sa previnil. A naopak, kto blížnemu nechce odpustiť urážku, robí sa nehodným, aby Boh jemu odpustil urážku.³⁷ Napokon ak hovoríme, že odpúšťame krivdy aj našim nepriateľom, dávame najavo, že sa nám páči milosrdenstvo a jeho udeľovanie považujeme za dôkaz štedrosti a vznešenosti duše; aby až od Boha budeme prosiť milosrdenstvo, nám nepovedal: Ako to, že odo mňa prosíš milosrdenstvo ty, ktorý si nepriateľ milosrdenstva? A ako môžeš chcieť, aby som ti ho udelil, keď ty to pokladáš za znak zbabelej duše?

Ž. Vysvetli mi šiestu prosbu: A neuveď nás do pokušenia.

U. V tejto prosbe sa žiada o pomoc proti budúcim zlám, totiž proti pokušeniam,³⁸ ktoré nás podnecujú k hriechu. Treba teda vedieť, že týmto sa k Bohu modlíme hlavne za to, aby nedopustil pokušeniu zvíťaziť a premôcť nás. A naozaj, keďže pokušenia sú natoľko nebezpečné a víťazstvo nad nimi neisté, preto sa prosí,³⁹ aby nás Boh nedovolil ani pokúšať, a najmä vtedy, keď predvída diablove víťazstvo. Z toho plynie pekné ponaučenie, že zaiste nás diabol nemôže nielen premôcť, ba ani sa o to pokúšať, ak to Boh nedovolí.

Ž. Nie celkom rozumiem týmto slovám: A neuveď nás do pokušenia. Zdá sa, že znamenajú, že Boh nás zvykne priviesť do pokušenia, a my ho prosíme, aby to nerobil.

U. Privádzať do pokušenia, alebo vnukáť pokušenie k zlému, alebo pobádať k hriechu je vlastné diablove⁴⁰ a vôbec nie Bohu, ktorý na hriech hľadá s najvyšším odporom. Jednako, podľa spôsobu reči Svätého Písma, keď sa niekedy Bohu pripisuje privedenie do pokušenia, nie je to nič iné, len že Boh dovoľí niekoho pokúšať, alebo aj pokušením premôcť.⁴¹ Takže zmysel tejto prosby je ten, ako sa už povedalo: že uvedomujúc si krehkosť tejto našej prirodzenosti a zároveň ľstivosť a moc diablovu, prosíme Boha, aby nielen nedovolil pokušeniu nás premôcť, ale ani sa nás dotknúť vtedy, keď nás vidí ďaleko od víťazstva.

Ž. Zostáva posledná prosba: Ale zbav nás zlého. O akom zle je reč v tejto prosbe?

U. Táto posledná prosba sčasti potvrdzuje predchádzajúcu, sčasti však pridáva niečo nové,⁴² a preto hovorí: Ale zbav nás zlého; prosíme teda nielen aby nám odpustil minulé hriechy a uchránil nás od budúcich, ale aj aby nás vyslobodil zo všetkých súčasných ziel. Všimni si tiež, ako primerane a múdro nás učí náš Pán, aby sme žiadali o vyslobodenie zo všetkého zlého vo všeobecnosti, ale neschádza k jednotlivostiam, napríklad chudobe, chorobe, prenasledovaniu a podobne, pretože často pokladáme niektorú vec za dobrú, o ktorej Boh predvída, že nám bude škodlivá, a naopak, považujeme za škodlivú

³⁷ Gregor z Nyssy: Oratio 5 de Oratione Dominica [PG44/1178-79,1187-90]

³⁸ Cyrill. Catech. 5. Myst. Ambros. lib. 5. de Sacra. cap. 4.

³⁹ Hilar. & Hieron. in c. 6. Matth. August. Ep. 121. c. 11.

⁴⁰ Greg. Nyss. or. 5 de Or. Dom. [PG44/1191]

⁴¹ Cypr. de Or. Dom. c.25-26 [PL4/536-537]

⁴² Cypr. de Or. Dom. c.27 [PL4/537]; Aug. de ser. Dom. in monte lib.2,c.9 [PL34/1284]; Beda & Rupert. in c. 6. Matth.

takú, ktorú Boh pre nás vidí osožnú do budúcnosti. A tak podľa Pánovej náuky žiadame, aby nás oslobodil od všetkých takých vecí, ktoré pokladá za škodlivé, či už sú priaznivé alebo nepriaznivé.

Ž. *Čo znamená: Amen?*

U. Je to hebrejské slovo, a ako som už povedal, znamená to, ako povedať „Nech sa to stane“ alebo „Tak je“. A podobne ako Amen na konci Vyznania viery značí „Tak je“, rovnako na konci Pánovej modlitby znamená Amen toľko ako: Nech sa tak stane, tak si želim, tak prosím aby sa stalo.

V. Modlitba Zdravas' Mária (Anjelské pozdravenie)

ŽIAK. *Keď už si mi vysvetlil Modlitbu Pána, prosím Ťa teraz aj o vysvetlenie Anjelského pozdravenia.*

UČITEĽ. Veľmi rád to urobím, pretože si prajem, aby si sa stal horlivým ctiteľom Preblahoslavenej Panny. Toto Pozdravenie teda pozostáva zo slov: Zdravas' Mária, milosti plná, Pán s Tebou; požehnaná si medzi ženami a požehnaný je plod života Tvojho, Ježiš. Svätá Mária, Matka Božia, pros za nás hriešnych teraz i v hodinu smrti našej, Amen.

Ž. *Prečo sa bežne po modlitbe Otče náš pripája Zdravas' Mária, a nie nejaká iná modlitba?*

U. Pretože popri Kristovi nemáme žiadneho mocnejšieho Zástancu a Prostredníka než jeho najsvätejšiu Matku; takže po prednesení modlitby, ktorú nás naučil Kristus, obraciame sa k jeho Matke, aby nám svojím príhovorom pomáhala dosiahnuť všetko to, čo sme žiadali v modlitbe Otče náš. Podobne je to aj vo svete: potom, čo sme priniesli panovníkovi nejakú písomnú žiadosť, zvykneme zveriť úspech záležitosti tomu, kto sa u panovníka teší veľkej vážnosti.

Ž. *Kto zostavil Zdravas' Mária?*

U. Zostavil ju sám Boh; avšak naučil nás ju nie vlastnými ústami, ale ústami archanjela Gabriela, sv. Alžbety a Matky Cirkvi. Totiž slová (Lk 1,28): *Zdravas', milosti plná, Pán s tebou, požehnaná si medzi ženami* povedal archanjel Gabriel ako posol Boží, teda sám Boh ich vyriekol ústami svojho posla. Ďalšie slová: *Požehnaný je plod života tvojho* pridala sv. Alžbeta, keď ju naplnil Duch Svätý, ako svedčí evanjelista Lukáš (Lk 1,41-42); preto hovoríme, že to vyslovil Duch Svätý ústami Alžbety. Všetky ostatné slová pridala sv. Cirkev, ktorú vedie a učí ten istý Duch Svätý. Na základe toho sa dá povedať, že po modlitbe Otče náš, ktorú učil Kristus Pán vlastnými ústami, niet inej poprednejšej modlitby, lebo ju zostavil sám Boh a nám ju zvestoval ústami svojich služobníkov.

Ž. *Podme k samotnému výkladu. Prečo hovoríme: Zdravas' Mária?*

U. Je to výraz, ktorým ju pozdravujeme, aby sme sa predstavili ako jej priatelia a známi, a tak sa odvážili k nej prihovoriť. Pritom používame slová anjela, lebo vieme, ako veľmi sa teší z častého počutia onej blahozvesti, ktorú jej anjel oznámil týmito slovami. Raduje sa aj preto, že nás vidí pamätať na Božie dobrodenia a byť vďačnými voči ich darcovi.

Ž. *Čo znamená: Milosti plná?*

U. Milosť Božia pôsobí v duši tri hlavné účinky. Prvý je, že maže hriechy, ktoré ako škvrny znečisťujú dušu. Druhý, že ju ozdobuje darmi a čnosťami. Tretí, že poskytuje silu konať záslužné a bohumilé skutky. Preblahoslavená Panna, naša Kráľovná, bola plná milosti, pretože z prvého hľadiska sa jej nikdy nedotkla nijaká škvrna hriechu: dedičného ani osobného, smrteľného ani všedného. Z druhého hľadiska mala všetky čnosti a dary Ducha Svätého v najvyššom stupni. Napokon z tretieho hľadiska konala skutky Bohu milé a záslužné do tej miery, že sa stala hodnou telom aj dušou prevýšiť všetky zbory anjelov.

Ž. Nezdá sa, že Panna Mária mala väčšiu milosť ako ostatní svätí, pretože často som počul hovoriť, že sv. Štefan a niektorí iní boli naplnení Duchom Svätým.

U. Hoci sa aj o iných svätých hovorí, že boli plní milosti, predsa však najvyšší stupeň milosti z nich všetkých mala Najsvätejšia Panna, pretože Boh ju stvoril schopnou väčšej milosti ako ktoréhokoľvek iného svätého. Vysvetlím to na príklade: Sú rozličné nádoby, z ktorých je jedna väčšia a objemnejšia od druhej, takže keď sa naplnia vzácnym olejom, všetky budú plné, ale i tak bude v jednej viac oleja a v druhej menej. Vec sa má tak, že Boh urobil ľudí schopných väčšej alebo menšej milosti, podľa druhu služby, ktorú im určil. A keďže nie je nijakej väčšej služby udelenej jednoduchému stvoreniu, ako byť Matkou Božou, preto ona bola stvorená schopnejšou a naplnená väčšou milosťou ako akékoľvek iné jednoduché stvorenie.

Ž. Čo znamená: Pán s Tebou?

U. Je to ďalšia obzvláštna chvála Blahoslavenej Panny, ktorou sa vyjadruje, že jej náš Pán už od počatia bol neustále nablízku, viedol ju, vyučoval a opatroval. A tak sa stalo,⁴³ že sa nikdy nijakým hriechom neprevinila: ani myšlienkou, ani slovom, ani skutkom. Takže Boh ju nielen obdaril všetkými milosťami, ale tiež, ako strážca toľkých pokladov, chcel byť pri nej stále prítomný.

Ž. Čo sa myslí: Požehnaná si medzi ženami?

U. Toto je tretia chvála, ktorá sa vzdáva Bohorodičke, a ňou sa vyjadruje, že bola nielen plná milostí náležiacich panne, ale k nim mala navyše aj tie, ktoré ozdobujú manželku, aby tak úplne prevýšila všetky ženy, či už terajšie, alebo budúce. Požehnaním vydatej ženy je plodnosť, ktorá nechýbala Blahoslavenej Panne, lebo porodila Syna cennejšieho nad stotisíc iných synov. Dá sa tiež povedať, že je Matkou nespočetného množstva detí, pretože všetci dobrí kresťania sú bratmi Krista, a teda synmi jeho Matky, hoci nie cez rodenie a prirodzenosť, ktorými jedine Kristus je jej Synom, ale cez lásku a materinský cit, ktorým všetkých zahŕňa. Takže zaslúžene sa hovorí, že je požehnaná medzi všetkými ženami, pretože ostatné majú buď česť panenstva bez plodnosti, alebo požehnanie plodnosti bez panenstva. Ale ona sama podľa osobitnej Božej výsady zlúčila česť panenstva s najvznešenejšou a najšťastnejšou plodnosťou.

Ž. Čo znamená: A požehnaný je plod života Tvojho Ježiš?

U. Je to štvrtá chvála, ktorá sa pripisuje Blahoslavenej Panne; totiž že nielen kvôli sebe je hodná všetkej cti, ale aj kvôli Plodu svojho lona. Veď ako plod svedčí o samom strome, podobne aj sláva syna prenáša sa i na matku. A pretože Pán Ježiš je nielen pravý človek a medzi ľuďmi požehnaný, ale podľa slov sv. Pavla *je nad všetkým Boh, zvelebený naveky* (Rim 9,5), jeho Matka je potom požehnaná nielen medzi ženami, ale aj medzi všetkými nebeskými aj pozemskými stvoreniami.

Ž. Vysvetli mi zvyšné slová tejto modlitby.

U. V nasledujúcich slovách Cirkev opakuje hlavnú chválu našej Kráľovnej, teda že je Matkou Božou, čo znamená, že môže u Boha vyprosiť akékoľvek želanie. Preto sa aj modlíme, aby za nás orodovala, lebo my ako hriešnici potrebujeme jej príhovor; a aby nám neustále pomáhala, kým žijeme, a najmä vo chvíli smrti, až sa budeme nachádzať vo preveľkom nebezpečenstve.

Ž. Prečo každodenne nás trikrát zvony vyzývajú na modlitbu Zdravas' Mária – ráno, na obed a večer?

U. Aby sme sa naučili, že sa nám v prvom rade treba často utiekať o pomoc k Bohu a svätým, pretože sa nachádzame medzi svojimi nepriateľmi, tak viditeľnými ako aj neviditeľnými; a nestačí, aby sme siahali po zbrani modlitby iba na začiatku našich diel, ale treba tak činiť i v priebehu a na

⁴³ August. de natura et gratia c. 36

konci práce. V tomto trojitom zvonení sa ukrýva aj ďalší význam. Totiž svätá Cirkev chce, aby sme mali stále na pamäti tri hlavné tajomstvá nášho vykúpenia, čiže Vtelenie, Utrpenie a Zmŕtvychvstanie Kristovo. A preto káže zdravie Matku Božiu ráno, na pamiatku Zmŕtvychvstania, na obed, na pamiatku Umučenia, a večer, na pamiatku Vtelenia. Veď ako vieme, že Kristus bol ukrižovaný okolo poludnia, zmŕtvych vstal ráno, podobne sa domnievame (Múd 18,14), že ľudskú prirodzenosť vzal na seba v noci.

VI. Vysvetlenie Desatora, čiže desiatich Božích prikázaní

ŽIAK. Po pochopení Vyznania viery, Otčenáša a Zdravas' Mária, želim si, aby si mi vysvetlil Desatoro, o ktorom si na začiatku povedal, že je treťou hlavnou časťou kresťanskej náuky.

UČITEĽ. Múdro robíš, keď túžiš naučiť sa a pochopiť desať prikázaní Božieho Zákona; veď viera a nádej bez lásky a zachovávanía Božieho Zákona nestačia na spásu.

Ž. Vo svete a v Cirkvi je množstvo zákonov a nariadení. Na základe čoho sa teda tento Zákon s desiatimi prikázaniami kladie pred všetky ostatné?

U. Dá sa uviesť mnoho dôvodov na dokázanie poprednosti tohto Zákona. Po prvé, je to Zákon ustanovený Bohom a ním od počiatku vpísaný do srdca ľudí a následne vytesaný do dvoch mramorových tabúl (Ex 31 a 34). Po druhé, je to najstarší Zákon zo všetkých a akoby pôvod a prameň ostatných. Po tretie, pretože tento Zákon je najvšeobecnejší zo všetkých zákonov, ktoré možno vynájsť; takže zaväzuje nielen kresťanov, ale aj židov a pohanov, mužov aj ženy, bohatých aj chudobných, vzdelaných aj nevzdelaných. Po štvrté, tento Zákon je nemeniteľný a nepripúšťa žiadne ľudské výnimky.⁴⁴ Po piate, je všetkým potrebný na spásu, ako aj náš Pán v Evanjeliu často dosvedčuje (Mt 19,17). Po šieste, lebo bol na hore Sinaj vyhlásený nanajvýš slávnostne (Ex 20,18), za hlaholu anjelských trúb, za hrmenia a bleskov, v prítomnosti Božieho ľudu.

Ž. Predtým, ako prideme k vysvetleniu jednotlivých prikázaní, rád by som poznal ich súhrn a poradie.

U. Cieľ všetkých prikázaní je láska k Bohu a blížnemu (1 Tim 1,5), všetky totiž učia nepreviňovať sa voči Bohu ani blížnemu, a preto sú aj rozdelené na dve časti a boli vytesané do dvoch mramorových tabúl, ako som povedal vyššie. Na prvej tabuli⁴⁵ sa nachádzajú tri prikázania, predpisujúce naše povinnosti voči Bohu. Na druhej je sedem prikázaní týkajúcich sa našich povinností voči blížnym. Všimni si ale, že hoci na jednej sú len tri a na druhej sedem, predsa boli obidve tabule rovnako plné Písma, pretože prvé prikázania sú popísané viacerými slovami a ostatné stručnejšie. A tak týchto sedem prikázov, hoci slovami kratších, je rovných trom predchádzajúcim, širšie vyjadreným.

Ž. Prečo sú prikázania prvej tabule práve tri?

U. Lebo nás učia milovať Boha srdcom, ústami a skutkami.

Ž. Prečo je sedem prikázaní druhej tabule?

U. Pretože jedno nás učí dobročinnosti voči blížnym, zvyšných šesť zas nerobiť im zle: po prvé samej osobe, po druhé jej cti, po tretie majetku; a to ani skutkom ani slovom ani myšlienkou.

⁴⁴ Tomáš Akv.: Summa Theol. I-II q.100 a.8

⁴⁵ Clem. Alex. ser. 6.; Aug. qu. 1. in Exod. & Ep. 119. 11.

Ž. Prejdime k samotným prikázaniam. Najprv ma nauč, akými slovami boli Bohom napísané na tabuliach.

U. Sú to tieto slová (Ex 20,2): Ja som Pán Boh tvoj, ktorý ťa vyviedol z egyptskej krajiny, z domu otroctva.

- 1. Nebudeš mať iných bohov okrem mňa.**
- 2. Nevezmeš meno Pána, svojho Boha, nadarmo.**
- 3. Spomni, aby si deň sobotný svätzil.**
- 4. Cti otca svojho i matku svoju.**
- 5. Nezabiješ.**
- 6. Nescudzoložíš.**
- 7. Nepokradneš.**
- 8. Nepreriekneš krivého svedectva proti blížnemu svojmu.**
- 9. Nepožiadaš manželku blízneho svojho.**
- 10. Nepožiadaš majetku blízneho svojho.**

Ž. Čo znamenajú slová, ktoré sú uvedené pred Desatorom?

U. V týchto slovách sa nachádzajú štyri dôvody, ktoré dokazujú, že Boh nám môže dávať zákony a my sme povinní ich dodržiavať. Prvý dôvod sa nachádza v slovách: *Ja som Pán*. Keď teda Boh je naším prvým a najvyšším Pánom, ktorý nás stvoril z ničoho, bez pochyby môže nám, ako svojim poddaným, predpísať zákon. Druhý dôvod spočíva v slove *Boh*, ktorým sa vyjadruje, že nie je len Pánom, ale aj najvyšším sudcom a správcom, takže môže ukladať zákony a trestať vinníkov. Tretí je v slove *tvoj*, lebo okrem povinnosti poslúchať Boha ako poddaní Pána a ako občania Sudcu, máme aj ďalšiu povinnosť z dôvodu zväzku, ktorým sme sa my s ním a on s nami uzavreli v krste. Veď v ňom nás Boh adoptoval za svoje deti a zasa my sme ho uznali za Otca. Teda ako Boh si všetkých veriacich vyvolil za svoj osobitný ľud, tak aj veriaci prijali Boha za svojho Pána a Boha. Štvrtý dôvod je v slovách: *Ktorý ťa vyviedol z egyptskej krajiny, z domu otroctva*. A z toho popri ostatných povinnostiach vyplýva aj povinnosť vďačnosti. Boh nás totiž oslobodil z otroctva diabla a hriechu, ktoré bolo naznačené otroctvom u faraóna v Egypte, z ktorého Boh vyslobodil židovský národ.

Vysvetlenie prvého prikázania

Ž. Vysvetli mi teraz prvé prikázanie.

U. Prvé prikázanie zahŕňa tri časti. Po prvé, že Pána Boha musíme uznať ako Boha. Po druhé, že nie je dovolené mať žiaden iný predmet za boha. Po tretie, že nesmieme ani vyrábať modly, t.j. sochy alebo obrazy, ktoré by sme mali za bohov, ani také modly nesmieme uctievať.

Ž. Vysvetli prvú časť.

U. Boh chce, aby sme ho považovali za toho, kým je, čiže za jedného pravého Boha, čo sa stáva vtedy, keď sa človek cvičí v štyroch čnostiach náležitých k Božskej Velebnosti, teda vo viere, nádeji, láske a zbožnosti. Kto totiž verí v Boha, uznáva Boha za Boha, t.j. za najvyššiu pravdu; v čom sa previňujú bludári, ktorí v neho neveria. Kto dúfa v Boha, ten znova uznáva Boha za Boha, nakoľko ho má za najvernejšieho, najmilosrdnejšieho a najmocnejšieho, a dôveruje, že mu vo všetkých potrebách bude môcť a chcieť pomôcť. V tom hrešia tí, ktorí sa vzdali nádeje na Božie milosrdenstvo, alebo ktorí viac dúfajú v človeka ako v Boha, alebo človeku dôverujú aspoň tak, ako Bohu. Kto miluje Boha nadovšetko, má Boha za Boha, teda za najvyššie dobro. V tom ťažko hreší ten, kto akékoľvek stvorenie miluje viac alebo rovnako ako Boha; a ešte ťažšie ten, kto má Boha v nenávisti. Napokon, kto Boha vzýva s najvyššou úctou (tak, ako nás učí čnosť zbožnosti), ten má Boha za Boha, lebo Boha uznáva

za počiatok a tvorcu všetkých vecí. V tom hrešia tí, ktorí si málo cenia Boha a jemu zasvätené veci, totiž chrámy, posvätné nádoby, kňazov a podobne; a tiež tí, ktorí ctia ľudí viac alebo rovnako ako Boha.

Ž. Vysvetli mi druhú časť tohto prikázania.

U. V druhej časti Boh zakazuje mať akúkoľvek stvorenú vec na mieste Boha; a v tom kedysi chybili pohania, ktorí nepoznajú pravého Boha, mali za bohov a klaňali sa rôznym stvoreniam, ako slnku, mesiacu alebo zosnulým ľuďom. V tom hrešia aj čarodejníci (resp. traviči) a čarodejnice. A tiež šarlatáni, vyvolávači duchov a veštcí, ktorí preukazujú diablu tú česť, ktorú by mali vzdávať iba Bohu. Ba mnohí z nich ho majú a uctievať ako svojho boha a s jeho pomocou sa snažia veštiť budúce veci, alebo nachádzať ukryté poklady, alebo dosiahnuť nedovolené rozkoše. A pretože diabol je úhlavným nepriateľom človeka, tak všetkých týchto biedne podvádza a márnymi nádejami krmíac ich navádza do rozličných hriechov, až nakoniec zahubí ich dušu a mnohokrát aj telo.

Ž. Vysvetli mi tretiu časť.

U. V tretej časti Boh nariaďuje, aby sme nielen nemali žiadnu vec za boha (ako sa už povedalo), ale aby sme ani nevytvárali nič, čo by sme mali a uctievali ako boha. V tom hrešili pohania, ktorí boli natoľko slepí, že si vyrábali modly zo zlata, striebra, dreva alebo kameňa a boli presvedčení, že sú to ich bohovia; a to najmä keď občas do modiel vstúpili pekelní duchovia a skrze ne ich bolo vidieť hovoriť alebo hýbať sa. A tak im potom ľudia slúžili a prinášali im obety. A preto keď svätí mučeníci sa tomu protivili, pohania ich pod preťažkými trestami na smrť dobili a umučili.

Ž. Zostalo ešte niečo ďalšie v tomto prikázani?

U. Ale áno: Boh hrozí previnilcovi voči prikázaniu preťažkým trestom, ale zachovávateľovi sľubuje odmenu. Veď potom, čo dal toto prikázanie, pripája: Ja som Boh mocný, žiarlivý, navštevujúci nepravosti otcov na deťoch do tretieho a štvrtého pokolenia u tých, ktorí ma nenávidia, ale preukazujem milosrdenstvo do tisíceho pokolenia tým, čo ma milujú a zachovávajú moje príkazy (Ex 20, 5-6). Tu si treba všimnúť, že Pán seba nazýva žiarlivým Bohom, ktorý môže najprísnejšie trestať, lebo je Bohom, a žiarlivo túži, aby mu bola prisudzovaná najvyššia česť, spravodlivosť a právo, a preto nemôže zniesť bezbožnosť a nespravodlivosť. A to je proti tým, ktorí aj keď neustále hrešia, predsa žijú v bezpečí a šťastí, akoby si ich Boh nevšímal; ale veď ešte uvidíš, že Boh si ich všíma a vo vhodnom čase to aj dokáže.

Ž. Čo sa chce povedať tým, že Boh trestá previnilcov až do štvrtého pokolenia, ale zachovávateľov svojich príkazov odmeňuje do tisíceho?

U. Boh trestá až do štvrtého pokolenia, totiž kým ešte človek žije a zvykne vídať vnukov svojich detí alebo vnukov svojich vnukov; Boh však nechce nechať zostupovať svoju odvetu ďalej, než po kade môže siahať život hriešnika. Naopak, voči správne konajúcim rozširuje svoju dobrotu nielen do tretieho či štvrtého pokolenia, ale sľubuje ju prejavíť až do tisíceho, ak toľké bude žiť. Pretože náš Pán je viac naklonený odmene ako trestu, lebo odmena a odplata plynú z jeho dobroty, a tak má v nich aj viac záľubenia; ale trest je vyžadovaný ako mzda za naše hriechy, a teda k potrestaniu je akoby nútený proti vôli našimi nepravosťami.

Ž. Prečo sa tieto Božie hrozby a sľuby pripájajú len k prvému prikázaniu?

U. Lebo toto prikázanie je kľúčové a najvýznamnejšie zo všetkých, takže to, čo sa hovorí o ňom, má sa rozumieť aj o ostatných.

Ž. Chcem vedieť, či tomuto božskému prikázaniu neodporuje tá úcta, ktorú prejavujeme svätým a ich relikviám a obrazom; pretože sa zdá, že všetkému tomu sa klaniame, keď pred nimi klakáme na kolená a prednášame modlitby, akoby k Bohu.

U. Cirkev je Nevestou Božou (Ef 5, 23), jej Učiteľom je Duch Svätý, a preto nie je nebezpečenstvo, že by sa mýlila a konala alebo učila konať veci, ktoré sú proti Božím prikázaniam. Ďalej, aby som ti konkrétne odpovedal,⁴⁶ svätých si uctieame a vzývame ako priateľov Božích, ktorí svojimi zásluhami a modlitbami nám môžu byť nápomocní; nemáme ich však za bohov, ani sa im neklaníme ako Bohu. Nezaváži ani to, že pred nimi skláňame kolená, pretože tento prejav úcty je vlastný nielen Bohu, ale prejavuje sa aj voči stvoreniam, najmä vznešenejším, napríklad pápežovi a kráľom. Ba na mnohých miestach je zvykom aj to, že rehoľníci skláňajú kolená pred svojimi predstavenými, takže nečudo, že takúto úctu prejavujeme svätým s Kristom v nebi kralujúcim, keď sa tak robí aj voči niektorým ľuďom prebývajúcim na zemi.

Ž. A čo máme povedať o relikviách svätých, ktoré aj keď nič necítia, predsa pri nich skláňame kolená a modlíme sa?

U. V žiadnom prípade nesmerujeme modlitby k relikviám, o ktorých dobre vieme, že nemajú zmysly; preto ich však ctíme, lebo kedysi boli nástrojmi oných svätých duší, ktorými vykonali tak vynikajúce skutky čnosti, hodné večného života, a vo svojom čase ožijú v oslávených telách; zatiaľ čo teraz sú vzácnymi znakmi lásky, ktorú svätí dosiaľ voči nám prejavujú.⁴⁷ A preto pred relikviami svätých prednášame modlitby, prosiac samotných svätých, aby prostredníctvom týchto presladkých znamení, ktoré od nich máme, nezabúdali nám pomáhať, keď aj my pamätáme na nich a preukazujeme im úctu.

Ž. Či možno to isté povedať o obrazoch?

U. Áno,⁴⁸ pretože obrazy nášho Pána, Božej Matky a svätých nijako nemáme za bohov, a tak ich ani nemožno volať modlami, ako sú tie u pohanov;⁴⁹ ale sú len zobrazeniami, ktoré nám pripomínajú Krista, Pannu Máriu a svätých, a slúžia namiesto kníh tým, ktorí nevedia čítať,⁵⁰ lebo z nich sa priučia mnohým tajomstvám katolíckej viery, ako aj životu a smrti mnohých svätých. Uctieame ich nie preto,⁵¹ že sú vytvorené z papiera alebo niektorého kovu, alebo ako diela umenia, ale preto, že znázorňujú Krista, Pannu Máriu alebo iných svätých. A keďže vieme, že obrazy nemajú život ani zmysly, lebo sú stvárnené ľudskou rukou, nič od nich neprosíme, len sa pred nimi modlíme a žiadame pomoc od tých, na ktorých odkazujú, teda od Krista, Panny Márie a ďalších svätých.

Ž. Ak relikvie a obrazy svätých nič necítia, ako je možné, že sa stávajú tolké a také zázraky v prospech tých, ktorí sa im oddávajú?

U. Všetky zázraky činí Boh; ale často vďaka príhovoru svätých, a najmä jeho presvätej Matky; a to hlavne u tých, ktorí pred týmito obrazmi a relikviami vzývajú svätých. Ba často Boh používa relikvie a obrazy ako nástroje veľkých zázrakov, aby ukázal, že sa mu páči modlitba veriacich k svätým a k ich relikviám a obrazom.

Ž. Takže keď sa o niekom povie, že sa oddával niektorej relikvii alebo obrazu a získal žiadanú milosť, má sa rozumieť, že sa zveroval tomu svätcovi, ktorému patrí relikvia alebo obraz, a že Boh na základe príhovoru svätca a prostredníctvom jeho relikvie alebo obrazu udelil onú milosť.

U. Tak je; a som rád, že si dobre pochopil, čo som ti povedal.

⁴⁶ Augustín: contra Faustum lib.20, c.21 [PL42/384]

⁴⁷ Ambros. de Viduis, Hieron. contra Vigil

⁴⁸ Concil. Nicaen. 11.

⁴⁹ Damas. Orat. de Imag. D.

⁵⁰ Gregor. Ep. ad Serenum.

⁵¹ tamtiež, 5

Ž. Nakoniec by som chcel vedieť, prečo sa Boh Otec maľuje v podobe starca, Duch Svätý v podobe holubice, no a anjeli v tvare okrídlených mladíkov; ved' Boh aj anjeli sú duchmi a nemajú telesný tvar, ktorý by maliari mohli nakresliť na spôsob ľudí.

U. Keď sa Boh Otec maľuje ako starec, Duch Svätý ako holubica a anjeli ako okrídlení mladíci, nerobí sa tak preto, že by vskutku takými boli – ved', ako si správne povedal, sú to netelesní duchovia – ale preto sa tak zobrazujú, lebo sa často ľuďom takto zjavovali. Čiže Boh Otec ako starec, lebo sa tak zjavil vo videní proroka Daniela (Dan 7,9), Ducha Svätého videli zostupovať v podobe holubice na Krista pokrsteného Jánom Krstiteľom (Jn 1,32) a nakoniec anjeli sa mnohokrát zjavili v tvare mladíkov (Gn 18,2; Tob 5). Ale treba si všimnúť aj to, že mnoho vecí sa znázorňuje istými obrazmi, niežeby takými v sebe boli, ale aby sme pochopili, aké majú vlastnosti alebo aké účinky zvyknú pôsobiť. Napríklad Viera sa kreslí v podobe ženy s kalichom v ruke, Láska v podobe ženy obklopenej deťmi, a predsa ti je jasné, že to nie sú ženy, ale čnosti. Tým istým spôsobom sa môže povedať, že Boh Otec sa maľuje ako starec preto, aby sme sa dozvedeli, že je najstarší, teda večný, jestvujúci pred všetkými stvorenými vecami. Duch Svätý má podobu holubice, aby sa naznačili dary, ktoré v nás zvykne pôsobiť, teda nevinnosť, čistotu a svätosť. Nakoniec, anjeli sa maľujú v podobe mladíkov, lebo sú vždy krásni a obratní; s krídlami preto, že sa dostavia všade tam, kam ich Boh posielal; a v bielom odeve a posvätných rúchach preto, lebo sú čistí a nevinní; služobníci Božskej Velebnosti.

Vysvetlenie druhého prikázania

Ž. Poďme teraz k druhému prikázaniu. Čo znamená: Nevezmeš meno Pána, svojho Boha, nadarmo?

U. V tomto prikázaní ide o úctu a neúctu k Bohu čo sa týka slov: totiž prikazuje sa úcta a zakazuje sa neúcta. A toto prikázanie sa dá rozdeliť na štyri časti, pretože štyrmi spôsobmi sa Boh ctí slovami a rovnakým počtom sa zneuct'uje. Po prvé sa Boh slovami ctí, keď jeho meno vyslovujeme s citom lásky, a zneuct'uje, keď to isté meno vyslovujeme nadarmo. Po druhé sa ctí prisahou a zneuct'uje krivou prisahou. Po tretie sa ctí vyhlásením sľubov a ich nesplnením sa zneuct'uje. Nakoniec po štvrté sa ctí vzývaním a chválami, ale zneuct'uje sa rúhaním a zlorečením.

Ž. Vysvetli mi prvú časť.

U. Meno Božie, bl. Panny a svätých, jednoducho povedané, sa dá použiť dobre aj zle. Napríklad tí, ktorí Boha veľmi milujú, mnohokrát ho spomínajú a o Bohu hovoria; a robia to z veľkej nábožnosti a pohnutia, ako vidieť na listoch sv. Pavla, v ktorých znova a znova čítame meno Ježiša Krista, pretože nakoľko ho sv. Pavol nosil v srdci, natoľko ho aj ústami a písmom spomínal. Ale sú aj iní, ktorí, keď sú nahnevaní alebo žartujú, z hlúpeho zvyku ľahkomyselne vyslovujú meno Božie alebo svätých, lebo im nič iné nepríde na myseľ. Tí činia také zlo, akoby najsvätejšie meno Boha pošliapavali nohami. To môžem znázorniť príkladom⁵² – hoci nie celkom náležitým – že robia tak, akoby niekto, majúc veľmi cenný odev, nosil ho ľahkomyselne v každý čas a na každé miesto.

Ž. Pristúpme teraz k druhej časti, ktorá sa týka prisahy.

U. Prisahať znamená volať Boha za svedka pravdy; a aby sa to dialo správne, patria k tomu tri veci, totiž pravda, spravodlivosť a rozvážnosť, ako nás o tom Boh poučil ústami proroka Jeremiáša (Jer 4,2). A tak, ako sa za splnenia potrebných okolností Boh prisahou ctí – čím dosvedčujeme, že on všetko vidí najpravdivejšie a je najráznejším obhajcom pravdy – tak naopak je voči nemu veľmi neúčtivé, ak

⁵² Theodoret: Quaestio 41 in Exod. [PG80/270]

niekto prisahá bez pravdy, spravodlivosti alebo rozvahy. Kto toto robí, naznačuje, že buď si Boh nie je vedomý jeho počínania, alebo že je zástancom lži alebo nepravosti.

Ž. Vysvetli mi podrobnejšie, čo to je prisahať s pravdou?

U. Kto chce prisahať s pravdou, treba, aby nič iného pod prísahou netvrdil, len to, o čom naisto vie, že je pravdivé; ani pod prísahou nesľúbil nič iné, len to, čo sa vážne chystá vykonať. A preto sú krivoprísasníkmi a preťažko hrešia tí, ktorí prísahou potvrdzujú za pravdu to, o čom vedia, že je lož, alebo o čom naisto nevedia, či je pravda. Podobne aj tí, ktorí prísahou sľubujú to, čo aj tak nezamýšľajú vyplniť.

Ž. Čo je to prisahať so spravodlivosťou?

U. Znamená to, že sa pod prísahou sľubuje vykonať to, čo je spravodlivé a dovolené. A preto ťažko hrešia tí, ktorí prisahajú pomstiť sa za spôsobené nepravosti, alebo urobiť niečo, čo sa Bohu nepáči. A preto sa takýchto sľubov netreba držať, alebo myslieť si, že sme nimi nejakým spôsobom viazaní; nikto totiž nemôže byť povinný konať zlo, tým skôr, keď nás Božie zákony zaväzujú to nekonať.

Ž. Čo je to prisahať s rozvahou?

U. Je to toľko, ako prisahať múdro a zrelo, berúc do úvahy, že nie je vhodné volať Boha za svedka, jedine ak vo veciach nevyhnutných a vo vážnych prípadoch, a aj to s veľkou bázňou a úctou. A preto tu hrešia tí, ktorí v akejkol'vek malej veci, dokonca zo žartu a posmechu vynášajú prísahy. Taktiež pri zlozvyku častej prísahy ľahšie dôjde ku krivej prísaha, ktorá je jedným z najväčších hriechov, čo možno spáchať. Takže to aj Kristus v Evanjeliu a Jakub vo svojom liste (Jak 5,12) zakazujú, totiž aby sme vôbec neprisahali, okrem nutnosti, ktorú svätí Augustín;⁵³ a Ján Zlatoústý⁵⁴ popisujú ako prostriedok pomoci proti slabosti ľudskej viery, lebo ľudia si navzájom len ťažko veria; a preto sa má používať ako liek, ktorý sa nesmie brať často, ale čo možno najzriedkavejšie.

Ž. Vysvetli mi tretiu časť prikázania, ktorá sa týka sľubov.

U. Sľub je prisľúbenie dané Bohu v dobrej veci, ktorá je milá Božskej Velebnosti. Má tri vlastnosti: po prvé,⁵⁵ je to prisľúbenie, takže na zloženie sľubu nestačí len predsavzatie, tým menej túžba, ale potrebný je vyjadrený sľub, buď ústami, alebo aspoň v srdci. Po druhé, že sa sľub vykoná Bohu, ku ktorému predovšetkým sa vzťahujú sľuby. Keď sa teda povie, že sľub bol urobený Panne Márii alebo inému svätému, má sa rozumieť, že ten sľub je v prvom rade daný Bohu, avšak ku cti blahoslavennej Panny alebo svätých, v ktorých Boh prebýva osobitným spôsobom, oveľa vznešenejším ako v ostatných stvoreniach. Takže sľub daný niektorému svätcovi nie je nič iné, ako prisľúbenie urobené Bohu na pamiatku toho svätca, nejaká obeta z úcty, ktorou ctíme samotného Boha v jeho svätcovi. Po tretie, sľub možno robiť iba vo veci dobrej a Bohu milej, ako je napríklad panenstvo, dobrovoľná chudoba a podobné toho druhu. Keby niekto sľuboval hriech alebo nejaký čin nepatriaci k úcte Boha, alebo aj nejaké dobro, ktoré by ale bolo prekážkou väčšieho dobra, potom by nerobil vec milú Božskej Velebnosti – tým by naopak Boha zneuctoval a previňoval sa proti druhému prikázaniu. Podobne tiež ťažko hreší proti tomuto prikázaniu ten, kto daný sľub nesplní čo možno najrýchlejšie. Preto Boh vo Svätom Písme prikazuje (Dt 23,21; Kaz 5,3), že ten, čo sľubuje, nielen že to má vyplniť, ale má to urobiť bez meškania.

Ž. Vysvetli tretiu časť, ktorá hovorí o chvále a rúhaní sa Bohu.

⁵³ De sermone Domini in monte lib.1,c.17 [PL34/1255]

⁵⁴ Homiliae de Statuis ad populum Antioch. (viaceré) [PG49]

⁵⁵ Tomáš Akv.: Summa Theol. II-II q.88 a.1

U. V tejto poslednej časti prikázania Boh nariaduje, aby sa nezllorečilo jeho svätému menu, ale naopak aby sa chválilo a dobrorečilo. Najprv, čo sa týka chvály – v tom nie je žiadna ťažkosť, pretože je zrejmé, že všetko dobré pochádza od Boha a všetky jeho diela sú plné múdrosti, spravodlivosti a milosrdenstva; takže je nanajvýš rozumné, aby sme ho vo všetkých veciach chválili a dobrorečili mu. Čo sa ale týka rúhania,⁵⁶ vieš, že to nie je nič iné, len vznášanie slovných urážok proti Bohu, či už priamo voči nemu, alebo proti svätým; a to sa deje šiestimi spôsobmi. Po prvé, keď sa Bohu pripisuje niečo, čo mu neprislúcha, ako napríklad, že má parohy, alebo nejakú podobnú hlúposť. Po druhé, ak sa mu odopiera niečo, čo mu patrí – ako moc, múdrosť, spravodlivosť alebo iné jeho vlastnosti – napríklad keby niekto povedal, že Boh nemôže to či ono spraviť alebo vidieť, alebo že nie je spravodlivý. Po tretie, keď sa stvoreniu pripisuje niečo, čo patrí Bohu; tak robia tí, čo o diablovi hovoria, že pozná budúcnosť alebo dokáže konať skutočné zázraky. Po štvrté, keď niekto zllorečí Bohu, jeho Matke alebo iným svätým. Po piate, kto menuje časti tela Krista alebo svätých s úmyslom urážky, akoby v nich bolo niečo nečestné ako v tých našich. Po šieste, kto posmešne menuje Krista alebo svätých skrze niečo im patriace, ako robia tí, ktorí prisahajú na Kristovu bradu alebo sv. Petra, alebo niečo podobné – vôbec všetko vnuknuté diablovou závišťou alebo ľudskou zvrátenosťou.

Ž. Povedz mi prosím, akým ťažkým hriechom je rúhanie?

U. Je tak ťažkým, že je skoro zo všetkých najťažší, čo sa dá poznať z trestu určeného za rúhanie. Ved' už v Starom Zákone Boh prikázal takého vinníka hneď ukameňovať celým národom (Lv 24,14) a aj občianske zákony zvyknú trestať rúhačov smrťou.⁵⁷ Sv. Gregor v Dialógoch,⁵⁸ spomína päťročného chlapca, ktorý sa naučil rúhať a otec ho zato nekarhal, že vydýchol v otcovom lone a jeho duša bola odnesená viditeľne sa zjaviacimi démonmi do pekla – o čom sa nedočítame pri žiadnom inom hriechu. Preto sa čo najusilovnejšie máme vyvarovať tak ťažkej urážke Božskej Velebnosti. A ani nie je náročné vyhýbať sa takémuto hriechu, ved' z neho neplynie žiaden úžitok ani potešenie, ako z niektorých iných hriechov, ale prináša so sebou len zavrhnutie. Čo ale neznamená, že možno hrešiť, keby sa snáď z toho dal dosiahnuť nejaký úžitok alebo potešenie.

Vysvetlenie tretieho prikázania

Ž. Prvé dve prikázania som pochopil, teraz mi vysvetli tretie.

U. Tretie prikázanie, ktoré je o svätení soboty, sa dosť líši od ostatných prikázaní. Totiž všetky ostatné, teda dve predchádzajúce a sedem nasledujúcich, sú úplne prirodzené: nevიაžu len kresťanov, ale aj židov a pohanov. Ale toto tretie je sčasti prirodzené, čím viaže všetkých, a sčasti nie a neviazne všetkých. Ved' svätiť sviatočné dni – teda mať niektorý deň za svätý a tráviť ho dobrými skutkami, najmä nábožnými úkonmi – je prikázanie prirodzené, lebo tak káže prirodzený poriadok, a preto sa vo všetkých častiach sveta sviatočne slávi niektorý deň. Avšak určenie toho dňa – čím sa vyvolí skôr ten než iný – to nie je prirodzené. A tak u židov bola popredným sviatkom sobota, ale teraz je u kresťanov takýmto dňom nedeľa.

Ž. Z akého dôvodu prikázal Boh židom svätiť skôr sobotu než ktorýkoľvek iný deň?

U. Sú dva hlavné dôvody. Prvý, že Boh v sobotu dokončil stvorenie celého sveta: a teda na pamiatku toľkého dobrodenia – čiže stvorenia sveta – želal si zasvätiť tento deň. Urobil to navyše aj na vyvrátenie omylu niektorých filozofov, ktorí tvrdia, že svet jestvuje od večnosti. Ved' slávením dňa

⁵⁶ Tomáš Akv.: Summa Theol. II-II q.13

⁵⁷ Justinián: Novell. 77.

⁵⁸ IV,18

stvorenia sveta sa zjavne vyznáva, že mal kedysi začiatok. Druhý dôvod je ten, že Boh chcel, aby taký človek, čo šesť dní týždňa zamestnával a unavil prácou svojich sluhov, služby a dobytok, aby siedmy deň týždňa, teda sobotu, doprial všetkým pokoj, lebo páni majú byť voči svojim sluhom, a dokonca aj dobytku, milosrdní a nie ukrutní.

Ž. Prečo aj my kresťania neuctievame sobotu ako židia, keď sú také rozumné dôvody na jej slávenie?

U. Boh nám zmenil sobotu na nedeľu zo zaiste vážnych dôvodov, ako aj obriezku na krst, veľkonočného baránka na Najsvätejšiu Sviatosť a vôbec všetky dobré obrady Starého Zákona na lepšie obrady Zákona Nového. Ak teda židia slávil sobotu na pamiatku stvorenia sveta, čiže ten deň, v ktorom bolo stvorenie dokončené, iste väčším právom my slávime nedeľu na pamiatku toho istého stvorenia, ktoré sa začalo v nedeľný deň.⁵⁹ A tak keď židia ponúkali Bohu posledný deň týždňa, o čo lepšie robia kresťania ponúkajúc prvý? Okrem toho, v nedeľu sa slávi pamiatka troch hlavných dobrodení nášho vykúpenia: V nedeľu sa Kristus narodil, v nedeľu vstal zmŕtvych a v nedeľu zoslal Ducha Svätého na apoštolov. Napokon, sobota predstavuje ten odpočinok, ktorý mali svätí patriarchovia v predpekli, avšak nedeľa označuje slávu, ktorú blažené duše už vlastnia a časom ju v nebi získajú aj ich telá. Sobotu si židia preto ctili, lebo po smrti zostupovali do predpekia, ako na miesto odpočinku. Ale kresťanom už treba sláviť nedeľu, lebo po smrti vystupujú do blaženej slávy raja; samozrejme ak konali dobré skutky a žili v súlade s od Boha im danými zákonmi.

Ž. Je potrebné sláviť aj iné sviatky okrem nedele?

U. Isteže sú mnohé iné prikázané sviatky, a to nielen Krista Pána, ale aj Panny Márie a ďalších svätých, ktoré Svätá Cirkev káže sláviť. Ale my sme sa zaoberali predovšetkým nedeľou, pretože tento sviatok je najstarší a v porovnaní s ostatnými najčastejšie slávený. Podobne aj u židov bolo viacero sviatkov, ale najstarším, najväčším a oproti ostatným najčastejším bola sobota. A preto sa aj v Desatore výslovne spomína len sobota, ktorú, ako sme povedali, vystriedala nedeľa.

Ž. Čo patrí k povinnosti slávania sviatkov?

U. Dve veci: po prvé, aby sme sa zdržali všetkých služobných prác, totiž tých, ktoré zvyknú konať robotníci alebo sluhovia, a pri ktorých sa unaví len telo. Avšak tie diela, v ktorých pracuje najmä rozum, nepatria medzi služobné, hoci na pomoc rozumu prichádza aj jazyk, ruky a iné časti tela. Po druhé, máme sa osobne zúčastniť obety svätej omše. A hoci Cirkev nás nezaväzuje k ďalšiemu, predsa je veľmi vhodné, aby sme celý ten deň alebo jeho väčšiu časť venovali modlitbe, duchovnému čítaniu, návšteve kostolov, počúvaniu kázní a podobným cvičeniam v zbožnosti. To je vlastne cieľ, kvôli ktorému sú zavedené sviatky.

Ž. Ak v sviatočný deň nie sú dovolené služobné práce, potom nebude dovolené ani zvoniť na zvonoch, pripravovať stôl alebo variť jedlo, pretože to všetko sú služobné práce?

U. Prikázanie o nekonaní služobných prác sa má rozumieť s dvomi podmienkami. Po prvé, aby tie práce neboli nutné na udržiavanie ľudského života; takže varenie, príprava stola a podobné, ktoré sa nedajú urobiť predchádzajúci deň, sú povolené. Po ďalšie, aby neboli nevyhnutné pre bohoslužbu. Preto zvonenie na zvonoch alebo iná podobná činnosť v kostole, ktorú nemožno vykonať iný deň, sa povoľuje. Okrem toho sa v sviatočný deň povoľujú služobné práce vtedy, keď ich vykonanie dovoľí predstavený na základe rozumného dôvodu.

⁵⁹ Justín Martýr: Apologia I,67; Lev Veľký: Epistola 9 ad Dioscorum

Vysvetlenie štvrtého prikázania

Ž. Nasleduje štvrté prikázanie o úcte k rodičom. Prajem si vysvetlenie, prečo prikázania druhej tabule začínajú s „cti otca a matku“.

U. Ako prikázania prvej tabule hľadajú na Boha, tak prikázania druhej tabule smerujú k blížnemu. A pretože spomedzi blížnych nám nie je nikto bližší než otec a matka, ani nikomu nie sme viac zaviazaní – od nich máme bytie a život, čo je základom všetkých časných dobier –, tak z nanajvyššej spravodlivej príčiny sa prikázania druhej tabule začínajú so ct'ou otca a matky.

Ž. Čo sa rozumie pod povinnosťou ctiť otca a matku?

U. Tri veci: podpora, poslušnosť a úcta. Po prvé, sme povinní poskytovať podporu otcovi a matke v ich potrebách: táto podpora sa v Svätom Písme označuje ako česť.⁶⁰ Veď je veľmi rozumné, aby deti sa pričínili o zachovávanie života tých, od ktorých samy prijali život. Ďalej sme povinní preukazovať poslušnosť voči otcovi a matke, ako povedal sv. Pavol (Kol 3,20): „Deti, poslúchajte rodičov vo všetkom, lebo je to milé Pánovi“; t.j. vo všetkom, čo súhlasí s Božou vôľou. Ak by totiž otec alebo matka prikazovali niečo, čo by sa protivilo Božej vôli, potom podľa Kristovo prikázania (Lk 14,26) treba mať otca a matku v nenávisti, to znamená, netreba ich poslúchať ani vypočuť, čiže akoby boli našimi nepriateľmi. Nakoniec máme otcovi a matke prejavovať úctu, brať na nich osobitný ohľad, a aj vonkajšími skutkami si ich ctiť, ako sa patrí. Boh dokonca v Starom Zákone ustanovil (Lv 20,9), že ten, kto by zlorečil otcovi alebo matke, musí byť zabitý.

Ž. Nevieť prečo Boh v Desatore prikazuje deťom, aby podporovali otca a matku, a naopak neprikazuje otcovi a matke, aby pomáhali deťom, najmä kým sú menšie a vyžadujú pomoc.

U. Povinnosti medzi rodičmi a deťmi sú nepochybne vzájomné, a ako tieto sú povinné podporovať, poslúchať a ctiť si rodičov, tak aj tamti sú povinní nielen deťom zabezpečiť jedlo a odev, ale ich aj viesť a vychovávať k čnosti. Ale láska rodičov k deťom je tak prirodzene daná, že nebolo treba ďalší zákon, ktorý by ich napomínal k tejto povinnosti; avšak na druhej strane veľmi často vidieť, že deti neopätujú lásku rodičov, a preto bolo potrebné dať nejaký zákon, ktorý by im pripomínal ich povinnosť voči rodičom. Dokonca Bohu nestačilo vyhlásiť holý príkaz, ale želal si podnietiť smrteľníkov k jeho zachovávaniu tu prisľúbeniami, tu hrozbami.

Ž. Nože povedz: akéže sú to prisľúbenia a aké hrozby?

U. Ku štvrtému prikázaniu pripojil Boh tieto slová: Aby si dlho žil na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh. To je, akoby povedal: Kto otcovi a matke spláca dlh úcty, ten si za odmenu odnesie dlhý život; kto to ale nerobí, ten okrem iného utŕži taký trest, že mu bude odopretý dlhý život. A tento trest je veľmi rozumný: bolo by nespravodlivé dlho žiť takému, ktorý si nectí tých, od ktorých ten život dostal.

Ž. Azda máme rozumieť to, čo sa povedalo o otcovi a matke, aj voči iným, ustanoveným k úcte podobnej rodičom?

U. Veľmi správne si vypozeroval; totiž tento príkaz sa má vzťahovať aj na všetkých predstavených, cirkevných aj svetských.

⁶⁰ vid' Mt 15,4-5; Hieroným: cap. 15(4) in Matthaicum

Vysvetlenie piateho prikázania

Ž. Teraz mi vysvetli 5. prikázanie.

U. Toto prikázanie v prvom rade zakazuje vraždu, t.j. zabíjať ľudí; avšak zabíjať iné živočíchy toto prikázanie nezakazuje. Dôvod je ten, že sú stvorené kvôli človeku, takže ak je mu to potrebné, môžu sa zabiť. Ale človek nie je stvorený kvôli inému človeku, ale kvôli Bohu, a teda jeden človek nie je pánom života iného, preto mu ani nie je dovolené ho zabiť.

Ž. Vidíme predsa zlodejov a iných zločincov, že ich vládcovia a strážnici zabíjajú, hoci sú to iste ľudia; a takéto konanie sa nepovažuje za zlé, ale za dobré.

U. Vládcom a strážnikom je zverená verejná autorita a zločincov zabíjajú nie ako páni ich života, ale ako služobníci Boží, ako o tom svedčí sv. Pavol (Rim 13,4). Lebo Boh chce a káže zločincov trestať, a ak si to zaslúžia, aj popraviť, aby dobrí mohli žiť bezpečne a v pokoji. Preto vládcom a strážnikom dal Boh do ruky meč na vykonávanie spravodlivosti; aby dobrých bránili a zlých trestali. Takže keď na rozkaz tejto verejnej autority je zabitý zločinec, neoznačuje sa to za vraždu, ale za skutok spravodlivosti. Keď sa teda nariaďuje prikaz „Nezabiješ“, má sa rozumieť: Nezabiješ z vlastnej autority.

Ž. Napadá ma taká pochybnosť: Či toto prikázanie zakazuje aj aby niekto zabil sám seba, podobne ako sa zakazuje zabiť iného?

U. Bezpochyby toto prikázanie zakazuje tiež zabiť seba,⁶¹ pretože nikto nie je pánom svojho života – ani človek nie je stvorený pre seba, ale kvôli Bohu – a teda nikto nemôže z vlastnej vôle zobrať si život. A ak aj niektorí svätci alebo svätice privodili si smrť, aby nedošlo k ujme na ich viere alebo nevinnosti; či sa to nemá chápať tak, že boli k tomu pohnutí osobitným a zreteľným Božím vnuknutím? Inak by sme ich nemohli ospravedlniť zo závažného zločinu. Lebo kto seba zabíja, zabíja človeka, a teda pácha vraždu – a to je hriech, ktorý piate prikázanie zakazuje v prvom rade.

Ž. Prečo hovoríš „v prvom rade“?

U. Pretože zakázané je nielen zabiť, ale aj zraniť a biť iného, ako aj ľubovoľnú inú krivdu spôsobiť životu alebo osobe blízkeho. Takto aj Kristus náš Pán, vysvetľujúc toto prikázanie (Mt 5,21), zakazuje všetok hnev, nenávisť, rozhorčenie, nevraživosť a podobné zlé hnutia alebo slová, ktoré zvyknú dláždiť cestu k vražde; a naopak chce, aby sme boli pokojní a mierumilovní, aby sme udržiavali so všetkými pokoj a svornosť.

Vysvetlenie šiesteho prikázania

Ž. Čo obsahuje šieste prikázanie?

U. Toto prikázanie obsahuje v prvom rade zákaz cudzoložstva, to znamená hrešiť s cudzou manželkou. A keďže na tomto svete sa po telesnom živote nič necení viac ako česť, preto sa po prikázaní o nezabíjaní veľmi vhodne zakazuje cudzoložstvo, ktorým sa tratia česť.

Ž. Prečo hovoríš „v prvom rade“?

U. Lebo Desatoro prikázaní sú zákony spravodlivosti, a preto sa v nich v prvom rade zakazujú tie hriechy, ktorými sa najzjavnejšie pácha nespravodlivosť, a takým je cudzoložstvo. Avšak druhotne sa zakazujú⁶² aj iné druhy telesných hriechov, ako napríklad svätokrádež, keď je to s Bohu zasvätenou osobou; incest – s pokrvne príbuznou osobou; sprznenie – s pannou; alebo keď ňou už nie je, ale je

⁶¹ Augustín: Boží štát I,17 atď.

⁶² Augustín: quaestio 71 in Exodum

slobodná – napríklad s vdovou alebo neviestkou – pácha sa smilstvo; a potom ďalšie, ohavnejšie druhy hriechov, ktoré sa medzi kresťanmi ani nemajú spomínať.

Ž. Verím, že iste je pravda, čo si povedal; ale chcem porozumieť, o aký základ sa opiera hriešnosť smilstva, lebo sa nezdá, že by spôsobil niekomu škodu alebo nepravosť ten, kto sa dopúšťa obyčajného smilstva.

U. Podklad tejto veci sa nachádza vo všetkých zákonoch, totiž v prirodzenom, v zákone Písma aj v zákone milosti. Podľa prirodzeného zákona chcel patriarcha Júda zabiť ženu menom Tamar (Gn 38,24), svoju bývalú nevestu, pretože ako vdova sa stala ľarchavou. Z toho vidieť, že už v tom čase, predtým ako bol daný Mojžišov zákon, na základe prirodzeného popudu ľudia usúdili, že smilstvo je hriech. Potom v Mojžišovom zákone sa smilstvo zakazuje na rozličných miestach (Dt 23,17) a aj v listoch sv. Pavla veľmi často čítame (1 Kor 6; Gal 5; Ef 5; 1 Sol 4; Hebr 12), že smilníci nevkočia do Božieho kráľovstva. Ani nie je pravda, že smilstvo neprináša nikomu škodu; pretože škodí žene, ktorá sa ním dostáva do zlej povesti, a tiež dieťaťu, ktoré sa narodí nelegitímne. Navyše sa pácha nepravosť voči Kristovi, lebo zatiaľ čo my všetci sme údmi Kristovými, ten, kto smilní, robí sa údom neviestky. Nakoniec sa deje krivda aj Duchu Svätému, pretože naše telá sú chrámom Ducha Svätého (1 Kor 3,16); a tak každý, kto poškvŕňuje svoje telo, znesväcuje chrám Ducha Svätého.

Ž. Či okrem hriechov, ktoré si spomenul, sa týmto prikázaním zakazuje ešte niečo iné?

U. Zakazujú sa aj všetky ďalšie nečestné skutky, ktoré pripravujú cestu k cudzoložstvu alebo smilstvu, ako sú žiadostivé pohľady, vášnivé bozky a podobné. Tak nás totiž Pán naučil v Evanjeliu (Mt 5,28), keď pri vysvetľovaní šiesteho prikázania povedal: Kto na ženu hľadá žiadostivo, už s ňou scudzoložil vo svojom srdci. Takže ak sa niekto chce vážne vyhybať týmto hriechom, je potrebné, aby pozorne strážil svoje zmysly, predovšetkým oči, ktorými akoby cez okná vstupuje smrť do duše.

Vysvetlenie siedmeho prikázania

Ž. Čo sa nachádza v siedmom prikázaní?

U. Nachádza sa tam zákaz krádeže, čiže aby sa nebral cudzí majetok proti vôli jeho pána. A znova vhodne nasleduje zákaz krádeže po zákaze vraždy a cudzoložstva, pretože medzi dobrami tohto sveta sa po živote necení nič viac ako česť a po cti majetok.

Ž. Akými spôsobmi sa hreší proti tomuto prikázaniu?

U. Najmä dvoma, pod ktoré sa dajú zahrnúť všetky ostatné. Prvý, keď sa cudzí majetok vezme tajne, čomu je vlastný pojem „krádež“. Druhý, keď sa ten majetok lúpi otvorene, ako to činia vrahovia či lúpežníci, a to sa volá „lúpež“. A hoci sa zdá, že prikázanie hovorí len o prvom, keď vraví „Nepokradneš“, predsa sa to má rozumieť aj na druhý prípad. Kto totiž zakazuje menšie zlo, nepochybne zakazuje aj väčšie.

Ž. Ktoré hriechy sa počítajú ku krádeži a k lúpeži a sú zakázané týmto prikázaním?

U. Sú to tieto: Po prvé, podvod pri kúpe a predaji a podobné priestupky pri obchodoch – to sa počíta ku krádeži Augustín: quaestio 71 in Exodum, pretože ten, kto robí takýto podvod, potajme si berie od blížneho viac, ako mu patrí. Po druhé, všetky úroky zarátané v peňažných pôžičkách, kde sa požaduje vrátiť viac ako pôvodná suma – to sa počíta k lúpeži. Veď ten, kto požičiava na úrok, otvorene požaduje dostať viac, ako dal. Po tretie, všetky škody, ktoré sú spôsobené blížnemu, hoci by aj škodca z toho nič nezískal: ako keď niekto podpáli cudzí dom. To sa ráta raz ku krádeži, raz k lúpeži, podľa toho, či bola škoda spôsobená tajne alebo verejne. Po štvrté, ak niekto nevráti to, čo dlží, tiež hreší proti tomuto prikázaniu a je to akoby páchal krádež, pretože cudziu vec zadržáva proti vôli majiteľa. Po piate, proti

tomuto prikázaniu hreší v zmysle krádeže ten, kto si ponechá nájdenú vec, ktorú niekto stratil. Hovorím „niekto stratil“, pretože nie je hriechom nechať si to, čo nikomu nepatrilo, napríklad drahokamy, ktoré sa občas nájdu na brehu mora. Po šieste, ku krádeži aj k lúpeži patrí to, keď si niekto privlastňuje vec, slúžiacu na spoločný úžitok, pretože tým oberá spoločníkov o užívanie toho, čo patrilo aj im.

Ž. Želám si vedieť, či krádež je veľkým hriechom.

U. Všetky smrteľné hriechy sa môžu volať veľké, keďže pripravujú človeka o večný život. Ale krádež má takú vlastnosť, že zlodeja zvádza k najväčším zlám. Tak vidíme zradcu Judáša, že zo zvyku kradnúť to, čo bolo zhromaždené na spoločný úžitok Krista a apoštolov, došiel až k tomu, že predal svojho Najsvätejšieho Učiteľa. Aj dnes vidíme zlodejov zabíjať ľudí, aj keď ich nikdy predtým nevideli a nenadobudli voči nim nenávisť ani nepriateľstvo; iba zo samej túžby získať to málo, čo majú pri sebe. Boh ale nedovolí, aby ten, kto odcudzil inému majetok, mal z neho nadhlo úžitok; čo vidieť aj na Judášovi, ktorý sa obesil, a na väčšine zlodejov, ktorí nakoniec padnú do rúk spravodlivosti a kata.

Vysvetlenie ôsmeho prikázania

Ž. Čo obsahuje ôsme prikázanie?

U. Potom, ako boli prejednané krivdy páchané na bližnom samotným skutkom, nasledujú teraz tie, ktoré sa na bližnom páchajú slovami. A preto ôsme prikázanie zakazuje krivé svedectvo, ktoré je jedným z najväčších krívd, ktoré možno spôsobiť bližnemu slovami.

Ž. Povedz prosím, či sa protiví tomuto prikázaniu, ak niekto hovorí nepravdu bez uškodenia inému.

U. Nepravdu možno hovoriť troma spôsobmi. Po prvé, že sa spôsobí škoda bližnemu – napríklad keď človek svedčí pred sudcom o niekom, že vykonal krádež alebo niekoho zavraždil, hoci vie, že to nie je pravda – a to sa volá záškodná lož. Po druhé, robiac to akoby pre osoh bližneho – napríklad klame, aby vyslobodil bližneho z nejakého nebezpečenstva – a to sa zvykne volať služobná lož. A po tretie tak, že to bližnemu ani neuškodí, ani nepomôže; a to je pohodlná lož. V tomto prikázaní je v najvlastnejšom zmysle zakázaný prvý spôsob, pretože takéto svedectvo je nielen nepravdivé, ale aj nespravodlivé a je to veľmi ťažký hriech. Zvyšné dva spôsoby hoci aj neobsahujú nespravodlivosť a ani nie sú natoľko vážnymi hriechmi, jednako sú prinajmenšom všednými hriechmi; a preto v žiadnom prípade nie je prípustné hovoriť lož.⁶³

Ž. Obsahuje toto prikázanie aj iné veci popri zákaze klamania?

U. Toto prikázanie zakazuje navyše tri hriechy, ktoré sa páchajú jazykom a dajú sa istým spôsobom previesť na krivé svedectvo; a to urážku, ohováranie a kľatbu.

Ž. Čo je to urážka?

U. Urážka je nespravodlivé slovo, povedané na potupenie bližneho. Napríklad keď niekto inému vyčíta, že je nevzdelaný, má v hlave piliny, že je bezcenný, skazený atď. A že je to ťažký hriech, najmä keď je úmysel ukrivdiť, ukázal Kristus v Evanjeliu (Mt 5,22) hovoriac: Kto svojmu bratovi povie: „Ty bohapustý blázon“, pôjde do pekelného ohňa. Povedal som „keď je úmysel ukrivdiť“, lebo ak je to len zo žartu, alebo na napomenutie či nápravu bližneho, ako zvykne robiť otec s deťmi alebo učiteľ so žiakmi – ale nie aby ich ponížil alebo spôsobil krivdu – potom sa to iste nevolá urážka, ani to nie je hriech: nanajvýš iba všedný.

Ž. Čo znamená ohováranie?

⁶³ Augustín: Contra Mendacium VII [PL40/527]

U. Ohováranie je očierňovanie povesti blížneho, hovoriac o ňom zle; a to buď povedať o blížnom zlé veci, ktoré sú nepravdivé (osočovanie), alebo aj pravdivé, ale skryté a neznáme; lebo tým sa robí ujma na dobrej povesti blížneho, ktorú mal u tých, ktorí nepoznali jeho chyby. Také ohováranie, nakoľko je dosť častým zlom medzi ľuďmi, natoľko je aj nebezpečné a závažné; veď povest' má väčšiu cenu ako bohatstvo, dokonca ju niektorí kladú aj nad samotný život. A tak je ťažké zlo pošpiniť povest' druhého, najmä preto, že u ostatných ziel sa ľahko dá nájsť náprava, ale u stratenej povesti len veľmi ťažko; a predsa ten, ktorý ju odňal, je povinný ju nahradiť. Najlepšou radou teda je: hovoriť vždy o všetkých dobre, ak je to v súlade s pravdou; a ak nie, mlčať.

Ž. *Čo je to kliatba?*

U. Kliatba je, keď niekto preklína svojho blížneho hovoriac: Buď prekliaty; alebo inými spôsobmi používa kliatbu, napríklad želajúc, aby sa mu prihodilo to alebo ono zlo. A taká kliatba je ťažký hriech, keď sa deje z nenávisti a s prianím a úmyslom, aby také zlo naozaj blížneho postihlo. Ale ak sa to stane bez nenávisti a bez takéhoto zlého úmyslu, ale len z ľahkomyselného žartu, alebo sa nerozvážne prednesie v návale hnevu, je to menší hriech. Stále však je to zlo, pretože z úst kresťana, ktorý je adoptovaným dieťaťom Božím, majú vždy vychádzať iba slová dobrorečenia.

Vysvetlenie deviateho prikázania

Ž. *Čo sa nachádza v deviatom prikázaní?*

U. Zákaz žiadostivosti po manželke blížneho. Totiž, hoci je v šiestom prikázaní zakázané cudzoložstvo, predsa chcel Boh osobitne zakázať aj túžbu čiže žiadostivosť po cudzoložstve, aby ukázal, že sú to dva odlišné hriechy.

Ž. *Zdá sa, že v tomto prikázaní nie je zakázaná túžba po cudzoložstve, ktorej sa dopúšťa žena s cudzím manželom, ale len túžba muža po cudzoložstve s manželkou iného, pretože hovorí: Nepožiadáš manželku blížneho svojho.*

U. Tak to nie je, lebo žiadostivosť cudzoložstva sa zakazuje rovnako žene aj mužovi. Hoci teda „Nepožiadáš manželku blížneho svojho“ sa iste hovorí mužovi, má sa povedané rozumieť aj na ženu, pretože pod mužom ako hlavou sa zahŕňa aj žena. Pritom je každému zrejmé, že – aspoň pred svetom – hanebnejšie je cudzoložstvo ženy ako muža; tak ako počestnosť a cudnosť sa chváli viac u ženy ako u muža. Preto ak je zakázané mužovi žiadať si cudziu manželku, nepochybne je tiež zakázané žene túžiť po manželovi inej.

Ž. *Nakoľko sa pamätám, vyššie si spomenul, že pri zákaze cudzoložstva sú spolu s ním zakázané aj iné telesné hriechy; preto chcem vedieť, či sa to isté má vzťahovať aj na túžbu.*

U. Niet pochyb, že keď sa zakazuje žiadostivosť cudzoložstva, rozumie sa tiež zákaz túžby po smilstve a ostatných náruživostiach toho druhu, pretože povaha všetkých týchto hriechov je rovnaká.

Ž. *Povedz prosím, či je každá túžba po cudzej manželke hriechom, aj keď k nej nepristupuje súhlas vôle?*

U. Pápež Gregor učil, že v tejto zlej túžbe sú tri stupne.⁶⁴ Prvý sa volá vnuknutie, druhý pôžitok a tretí súhlas. Vnuknutie je, keď diabol do duše vloží nečistú myšlienku, ku ktorej sa pripája akýsi počiatok náhlejšej túžby. Ak sa tejto túžbe ihneď vzdoruje, tak, aby nedošlo k žiadnemu pôžitku, človek nehreší, ale zväčšuje si zásluhu u Boha. Ale ak k vnuknutiu pristúpi telesný pôžitok, avšak rozum alebo vôľa to neschvaľuje, dopúšťa sa človek ľahkého hriechu. Ak sa napokon s myšlienkou a pôžitkom

⁶⁴ Gregor Veľký: Epistolarum liber XI, epist. LXIV in Resp. ad qq. August. c. ult.

spojí súhlas rozumu a vôle natoľko, že človek sa obracia k tej myšlienke a túžbe a vedome sa jej oddáva, potom pácha smrteľný hriech. A to je to, čo sa v prvom rade zakazuje týmto prikázaním.

Vysvetlenie desiateho prikázania

Ž. Čo obsahuje desiate prikázanie?

U. Obsahuje zákaz žiadostivosti po majetku iného, či už nehnuteľného, ako sú dom a pole, tak aj hnuteľného, ako sú peniaze, zvieratá, úroda a podobné. Týmto spôsobom sa dokonale slúži spravodlivosti, keď sa voči blížnemu nepácha nijaká krivda ani skutkom, ani slovom, ani myšlienkou či túžbou.

Ž. Čudujem sa, prečo keď Boh zakázal vraždu, cudzoložstvo a krádež, nezakázal tiež túžbu po vražde tak, ako zakázal túžbu po cudzoložstve a krádeži.

U. Dôvod tejto veci je ten, že človek túži najmä po tom, z čoho mu plynie niečo aspoň zdanlivo príjemné. Veď preto túži po cudzoložstve, lebo spôsobuje rozkoš; a po krádeži, lebo prináša úžitok. Ale s vraždou sa nespája nič príjemné, a preto sa nežiada sama osebe, ale iba aby sa prostredníctvom nej dalo dosiahnuť buď cudzoložstvo, krádež, alebo niečo podobné. Takže hoci túžba po vražde je veľmi ťažkým hriechom, Boh predsa nevyhlásil osobitne takýto zákaz, pretože pri zákaze samotnej vraždy sa jasne dá vyvodiť, že je zakázaná aj túžba po vražde. A navyše ak Boh uzavrel prístup k nezriadeným túžbam po zmyselných rozkošiach a krádeži, zároveň tým vylúčil túžbu po vražde, ktorá sa totiž obyčajne nežiada, ak nesmeruje k nejakej rozkoši alebo úžitku.

Ž. Rád by som vedel, prečo sa v ľudských zákonoch nezakazujú túžby rovnakým spôsobom ako v Božích.

U. Dôvod je zrejмый: pretože ľudia, hoci by to boli pápeži alebo králi, predsa nevedia nahliadnuť do srdca, ale vidia len vonkajší zjav. Teda ak nie sú schopní rozsúdiť myšlienky a túžby, nemôžu ich ani trestať; a preto nie je správne, aby sa ich pokúšali zakázať. Avšak Boh, ktorý vidí do srdca všetkých ľudí, istotne môže trestať zlé myšlienky a túžby, a aj ich aj vo svojom svätom zákone zakazuje.

VII. Vysvetlenie Cirkevných prikázaní

ŽIAK. Či sú aj nejaké iné prikázania okrem Desatora, ktoré sa predkladajú na zachovávanie?

UČITEĽ. Pravdaže – prikázania Svätej Cirkvi – a sú to tieto:

1. Zúčastniť sa na presvätej omšovej obete v dňoch prikázaných sviatkov.
2. Postiť sa počas Pôstneho obdobia, štyrikrát v kántrové (suché) dni a tiež v určené vigílie; a zdržať sa jedenia mäsa v piatočný a sobotný deň.
3. Aspoň raz v roku sa vyspovedať.
4. Aspoň raz prijať Telo Pánovo, a to v období Veľkej noci.
5. Dávať cirkevné desiatky.
6. Nekonať svadbu v zakázanom čase, čiže od prvej Adventnej nedele až do Zjavenia Pána a od prvého dňa Pôstu až po Veľkonočnú oktávu, teda do 1. nedele po Veľkej noci (Dominica in Albis).

Ale o týchto prikázaniach nebudem pojednávať, jednak lebo sú jednoduché; jednak že k sv. omši, spovedi, sv. prijímaniu, ako aj k pôstu sa vrátíme pri vysvetlení siedmich sviatostí.

VIII. Vysvetlenie Evanjeliových rád

ŽIAK. Teraz by som napokon rád vedel, či okrem Pánových prikázaní sú od neho v Evanjeliu aj nejaké rady na uskutočnenie dokonalejšieho spôsobu života.

UČITEĽ. Boh dal mnoho svätých a veľmi užitočných rád, s ktorých pomocou možno dokonalejšie zachovávať prikázania. Sú však tri základné: dobrovoľná chudoba, čistota a poslušnosť.

Ž. V čom spočíva rada chudoby?

U. V tom, že človek nemá nijakú vec vlastnú, lebo predtým buď všetok svoj majetok rozdal chudobným (Mt 19), alebo ho aspoň odovzdal spoločenstvu, čo znamená toľko, akoby ho dal chudobným. Túto radu Kristus učil nielen slovami, ale aj príkladom; a Krista potom nasledovali apoštoli ako aj všetci prví kresťania bývajúcí v Jeruzaleme v čase prvotnej Cirkvi (Sk 4). Napokon všetci rehoľníci sa sľubom zaväzujú, že budú zachovávať svätú radu dobrovoľnej chudoby.

Ž. V čom spočíva rada čistoty?

U. V tom, že človek chce byť naveky cudný, nielen zdržiavajúc sa od každého druhu telesného hriechu, ale tiež od manželstva. Aj túto radu náš Pán učil slovom a príkladom; a nasledovala ju svätá Panna, sv. Ján Krstiteľ a všetci apoštoli, od chvíle, keď ich Kristus povolal k apoštolátu (Mt 19). A tak aj všetci rehoľníci a tí, čo vstupujú do kňazského stavu, dávajú osobitný sľub čistoty.

Ž. V čom spočíva rada poslušnosti?

U. V tom, že sa človek zriekne svojho rozhodovania a svojej vôle – čo sa vo svätom Evanjeliu nazýva aj zaprieť sám seba (Mt 26,24) – a bude podriadený predstavenému vo všetkých veciach, ktoré sa neprotivia Bohu. A tento príkaz Kristus učil svet nielen slovom, ale aj príkladom, keď vo všetkom poslúchal Večného Otca; a tiež svoju Matku, kým bol ešte chlapcom (Lk 2,51), ale aj Jozefa, ktorý bol jeho domnelým otcom, súc ženíchom jeho Matky (avšak naozaj jeho otcom nebol, veď Ježiš sa narodil z Márie vždy Panny). A toto je tretia rada, podľa ktorej sa sľubom zaväzujú všetci rehoľníci.

Ž. Prečo sú práve tri základné rady, a nie viac ani menej?

U. Pretože tieto základné rady slúžia nato, aby sa odstránili prekážky brániace dokonalosti v láske – a tie sú tri: totiž záľuba v majetku, ktorá sa odstraňuje chudobou, ďalej záľuba v telesných rozkošiach, ktorá sa odstraňuje čistotou, a nakoniec záľuba v sláve a moci, ktorá sa odstraňuje poslušnosťou. Veď človek vlastní práve tri druhy dobier – teda dušu, telo a vonkajší majetok – a preto odovzdáva Bohu vonkajší majetok chudobou, telo čistotou a dušu poslušnosťou; a touto náležitou obetou dáva Bohu všetko, aby sa čím lepšie uspokojil k dokonalosti lásky, nakoľko je to len možné v tomto živote.

IX. Vysvetlenie sviatostí svätej Cirkvi

ŽIAK. *Keď som už s Božou pomocou dostatočne spoznal tri najdôležitejšie časti kresťanskej náuky, zostáva, aby si mi objasnil štvrtú, v ktorej, ak si dobre pamätám, ide o sedem sviatostí Cirkvi.*

UČITEĽ. Táto štvrtá časť kresťanskej náuky je najužitočnejšia, a preto treba, aby si sa ju veľmi dôkladne naučil. Potrebuješ teda vedieť, že v svätej Cirkvi sa nachádza veľký poklad, a to sedem sviatostí, ktorými Božiu milosť získavame, zachovávame, rozmnožujeme a – ak ju našou vinou stratíme – odznova nadobúdame.⁶⁵ Preto mám v úmysle najprv objasniť, čo to je sviatosť, ďalej koľko ich je, kým sú ustanovené, a tak ďalej. Nakoniec vysvetlím osobitne každú jednu sviatosť.

Ž. *Začni už teda s vysvetlením, čo je to sviatosť, lebo to veľmi túžim vedieť.*

U. Sviatosť je posvätné znamenie, skrz ktoré Boh udeľuje milosť, a ktoré zároveň navonok znázorňuje neviditeľný účinok milosti v našej duši. Ak by sme totiž boli netelesní duchovia ako anjeli,⁶⁶ Boh by nám dal svoju milosť duchovným spôsobom; avšak my sme zložení z duše a tela, preto Boh udeľuje svoju milosť prispôbiac sa našej prirodzenosti, čiže prostredníctvom telesnej činnosti, ktorá istou vonkajšou podobnosťou vyjadruje vnútorný účinok milosti. Vidno to napríklad na krste, ktorý je jednou zo sviatostí Cirkvi a v ktorom sa telo umýva vodou a zároveň sa vzyva Najsvätejšia Trojica. Skrze tento úkon umytia zosiela Boh milosť a udeľuje ju duši krsteného, a pritom sa naznačuje, že ako voda očisťuje telo, tak aj milosť očisťuje dušu a odstraňuje z nej každý hriech.

Ž. *Ak som dobre pochopil, vidím, že sa vyžadujú tri podmienky nato, aby niečo bolo sviatosťou. Prvá je, aby bol prítomný nejaký obrad, čiže vonkajší úkon. Druhá, aby skrze neho Boh udelil svoju milosť. Tretia, aby ten obrad alebo úkon mal podobnosť s účinkom milosti a navonok ju predstavoval a znázorňoval.*

U. Veľmi dobre si pochopil. Teraz sa ešte treba naučiť, že sviatostí je celkom sedem a označujú sa týmito menami:⁶⁷ krst, birmovanie (čiže križmo), Eucharistia (Sviatosť Oltárna), pokánie (spoveď), Posledné pomazanie, kňazská vysviacka a manželstvo. Dôvod toho, že ich je sedem, je ten, že Boh postupuje v dávaní duchovného života takým spôsobom, ako u telesného. Čo sa týka telesného života, najprv sa treba narodiť, po druhé rásť, po tretie žiť sa, po štvrté, ak človek ochorie, liečiť sa, po piate, ak treba bojovať, ozbrojiť sa, po šieste je potrebná nejaká hlava, ktorá narodeným a vyrasteným ľuďom vládne a spravuje ich. Po siedme, treba takých, ktorí sa starajú o rozmnožovanie ľudského pokolenia; ak by totiž zomrelých nenahrádzali iní narodení, rýchlo by ľudský rod vyhynul. A tak isto sa vec má aj s duchovným životom. Najprv sa v nás musí narodiť milosť Božia, čo sa stane krstom. Po druhé treba, aby táto milosť rástla a upevňovala sa, a to robí birmovanie. Po tretie, aby sa živila a zachovávala, čo zabezpečuje Najsvätejšia sviatosť Oltárna. Po štvrté, ak sa milosť stratí, aby sa obnovila, a to vykoná liek pokánia. Po piate, aby sa duša vo chvíli smrti vyzbrojila proti pekelnému nepriateľovi, ktorý nás v tom čase napáda viac ako inokedy; a to sa deje posledným pomazaním. Po šieste, aby bol niekto v Cirkvi, kto nás vedie a spravuje v našom duchovnom živote; a to je kňazstvo. Po siedme, aby bol v Cirkvi niekto, kto dbá o duchovný vzrast ľudského pokolenia, aby sa tak mohol rozmnožovať počet veriacich; a túto úlohu zabezpečuje sviatosť manželstva.

Ž. *Kto niečo také podivuhodné vynašiel a ustanovil?*

U. Tieto tak podivuhodné sviatosti neboli vynájdené nikým iným, ako Božou Múdrostou, a ustanovil ich sám Boh,⁶⁸ ktorý jediný môže dávať milosť. Preto Kristus, náš Pán, ktorý je súčasne

⁶⁵ Trid. koncil: Predslov k 7. zasad.

⁶⁶ Chrys. hom. 38. in Matth. [PG57/419]

⁶⁷ Trid. koncil: 7. zasad. O sviatostiach, kánon 1

⁶⁸ Trid. koncil: 7. zasad. O sviatostiach kánon 1

Bohom a človekom, tieto vynášiel a ustanovil. Navyše sú sviatosti istými akoby kanálmi, ktorými do nás prichádzajú plody Kristovho utrpenia. Z toho je zrejmé, že nikto nemôže nakladať s pokladom Kristovho utrpenia inak, ako tým spôsobom, ktorý ustanovil Kristus.

Ž. Povedz mi prosím, či v čase Starého Zákona boli nejaké sviatosti, a či boli také vznešené ako naše.

U. V Starom Zákone boli mnohé sviatosti, ale od našich sa líšia⁶⁹ v štyroch ohľadoch.⁷⁰ *Po prvé*, bolo ich počtom viac ako našich, a preto Starý Zákon bol náročnejší od Nového Zákona. *Po druhé*, tieto boli na zachovávanie ťažšie, čo naše nie sú. *Po tretie*, boli aj zahalenejšie, a preto len málokto rozumel, čo znamenajú. Naopak, naše sú tak jasné, že ich ktokoľvek môže pochopiť. *Po štvrté*, neprinášali milosť, ktorú naše prinášajú, ale ju iba predobrazovali a prisľubovali. Takže naše sviatosti sú omnoho vynikajúcejšie, lebo je ich menej, sú ľahšie, zrozumiteľnejšie a účinnejšie od sviatostí Starého Zákona.

Ž. Nakoniec ešte prezrad', ktorá zo siedmich sviatostí je najväčšia a najvznešenejšia.

U. Všetky sú vznešené a každá z nich má svoju výnimočnosť. Ale najväčšia zo všetkých je Najsvätejšia sviatosť Oltárna (Eucharistia), pretože obsahuje samotného pôvodcu milosti a každého dobra, čiže Krista, nášho Pána. Ale ak sa pozeráš na nevyhnutnosť, potom sú krst a pokánie zo všetkých najpotrebnejšie. Ak uvažíš najvyššiu dôstojnosť tých, ktorí môžu sviatosti udeľovať, najdôstojnejšie sú birmovanie a vysviacka, lebo ich môže vysluhovať iba biskup. Ak však hľadáš na ľahkosť, najľahšie je Posledné pomazanie, lebo v ňom sa odpúšťajú hriechy aj bez namáhavého pokánia. Nakoniec, ak si všímaš význam, potom najväčšie je manželstvo, lebo znázorňuje zväzok Krista s Cirkvou.

Krst

Ž. Podme teraz k vysvetleniu prvej sviatosti. Najprv povedz, prečo sa volá krst – baptismus.

U. Názov βαπτισμός je grécky a znamená toľko ako umytie. Cirkev chcela podržať v latinčine tento grécky názov, lebo slovo umytie⁷¹ je príliš bežné a používa sa aj pri kde-ktorej nízkej veci. A preto, aby táto sviatosť mala svoje vlastné meno, aby bola známejšia a váženejšia, volá sa krst.⁷²

Ž. Čo sa pri krste nevyhnutne vyžaduje?

U. Vyžadujú sa aspoň tri veci, ktoré si treba zapamätať, pretože v istých prípadoch – ako si neskôr povieme – krstiť môže ktokoľvek, a preto je potrebné, aby každý vedel, ako sa to má robiť. *Po prvé*, vyžaduje sa skutočná a prirodzená voda, ktorou sa poleje krstená osoba. *Po druhé* sa musia v čase polievania vodou vysloviť slová: *Ja ťa krstím v mene Otca i Syna i Duchu Svätého*. *Po tretie*, aby krstiaca osoba mala opravdivý úmysel krstiť, teda dať tú sviatosť, ktorú Kristus ustanovil a ktorú svätá Cirkev zvykne krsténím udeľovať. Čiže ak napríklad niekto má úmysel len žartovať alebo nanajvýš umyť telo od špiny, dopúšťa sa ťažkého hriechu a tá nešťastná osoba v skutočnosti nebude pokrstená.

Ž. Aké účinky krst pôsobí?

U. Pôsobí tri účinky: *Prvý*, že dokonale obnovuje človeka, dajúc mu Božiu milosť, ktorou sa mení z dieťaťa diabla na Božie dieťa, z hriešnika na spravodlivého; a nielen očisťuje dušu od každej škvŕny viny, ale ju aj oslobodzuje od pekelných trestov a očistného ohňa. Teda ak niekto hneď po krste zomrie, ihneď sa dostane do neba, akoby nikdy predtým nebol zaťažovaný hriechom. *Druhý*, že v duši zanecháva isté duchovné znamenie či znak, ktorý už nikdy nemožno z človeka odstrániť, a podľa ktorého sa vždy

⁶⁹ Trid. koncil: 7. zasad. O sviatostiach kánon 2

⁷⁰ Augustin. 116. Epist.

⁷¹ lat. ablutio

⁷² v iných jazykoch baptismus

bude poznať – hoci by prepadol pekelným trestom –, že ten človek je pokrstený, a že patril k počtu Kristových oviec, podobne ako ľudia na tomto svete pomocou vypálených značiek na dobytku rozpoznávajú jeho majiteľa. Z toho dôvodu možno krst prijať iba raz, pretože tento vtlačený znak (účink) krstu sa z duše nikdy viac nestratí. *Tretí je*, že krstom vstupuje človek do Cirkvi a má úžitok z účasti na všetkých jej dobrách ako vlastné dieťa Cirkvi; a vyznáva, že chce byť kresťanom a poslúchať všetkých tých, ktorí v zastúpení Krista spravujú Cirkev.

Ž. Kto má správne udeľovať krst?

U. Náleží to kňazovi na základe jeho vlastného úradu, hlavne tomu, ktorý sa venuje starostlivosti o duše. Ale ak nie je prítomný kňaz, prislúcha to diakonovi. A v prípade potreby, keď je nebezpečenstvo, že by napríklad dieťa umrelo bez krstu, má ho vykonať ktokoľvek, či kňaz, či laik, muž alebo žena; avšak má sa v tom vždy zachovať poriadok, aby totiž nekrstila žena, ak to môže urobiť muž; ani laik, ak je prítomný duchovný, a z duchovných vždy ten, kto je vyššieho stupňa.

Ž. Čudujem sa, že krst sa udeľuje práve narodeným deťom, nakoľko ešte nepoznajú to, čo prijímajú.

U. Nevyhnutnosť krstu je toľká, že ak niekto zomrie bez prijatia krstu, alebo aspoň bez túžby alebo sľubu o ňom, nemôže vojsť do neba (Jn 3). A pretože novorodenci sú vystavení takým nebezpečenstvám, že ľahko môžu zomrieť, a nie sú ani schopní túžiť po krste, je potrebné pokrstiť ich čím skôr. A hoci nepoznajú to, čo prijímajú, jednako to nahrádza Cirkev tým, že za nich odpovedajú a sľubujú krstnú matku a krstný otec ako prostredníci; a to stačí. Veď ako sme skrz Adama padli do hriechu a Božej nepriazne, aj keď sme o tom nevedeli, tak podobne Bohu postačí, ak sa prostredníctvom krstu a Cirkvi oslobodíme od hriechu a sme prijatí do jeho milosti, hoci si toho nie sme vedomí.

Ž. Koho rozumieme pod spomenutým krstným otcom a matkou a čo je ich úlohou?

U. Podľa starého a chvályhodného zvyku Cirkvi je pri udeľovaní krstu vždy prítomný muž, ktorý sa nazýva krstný otec (kmotor; t.j. akoby druhý otec), a žena, ktorá sa nazýva krstná matka (kmotra; t.j. akoby druhá matka); a títo dvaja (alebo jeden z nich) držia krstené dieťa a odpovedajú za neho, keď sa kňaz pýta dieťaťa, či chce byť pokrstený, či verí článkom viery a podobne. Okrem toho, keď potom dieťa rastie, krstný otec a matka sú povinní starať sa o to, aby ho naučili hlavným veciam viery a dobrým mravom, ak by v tom rodičia dieťaťa boli nedbalí. Treba si všimnúť aj to, že pri krste krstní rodičia a ten, čo krstí, vstupujú do duchovného príbuzenstva s krstným a s jeho otcom a matkou.

Birmovanie

Ž. Krst sme už rozobrali dostatočne, podme teraz hovoriť o birmovaní (križmo) – druhej sviatosti.

U. Druhá sviatosť sa po latinsky volá Confirmatio (utvrdenie), pretože jej účinkom je upevniť človeka vo viere, o čom o chvíľu pohovoríme. Volá sa aj $\chi\rho\iota\sigma\mu\alpha$, čo je grécke slovo a znamená pomazanie, pretože pri tejto sviatosti sa pomaže čelo prijímateľa. Lebo tak, ako sa v krste krstený očisťuje vodou, ktorá označuje očistenie duše od každej škvrny hriechu skrz Božiu milosť, podobne sa pri birmovaní maže čelo, aby sa tak vyjadrilo pomazanie duše božskou milosťou, ktorá ju týmto povzbudí a utvrdí v čnosti, aby sa mohla pustiť do zápasu s démonmi a vyznávať kresťanskú vieru odvážne, bez akéhokoľvek strachu z múk alebo smrti.

Ž. V akom čase sa má prijímať táto sviatosť?

U. Táto sviatosť sa má prijať vtedy, keď človek dôjde k používaniu rozumu a začína vyznávať vieru; keď je potrebné, aby sa utvrdil a upevnil v milosti.

Ž. Pôsobí birmovanie v duši okrem toho ešte nejaký ďalší účinok?

U. Zanecháva tiež vtlačené pevné znamenie alebo znak v duši, ktoré sa nedá zmazať, a preto je možné túto sviatosť prijať nanajvýš raz.

Ž. *Načo treba ďalšie vtlačené znamenie v duši; či nestačí znamenie krstu?*

U. Do duše sa nevtláča toto druhé znamenie bezdôvodne, pretože prvým sa človek iba uzná za kresťana a súčasť Kristovej rodiny, avšak týmto druhým znamením sa stáva Kristovým vojakom; a preto nesie v duši znak svojho vojvodu, podobne ako svetskí vojaci nosia na odeve odznaky svojho veliteľa. Tí však, ktorí po prijatí tejto sviatosti zostúpia do pekla, budú veľmi zahanbení, lebo na nich bude vidieť, že sa dopustili zrady, nosiac povolanie a sviatosť Kristovho vojaka, ktoré neskôr pošpinili.

Najsvätejšia sviatosť Oltárna

Ž. *Vysvetli teraz tretiu sviatosť. A najprv mi povedz, čo znamená slovo Eucharistia.*

U. Meno εὐχαριστία je čisto grécke a znamená vdáčnú spomienku alebo vzdávanie vd'aky, pretože v tomto tajomstve ide o spomienku a vzdávanie vd'aky za najvyššie dobrodenie najsvätejšieho utrpenia nášho Spasiteľa a súčasne sa nám podáva pravé Telo a Krv Pánova, za ktoré sme povinní neustále vzdávať Bohu vd'aky.

Ž. *Vysvetli mi podrobnejšie všetko to, čo sa nachádza v tejto Najsvätejšej sviatosti, aby na základe poznania jej výnimočnosti som ju mohol tým lepšie uctiť.*

U. Hostia, ktorú vidno na oltári pred premenením, nie je nič iné, než malá čiastočka chleba, z jemného cesta upravená do okrúhleho tvaru, no akonáhle kňaz vyriekne slová Premenenia, v hostii sa objaví pravé Telo nášho Pána. A pretože je Telo Pána živé, zjednotené s božstvom v osobe Božieho Syna, zároveň sa v tele nachádza aj krv a duša a samotné božstvo, a tak v nej prebýva celý Kristus Bohočlovek. Podobným spôsobom sa v kalichu pred premenením nenachádza nič iné, než víno zmiešané s trochou vody, avšak úkonom Premenenia sa v kalichu ocitne pravá Krv Kristova. A pretože Krv nie je mimo tela, zároveň sa v kalichu s krvou nachádza aj telo a duša a samotné Kristovo božstvo, a tak v nej jestvuje celý Kristus, Boh aj človek.

Ž. *Vidím ale, že hostia má po Premenení podobu chleba tak, ako predtým, a to, čo je v kalichu, si tiež ponecháva pôvodný vzhľad vína.*

U. Áno, zaiste v hostii zostáva vzhľad, farba aj chuť chleba, ako boli predtým, avšak pôvodná podstata chleba tam už nie je; čiže pod podobou chleba nie je chlieb, ale ozajstné Kristovo Telo. Uvediem názorný príklad. Určite si počul, že Lótova žena sa premenila na soľný stĺp, takže ktokoľvek by videl túto sochu, videl by vzhľad Lótovej ženy, ktorá predsa nie je viac Lótovou ženou, ale je len soľou ukrývajúcou sa pod podobou ženy. Teda ak pri tejto premene sa podstata vnútorne zmenila, hoci vonkajší vzhľad ženy zostal, tak podobne sa deje aj v spomínanom tajomstve: Mení sa vnútorná podstata chleba na Telo Kristovo a jej pôvodný vonkajší vzhľad chleba zostáva. Rovnako sa má rozumieť o kalichu: Vnímame totiž vzhľad, chuť, farbu a vôňu vína, no napriek tomu sa tam nenachádza podstata vína, ale Kristova Krv pod podobou vína.

Ž. *Je to veľkolepá vec, že také veľké telo, ako je Telo nášho Pána, môže spočívať v podobe takej malej, akou je posvätená hostia.*

U. Áno, je to naozaj veľkolepé; Božia moc je napokon väčšia ako všetky divy, ktoré podľa chápatosti nášho rozumu možno urobiť. Preto Kristus, keď v Evanjeliu (Mt 19) povedal, že Boh môže urobiť, aby ľava, ktorá je ešte väčšie zviera ako kôň, prešla cez ucho ihly, dodal: *Lud'om je to nemožné, ale Bohu je všetko možné.*

Ž. *Vysvetli prosím na nejakom príklade, ako je možné, že Telo nášho Pána môže byť v toľkých hostiách, nachádzajúcich sa na najrozličnejších oltároch.*

U. Nie je potrebné, aby sme pochopili Božie zázraky, ale úplne stačí, ak im veríme, pretože sme si istí, že Boh nás nemôže klamať; ale predsa ti na uspokojenie uvediem príklad: Niet pochyb, že máme iba jednu dušu, ktorá je celá vo všetkých častiach tela, celá v hlave, celá v nohách, ba celá aj v akokoľvek malej časti tela. Čo je teda divné na tom, že Boh môže urobiť, aby Telo jeho Syna bolo prítomné v mnohých hostiách? Veď rovnakou jeho mocou sa jedna a tá istá duša, celá a nerozdelená, môže nachádzať v tak rozdielnych a ďaleko od seba umiestnených častiach tela. V životopise sv. Antona Paduánskeho čítame, že keď v istom čase kázal v jednom talianskom meste, v rovnakom čase sa prostredníctvom Božej moci ukázal aj v Portugalsku a vykonal tam ďalšie dobré dielo. Čiže ak Boh mohol urobiť, aby svätý Anton bol vo vlastnej osobe naraz na dvoch natoľko vzdialených odlišných miestach, ako by nespadlo do jeho moci urobiť, aby Kristus bol v mnohých hostiách a vždy v daných podobách hostií?

Ž. *Povedz mi ešte, či Kristus zostupuje z neba, keď prichádza do hostie, a či zostáva v nebi?*

U. Keď sa náš Pán ocitne v posvätej hostii, nezostupuje z neba, ale svojou božskou mocou naraz prebýva v nebi aj v hostii. Vezmi si príklad z našej duše: Niekoľkodňový novorodenec – ako vidno – je veľmi malý, a ak sa zmeria, má ledva jednu dlaň; avšak rastom sa stáva väčší ako predtým, a čoskoro presiahne dve dlane. A teraz sa pýtam: Vari duša, ktorá predtým zaberala jednu dlaň, opustí prvú dlaň, aby dočiahla po druhú, alebo nie? Je jasné, že neopustí, ani sa neoddelí, lebo je nedeliteľná; čiže ponechajúc si prvú dlaň, nadobudne druhú. Tak podobne náš Pán neopustí nebo kvôli tomu, aby bol v hostii, ani neopúšťa hostiu, aby sa vrátil do neba, ale naraz sa nachádza v nebi aj vo všetkých premenených hostiách.

Ž. *Po dostatočnom pochopení toho, čo sa nachádza v Najsvätejšej sviatosti, želim si teraz vedieť, čo sa vyžaduje pre jej dôstojné prijatie.*

U. Vyžadujú sa tri veci: *Po prvé*, aby sa človek vyspovedal zo svojich hriechov a snažil sa byť v milosti Božej, keď sa chystá ísť na prijímanie. A medziiným aj preto sa táto sviatosť podáva pod spôsobom chleba, aby sme pochopili, že sa dáva živým, a nie mŕtvym, na výživu a vzrast v Božej milosti. *Po druhé*, aby sme boli úplne triezvi, čiže od polnoci sa zdržiavali od každého jedla a pitia, vrátane trochy vody. *Po tretie*, aby sme chápali to, čo konáme, a mali úctu voči toľkému tajomstvu. Kvôli tomu sa táto sviatosť nedáva malým deťom ani pomäteným, ani iným, ktorí sú pozbavení používania rozumu.

Ž. *Ako často sme povinní prijímať túto sviatosť?*

U. Katolícka Cirkev nás zaväzuje prijať Najsvätejšiu sviatosť aspoň raz za rok, a to okolo sviatku Veľkej noci;⁷³ no v každom prípade je osožné pristupovať k nej častejšie, podľa rady spovedníka.

Ž. *Teraz mi objasni ovocie, ktoré sa získava z tejto sviatosti, a tiež cieľ, pre ktorý bola ustanovená.*

U. Naš Pán Ježiš Kristus ustanovil túto sviatosť z troch dôvodov. *Po prvé*, aby bola pokrmom duše. *Po druhé*, aby bola obetou Nového Zákona. *Po tretie*, aby bola trvalým pamätníkom jeho Utrpenia a najcennejším putom jeho lásky k nám.

Ž. *Aký účinok pôsobí, súc pokrmom duše?*

U. Pôsobí ten účinok, aký telesné jedlo pôsobí v tele; preto sa aj podáva pod spôsobom chleba. Veď ako chlieb zachováva teplo (súčasným jazykom: dodáva energiu), v ktorom spočíva život tela, tak aj táto Najsvätejšia sviatosť, ak je hodne prijatá, zachováva a posilňuje lásku, v ktorej spočíva zdravie a život duše.

Ž. *Aký účinok pôsobí, súc sviatosťou?*

⁷³ 4. lateránsky koncil: Kánon 21 Omnis utriusque [LC11i/172-173]

U. Zmieruje svet s Bohom a získava mnohé dobrodenia nielen pre živých, ale aj pre mŕtvych trpiacich v očistcovom ohni.⁷⁴ A je dobré vedieť, že zatiaľ čo v Starom zákone prinášali Bohu mnohé zvieracie obety, v Novom zákone je namiesto nich ustanovená obeta svätej omše, v ktorej sa rukami kňaza prináša Bohu najmilšia Obeta Tela a Krvi jeho Syna, ktorá bola predobrazená všetkými tými obetami Starého Zákona.

Ž. Aký účinok pôsobí, súc pamätníkom Utrpenia a putom lásky nášho Pána voči nám?

U. Zaiste aby sme pamätali na toľké dobrodenia, a aby sme sa roznieťili opätovať lásku, ktorou nás tak veľmi miluje. A podobne ako v Starom zákone (Ex 16) Boh chcel, aby Hebreji mannu, ktorú im dal z neba, nielen jedli, ale aby z nej niečo odložili do nádoby na neustálu spomienku toľkých dobrodení, ktoré im Boh preukazoval, keď vyvádzal ich národ z Egypta; tak aj Kristus chcel, aby sme Najsvätejšiu sviatosť nielen požívali, ale aby sa tiež uchovávala na oltári a príležitostne nosila v procesiách, aby sme si kedykoľvek pri pohľade na ňu spomenuli na jeho nekonečnú lásku voči nám. A najmä – keď hovoríme o svätej omši – tá je akýmsi všeobecným zhrnutím celého života nášho Pána, aby sa ten nebudaj niekedy nevytratil z našej pamäte.

Ž. Keď to počujem, túžim vedieť, akým spôsobom je omša zhrnutím celého Kristovho života, lebo tak si pri účasti na nej vzbudím väčšiu nábožnosť a sústredenie.

U. Poviem stručne: *Introit* omše znamená nádej svätých otcov, ktorú mali o Kristovom príchode. *Kyrie eleison* predstavuje hlas týchto patriarchov a prorokov, ktorí od Boha prosili príchod tak dlho žiadaného Mesiáša. *Gloria in excelsis* oznamuje Narodenie Pána. Nasleduje *orácia* resp. *kolekta*, ktorá znamená jeho Predstavenie a obetovanie v chráme. *Čítanie* z listov apoštolov sa zvykne konať na ľavej strane oltára a pripomína kázanie sv. Jána Krstiteľa pozývajúceho ľudí ku Kristovi. *Graduál* (žalm), čiže odpoveď na čítanie, označuje obrátenie zástupov skrz Jánovo kázanie. *Evanjelium* zvyčajne čítané na pravej strane oltára znamená kázanie nášho Pána, ktorým nás previedol z ľavej strany na pravú, teda od časných vecí k večným a od hriechu do milosti; pritom sa prinesie svetlo a páli kadidlo, aby sa naznačilo, že sväté Evanjelium osvetlilo celý svet a naplnilo ho príjemnou vôňou Božej slávy. *Krédo* (Vyznanie viery) vyjadruje obrátenie svätých Apoštolov a ostatných Kristových učeníkov. *Secreta* (tichá modlitba), ktorá nasleduje po Kréde, pripomína skryté úklady Židov proti Kristovi. *Prefácia* (Pán s Vami – Hore srdcia) spievaná zvýšeným hlasom a zvyčajne zakončená slovami *Hosanna na výsostiach*, označuje Kristov slávnostný vstup do Jeruzalema vykonaný na Kvetnú nedeľu. Tiché modlitby nasledujúce po prefácii predstavujú Pánovo Utrpenie. *Pozdvihovanie hostie* nás učí, že Kristus bol vyzdvihnutý na kríži. *Otče náš* pripomína modlitbu Krista visiaceho na kríži, *lámanie hostie* jeho prebodnutie kopijou, *Baránok Boží* Máriin nárek pri skladaní Krista z kríža. *Prijímanie* kňazom označuje Kristovo pochovanie a radostný *spev* nasledujúci po prijímaní zasa Pánovo Zmŕtvychvstanie. *Ite Missa est* (Id'te v mene Božom) znamená Nanebovstúpenie. *Kňazovo požehnanie* pripomína príchod Ducha Svätého. *Evanjelium* čítané na konci omše (Jn 1,1-14) predstavuje kázanie sv. Apoštolov, keď naplnení Duchom Svätým začali hlásať Evanjelium po celom svete a tak započali obrátenie národov.

⁷⁴ Chrys. in Psalm. 95. Augustin. lib. contra Advers. leg. & Proph. c. 20.

Pokánie

Ž. Nasleduje štvrtá sviatosť, ktorá sa volá pokánie (spoved'). Povedz mi teda, čo je to za sviatosť?

U. Pokánie označuje tri veci. *Po prvé*, znamená určitú čnosť, ktorou človek ľutuje svoje hriechy; zatiaľ čo opačná nerosť sa volá nekajúcnosť, kedy človek nechce oľutovať svoj hriech, ale v ňom vytrvať. *Po druhé*, pokánie voláme ten trest a útrapu, ktorú človek na seba berie, aby zadostučinil Bohu za spáchané hriechy. A tak o niekom hovoríme, že robí veľké pokánie, ak sa oddáva mnohým pôstom a askézam. *Po tretie*, pokánie znamená sviatosť ustanovenú Kristom, ktorou sa odpúšťajú hriechy tým, ktorí po krste stratili Božiu milosť, avšak ľutujú svoje hriechy a túžia sa s ním zmieriť.

Ž. V čom hlavne spočíva táto sviatosť?

U. V dvoch veciach: vyznanie hriešnika a rozhrešenie kňaza (Jn 20,23). Kristus totiž ustanovil kňazov za sudcov nad hriechmi spáchanými po prijatí krstu a chcel, aby na jeho mieste mali právomoc odpúšťať hriechy, vtedy pravda, ak ich hriešnik vyzná a je vhodne pripravený. Takže táto sviatosť spočíva v tom, že keď hriešnik navonok vyzná svoje hriechy a kňaz navonok vysloví rozhrešenie, vtedy Boh – prostredníctvom kňazových slov – vnútorne uvoľní túto dušu spod ťarchy hriechu, ktorým bola spútaná, udelí jej svoju milosť a oslobodí ju od nastávajúceho pádu do pekla.

Ž. Čo je, prosím Ťa, nevyhnutné pre správne prijatie tejto sviatosti?

U. Sú potrebné tri veci: ľútosť, spoveď a zadostučinenie – toto sú aj tri časti sviatosti pokánia.

Ž. Čo sa vyžaduje na opravdivú ľútosť?

U. Aby sa tvrdé srdce hriešnika obmäkčilo a akoby zlomilo kvôli bolesti nad urážkou spáchanou voči Bohu. Konkrétne sa však žiadajú pre opravdivú ľútosť dve veci, z ktorých jedna nemôže byť bez druhej. Najprv, aby hriešnik úprimne ľutoval všetky hriechy spáchané po krste. A na to je potrebné dobre preskúmať a uvážiť všetky svoje činy a ľutovať tie, ktoré sa nezhodujú s pravidlami Božieho zákona. A ďalej treba, aby si hriešnik dal pevné predsavzatie do budúcnosti viac nehrešiť.

Ž. Čo vyžaduje spoveď?

U. Aby sa hriešnik neuspokojil so svojou ľútosťou, ale aby sa aj sklonil ku kňazovým nohám, ako pristúpila Magdaléna ku Kristovým nohám (Lk 7,38), a pravdivo vyznal svoje hriechy, nič nepridal ani neubral, ani neprimiešal nejakú lož. A to s jednoduchosťou, nevyhovárať sa, nehádzať vinu na iného, ani nemnožiť zbytočné slová. Ďalej, vyznať ich v celosti, totiž povedať všetko a pre hanblivosť nič nevynechávať; a tiež pripojiť počet a iné vážne okolnosti, nakoľko je možné si spomenúť. Napokon, hriechy sa majú vyznať a vymenovať s vážnosťou a pokorou, nie akoby sa mal vyrozprávať nejaký príbeh, ale zhodnotiť ich ako skutky hanebné a nehodné kresťana a pokorne prosieť o ich odpustenie.

Ž. Čo sa vyžaduje pre zadostučinenie?

U. Aby hriešnik statočne činil pokánie a dobrovoľne prijal tú pokutu, ktorú spovedník uložil, a čím skôr sa ju podujal splniť. A to s uvážením, že Boh mu ponúka preveľkú milosť, keď mu odpúšťa večné pekelné tresty a uspokojí sa s dočasným trestom, ktorý je omnoho menší, ako by si hriechmi zaslúžil.

Ž. Povedz mi, aké ovocie prináša táto sviatosť?

U. Z tejto sviatosti prijímame štyri veľké plody. *Prvý*, už spomenutý, že Boh odpúšťa hriechy spáchané po krste a mení večný trest pekla na časný trest, ktorý si odpykáme v tomto živote alebo v očistci. *Druhý*, že dobré skutky, ktoré sme vykonali v stave Božej milosti, ale stratili hriechom, sa nám skrze túto sviatosť vrátia. *Tretí*, že nás zbavuje ťarchy exkomunikácie, ak sme nebodaj do nej upadli. Mal by si totiž vedieť, že exkomunikácia je najťažší trest, pretože nás zbavuje modlitieb Cirkvi, prijímania sviatostí a spoločenstva veriacich, a napokon aj pohrebu na posvätenom mieste. Avšak od tohto tak strašného trestu sa možno oslobodiť prostredníctvom sviatosti pokánia len z moci autority,

ktorú spovedník dostane od svojho biskupa alebo od pápeža; hoci toto oslobodenie od exkomunikácie možno získať aj mimo sviatosti od povereného ne-kňaza. *Štvrtý* a posledný plod je, že cez túto sviatosť sa stávame súcimi užívania pokladu odpustkov, ktoré hojne udeľujú pápeži.

Ž. Čo sú to odpustky?

U. Odpustky sú akási veľkorysosť, ktorú Boh prostredníctvom svojho zástupcu dáva svojim veriacim, pričom odpúšťa ich časné tresty za hriechy, buď celé alebo sčasti, ktoré by boli museli odpykať buď na tomto svete alebo v očistci.

Ž. Čo sa vyžaduje, aby sa niekto mohol tešiť odpustkom?

U. Treba, aby človek bol v Božej milosti – aby sa vyspovedal, ak sa nachádza v hriechu – a vyplnil všetko, čo pápež určil pri vyhlásení odpustkov.

Ž. Ako často sme povinní pristupovať k sviatosti pokánia?

U. Svätá Matka Cirkev každému prikazuje aspoň raz v roku sa vyspovedať.⁷⁵ Navyše je človeku potrebné sa vyspovedať vždy, keď sa chystá prijať Eucharistiu a má na svedomí smrteľný (ťažký) hriech. Podobne, keď je niekto v hodine smrti, alebo sa chystá na podujatie s nebezpečenstvom smrti. Okrem toho si treba uvedomiť, že je záslužným skutkom často sa spovedať a pravidelne si spytovať svedomie; lebo najmä u tých, ktorí sa spovedajú zriedka, to len veľmi ťažko môže mať dobrý výsledok.

Ž. Ešte mi zostáva posledná vec na spýtanie: Ktoré sú tie dobré a bohumilé skutky, ktorými zadosťučiníme za hriechy?

U. Všetky z nich sa dajú zadeliť medzi tri hlavné: modlitbu, pôst a almužnu, o ktorých Tobiáša poučil sv. anjel Rafael (Tob 12,8). Dôvod je v tom, že človek má dušu, telo a vonkajší majetok. Modlitbou Bohu obetuje duševné dobrá, pôstom dobro tela a almužnou vonkajšie dobrá. Pod modlitbu rátame aj účasť na sv. omši, odriekanie siedmich kajúcich žalmov, pobožnosť za zosnulých a podobné. Pod pôstom sa chápe aj všetka ostatná prísnosť voči telu – čiže askéza –, ktorú si pôsobíme vrecovinou, odriekaním, spaním na zemi, púťami a podobne. Nakoniec, almužnou sa rozumie ktorákoľvek služba lásky, ktorú človek prejavuje blížnemu z lásky k Bohu.

Ž. Čo sa vyžaduje pre dobre vykonaný pôst?

U. Vyžadujú sa tri veci: najesť sa raz za deň, a to okolo obeda (čím neskôr, tým lepšie) a zdržať sa od mäsa, ako aj od vajec a mliečnych výrobkov, kde sa drží taký zvyk.

Ž. Či je lepšie zadosťučiniť Bohu za seba týmito skutkami, alebo radšej využiť odpustky?

U. Lepšie je, ak človek za seba zadosťučiní uvedenými skutkami, pretože odpustkami zadosťučiní iba Bohu od záväzku večného trestu, avšak tými skutkami aj zadosťučiní Bohu, a zároveň aj získa zásluhy pre večný život. Každopádne najlepšie zo všetkého je, ak človek sa snaží využiť obidva, čiže jednak zadosťučiní za seba, nakoľko dokáže, a jednak sa zúčastní na odpustkoch.

Posledné pomazanie

Ž. Čo je Posledné pomazanie?

U. Posledné pomazanie je sviatosť, ktorú náš Pán ustanovil na úžitok nemocných. Volá sa pomazanie, lebo pozostáva z toho, že sa svätým olejom maže chorý a prednášajú sa nad ním isté modlitby. A preto sa volá posledným, že je posledné medzi všetkými pomazaniami, ktoré sa zvyknú udeľovať v sviatostiach. Lebo prvé z nich sa dáva pri krste, druhé pri birmovaní, tretie pri kňazskej vysviacke a nakoniec posledné v chorobe. Môže sa tak nazývať aj preto, že sa dáva na konci nášho života.

⁷⁵ Cap. omnis utriusque de pœnis et remiss.

Ž. Aké sú účinky tejto sviatosti?

U. Sú tri; z ktorých *prvý* je odpúšťať hriechy, ktoré ešte zostávajú (Jak 5,15) po prijatí ostatných sviatostí; ako sú tie, na ktoré si človek nespomenul alebo ich nespoznal, a ak aj spoznal a pamätal si, neľutoval ich alebo sa z nich nevypovedal. *Druhý* je, uľaviť chorému a posilniť ho v tom čase, keď ho trápí nemoc a útočia na neho diabolské pokušenia. *Tretí* je, obnoviť zdravie tela, ak to chorému osoží pre večnú spásu. A tieto tri účinky sa naznačujú olejom, ktorý sa používa pri tejto sviatosti, pretože olej posilňuje, osviežuje a lieči.

Ž. Kedy sa má prijímať táto sviatosť?

U. V tomto sa mnohí vážne mýlia, keď nechcú prijať túto sviatosť, ak práve nezápasia so smrťou. Avšak vtedy je vhodný čas ju prijať, keď lekári zhodnotia chorobu ako nebezpečnú a nie je poruke ľudská pomoc, ktorá by postačovala. Preto sa treba v takej chvíli obrátiť na nebeskú pomoc. Často sa totiž stáva, že vďaka svätému oleju sa chorý uzdraví. Ale nemá sa žiadať táto sviatosť, ak sa nejaví nebezpečenstvo smrti; a tým menej sa má očakávať vtedy, keď zmizne všetka nádej na zlepšenie. Z toho dôvodu sa nedáva svätý olej ľuďom odsúdeným na trest smrti; lebo jednak nie sú chorí, jednak už nemajú žiadnu nádej na dlhší život.

Kňazstvo

Ž. Čo je sviatosť kňazstva?

U. Je to sviatosť, ktorá udeľuje moc premieňať Najsvätejšiu sviatosť Oltárnu a vysluhovať ľudu ostatné sviatosti; čiže tí, ktorí túto moc dostali, môžu konať bohoslužby. Kňazská vysviacka sa latinsky nazýva Ordo [rád, poriadok, hodnosť], pretože táto sviatosť má viacero stupňov, jeden druhému podriadený, a to: kňaz, diakon, subdiakon a ešte niektoré nižšie. Ale to tu obširnejšie netreba vysvetľovať, lebo vysviacka nie je pre všetkých, iba pre mužov, ktorí sú v dospelom veku a natoľko vzdelaní, že nepotrebujú ďalšie poučenie v kresťanskej náuke, ale naopak, oni majú vyučovať ostatných.

Manželstvo

Ž. Čo je sviatosť manželstva?

U. Sviatosť manželstva je zväzok muža a ženy, ktorý znázorňuje a vyjadruje zväzok Krista s Cirkvou skrze Vtelenie, a tiež Boha s dušou prostredníctvom milosti.

Ž. Aké sú účinky tejto sviatosti?

U. V prvom rade dáva milosť, aby muž a žena spolu dobre žili, navzájom sa duchovne milovali, ako Kristus miluje Cirkev (Ef 5,25), a ako Boh prijíma dušu vernú a spravodlivú. Ďalej dáva milosť, aby poučili a vychovávali deti v bázni Božej. Po tretie (1 Kor 7,10-11), vytvára tak pevný zväzok medzi manželom a manželkou, že je nemožné ho akýmkoľvek spôsobom rozlúčiť, ako je nemožné rozlúčiť zväzok Krista s Cirkvou. Z toho vyplýva, že nikto nemá právo povoliť, aby manžel opustil prvú manželku a vzal si inú, a podobne aby žena opustila prvého manžela a vzala si iného.

Ž. Čo sa vyžaduje na uzavretie manželstva?

U. Sú potrebné tri veci: *Prvá*, aby obidve osoby boli súce a schopné takého zväzku, teda aby mali zákonný vek, neboli pokrvne príbuznené do štvrtého pokolenia, ani nemali uzavretý slávny sľub čistoty a podobne. *Druhá* je, aby pri uzavretí manželstva boli prizvaní svedkovia, menovite aspoň vlastný farár alebo duchovný pastier. *Tretia* je, aby bol súhlas obidvoch strán slobodný, nevynútený veľkým strachom, a aby bol vyjadrený jasnými slovami alebo podobným rovnocenným znamením. Má sa teda rozumieť, že ak jedna z týchto troch vecí chýba, manželstvo nemôže byť platné.

Ž. Či je lepšie vstúpiť do manželstva, alebo zachovať panenstvo?

U. Svätý Pavol vysvetlil túto pochybnosť, píšuc Korint'anom (1 Kor 7,38): *Ten, kto vydáva svoju pannu, dobre robí, ale kto nevydáva, robí lepšie* (totiž zachovajúc panenstvo). A dôvod je ten, že manželstvo je vec ľudská, avšak panenstvo anjelská.⁷⁶ Manželstvo je prirodzené, panenstvo je nadprirodzené; a nielen panenstvo, ale aj vdovský stav je vznešenejší od manželstva. Preto Spasiteľ v ktoromsi podobenstve povedal (Mt 13,8), že semeno, ktoré padlo do dobrej zeme, prinieslo úrodu raz tridsaťnásobnú, raz šesťdesiatnásobnú, raz stonásobnú. Svätí Učítelia Cyprián;⁷⁷ Hieronym;⁷⁸ Augustín⁷⁹ to vysvetľujú tak, že tridsaťnásobné ovocie zodpovedá manželstvu, šesťdesiatnásobné vdovstvu a napokon panenstvu stonásobné.

⁷⁶ Ambróz: De Virginibus I,52 [PL16/203]

⁷⁷ Liber de habitu Virginum XXI [PL4/460]

⁷⁸ Adversus Jovinianum I,3 [PL23/213]

⁷⁹ De Sancta Virginitate XLV [PL40/423]

X. O čnostiach vo všeobecnosti

ŽIAK. *Po vysvetlení štyroch základných častí kresťanskej náuky by som teraz chcel vedieť, či ešte zostáva niečo iné na naučenie.*

UČITEĽ. Časti, ktoré som doteraz vysvetlil, sú tie, ktoré každému treba vedieť. Sú však aj niektoré ďalšie a užitočné na poznanie, ktoré obzvlášť vedú k nášmu cieľu, ktorý sa usilujeme dosiahnuť, teda blaženosti. Ide o čnosti a neresti, ako aj dobré skutky a hriechy. A hoci sme ich roztratene prejednali pri vysvetlení Vyznania viery a Desatora, predsa považujem za osožné ich osobitne a jednotlivo rozobrať.

Ž. *Povedz mi teda, čo je čnosť?*

U. Čnosť je vlastnosť, ktorá sa prijíma do duše a robí človeka dobrým. A ako učenosť vytvára dobrého filozofa – a podobne umenie, aby bol niekto hodný nazývať sa umelcom – tak aj čnosť robí, že sa človek prejaví ako čestný a koná dobro so všetkou ľahkosťou, ochotou a dokonalosťou. Avšak komu chýba čnosť, hoci by aj tu a tam vykonal dobro, predsa to len bude s veľkými ťažkosťami a nedokonale. Objasním to na podobnosti čnosti s umením a jeho použitím. Keď uvidíš zbehlého a zručného umelca v hre na gitaru alebo lýru, ten bude hrať veľmi lahodne a s veľkou ľahkosťou, hoci by nevidel na struny; keby však pristúpil niekto iný, neznalý umenia a necvičený, iste by vedel zabrnkať na struny a vylúdiť nejaký zvuk, ale nešlo by to ľahko ani dobre. Tak aj ten, kto má čnosť, napríklad miernosť: s veľkou ľahkosťou a radosťou – keď bude treba – bude sa dokonale posťiť a očakávať určenú dobu na najedenie sa počas dňa, a to iba raz a len spomedzi dovolených jedál; ale kto nemá túto čnosť, alebo je naopak pažravý, tomu bude pôst taký trpký ako smrť a nebude sa môcť dočkať hodiny jedla. A hoci sa mal najesť len raz, na večer si pripraví také jedlo, ktoré sa len málo líši od bežnej večere.

Ž. *Koľko je čností?*

U. Čnosti sú dosť početné, avšak tých hlavných, na ktoré sa prevedú všetky ostatné, je sedem; z toho tri teologické: viera, nádej, láska (1 Kor 13,13), a štyri základné (kardinálne): opatrnosť (rozvážnosť), spravodlivosť, statočnosť a miernosť (Múd 8,7). Toľko isto je darov Ducha Svätého (Iz 11,2-3), po ktorých nasleduje osem evanjeliových blahoslavenstiev (Mt 5,3-10), zahrňujúcich všetku dokonalosť kresťanského života. Je ešte sedem skutkov telesného milosrdenstva (Mt 25,35-36) a tiež toľko skutkov duchovného milosrdenstva. O tom všetkom podám stručné poučenie.

XI. Teologické čnosti

ŽIAK. *Čo je viera?*

UČITEĽ. Viera je prvou z teologických čností, ktoré hľadia na Boha. Jej vlastným poslaním je osvecovať rozum a povzbudiť ho k uvereniu všetkému tomu, čo nám Boh skrze Cirkev zjavuje, hoci by to bola vec ťažká a prevyšujúca všetky prirodzené ohľady.

Ž. *Aký je dôvod, že sme povinní tak pevne veriť veciam viery?*

U. Dôvod je ten, že viera sa opiera o neomylnú pravdu, pretože všetko to, čo viera predkladá, bolo zjavené Bohom. Avšak Boh je samou pravdou, preto je nemožné, aby to, čo Boh povedal, bola lož. Takže keď viera tvrdí niečo, čo sa zdá byť v rozpore s rozumom – ako napríklad, že panna porodila – vtedy má človek usúdiť, že ľudský rozum je slabý a ľahko sa oklame, no Boh sa nemôže mýliť ani klamať.

Ž. Čomu teda máme veriť čnosťou viery?

U. V prvom rade treba veriť každému jednému článku Vyznania viery, ktoré sme vyššie vysvetlili, a predovšetkým tým článkom, u ktorých Cirkev ustanovila sviatky počas roka, ako sú: Vtelenie Pána, Narodenie, Umučenie, Zmŕtvychvstanie, Nanebovstúpenie, Zoslanie Ducha Svätého a Najsvätejšia Trojica. Ďalej má byť človek pripravený veriť všetko to, čo vo veciach viery vyhlási svätá Matka Cirkev. Napokon sa treba aj navonok vyvarovať tých vecí, ktoré sú znakmi neveriacich, ako napríklad spôsobu odevu Turkov a Židov, jedenia mäsa v piatok, ako to robia bludári, a podobne. Pretože nestačí vyznávať pravú vieru len srdcom a ústami, ale aj vonkajšími skutkami (Rim 12), a ukázať, že je nám cudzia každá sekta protikladná svätej Cirkvi.

Ž. Čo je nádej?

U. Nádej je druhá teologická čnosť a myslí sa tým tá, ktorú vzťahujeme na Boha. Lebo ako vierou veríme v Boha, tak podobne nádejou v Boha dôverujeme.

Ž. Čo je poslaním nádeje?

U. Je ním upíamť našu vôľu a povzbudiť ju k očakávaniu večného šťastia. A pretože toto dobro je natoľko vznešené, že domáhať sa ho ľudskými silami je nemožné, udeľuje nám Boh túto nadprirodzenú čnosť, aby sme dúfali, že raz v budúcnosti toto dobro dosiahneme.

Ž. Na čom sa zakladá táto nádej a čím sa udržiava?

U. Zakladá sa na nekonečnej Božej добрote a milosrdenstve a nimi sa udržiava. A najistejším potvrdením toho je, že vydal svojho vlastného Syna a skrze neho si nás osvojil za deti, sľúbil nám dedičstvo nebeského kráľovstva, ak budeme konať skutky úmerné prijatej dôstojnosti, pričom On nám zároveň poskytne milosť a dostatočnú pomoc na vykonanie takých skutkov.

Ž. Čo je láska?

U. Je to tretia teologická čnosť, ktorá sa vzťahuje na Boha; pretože ona pohýňa našu dušu milovať Boha nadovšetko, nielen ako Stvoriteľa a Pôvodcu prirodzených dobier, ale tiež ako Darcu milosti a slávy, čo sú dobrá nadprirodzené.

Ž. Rád by som tiež vedel, či sa láska vzťahuje aj na stvorenia.

U. Láska sa vhodne vzťahuje na všetkých ľudí a na všetko to, čo Boh stvoril; avšak s tým rozdielom, že Boha treba milovať kvôli nemu samému, pretože je nekonečným dobrom, všetko ostatné však treba milovať kvôli Bohu. A osobitne treba milovať blížneho, lebo je stvorený na Boží obraz, ako sme aj my. No za blížnych nemáme brať iba rodičov a priateľov, ale ktoréhokoľvek človeka, hoci by bol naším nepriateľom;⁸⁰ lebo každý človek je Božím obrazom a z toho hľadiska ho treba milovať.

Ž. Je láska veľkou čnosťou?

U. Je zo všetkých najväčšia. A je takým dobrom, že ak ho niekto má, nemôže stratiť svoju spásu (1 Kor 13) bez toho, aby predtým stratil lásku; a kto ho nemá, nijakým spôsobom sa nemôže spasiť, ak by aj vlastnil všetky ostatné čnosti a Božie dary.

⁸⁰ Tomáš Akv.: Summa Theol. II-II q. 25 a. 8

XII. Základné čnosti

ŽIAK. Čo je opatrnosť (rozhľadnosť)?

UČITEĽ. Je to prvá zo štyroch kardinálnych čností: tento názov označuje, že ide o štyri základné čnosti, ktoré sú akoby žriedlami všetkých ostatných mravných a ľudských čností. Totiž opatrnosť spravuje rozum, spravodlivosť vôľu, miernosť spravuje pudy žiadostivé, no a statočnosť pudy emotívne (vznetlivé).

Ž. Čo je úlohou opatrnosti?

U. Je ňou zabezpečiť pri každom skutku náležitý cieľ, vhodné prostriedky aj všetky okolnosti, teda čas, miesto, spôsob a podobne, aby sa skutok vo všetkom a skrz všetko uskutočnil správne. Preto sa aj volá učiteľkou ostatných čností a svojim významom je rovná oku v tele, soli v jedle a Slnku na svete.

Ž. Aké sú neresti protikladné opatrnosti?

U. Čnosť vždy spočíva v strede, a preto má dve protikladné neresti, ktoré sú voči nej krajnosťami. Jednou nerestou protikladnou opatrnosti je neopatrnosť, t.j. nerozhľadnosť a ľahkomyselnosť, a tá sa týka ľudí, ktorí si nepremyslia čo robia, a preto ani nesledujú správny cieľ, ani nevolia správne prostriedky. Druhá neresť je ľstivosť, čiže telesná prezieravosť, a týka sa tých, čo s najväčšou usilovnosťou pripravujú cieľ aj prostriedky, no pri všetkom sledujú len vlastný prospech v tom, aby dosiahli nejakú svetskú vec. A preto sa usilujú potmehúnsky oklamať bližného a všetko priviesť k svojmu uspokojeniu. Nakoniec sa však takíto ľudia ukážu ako najneopatrnejší, pretože najvyššie dobro premrhali za cenu lásky k dobru najnižšiemu.

Ž. Čo je spravodlivosť a aké je jej poslanie?

U. Spravodlivosť je čnosť dávajúca každému čo mu patrí. Jej poslaním je dbať, aby sa všetko dialo nestranne a spravodlivo, a uplatňovať rovnosť pri ľudských zmluvách. Veď to je základom všetkého pokoja a mieru. Pretože ak by každý žil spokojne so svojim a netúžil po cudzom, nevznikali by viac vojny ani rozbroje.

Ž. Aké sú neresti protikladné spravodlivosti?

U. Sú dve: jednou je nespravodlivosť, teda ak niekto berie to, čo patrí inému, alebo pri obchode chce dať menej než by mal, alebo prijať viac než mu náleží. Druhou je prílišná spravodlivosť, teda ak niekto je veľmi prísny a chce všetko veľmi podrobne a ponad rozumnú mieru vymáhať podľa pravidiel spravodlivosti. Lebo v mnohých prípadoch sa spravodlivosť má spájať s milosrdenstvom: napríklad keď vidno chudobného človeka, ktorý nedokáže bez závažnej ujmy rýchlo splatiť svoj dlh, bude rozumné a spravodlivé dopriať mu nejaký čas na vyrovnanie záväzku. A ten, kto toto nepripustí, prevíňuje sa prílišnou prísnosťou.

Ž. Čo je statočnosť a čo je jej poslaním?

U. Statočnosť je čnosť, ktorá človeka robí pohotovým prekonávať všetky ťažkosti, ktoré bránia dobrému dielu, a siaha až po obetovanie života: v prípade, že by to vyžadovala Božia sláva; či kvôli odmietnutiu spreneveriť sa našim povinnostiam. Veď vďaka tejto čnosti každý z mučeníkov zvíťazil nad svojimi prenasledovateľmi; podobne aj všetci udatní vojaci, ktorí sa skvelo osvedčili v spravodlivom boji, získali si touto čnosťou veľkú slávu.

Ž. Aké sú neresti protikladné statočnosti?

U. Sú dve: zbabelosť a opovážlivosť. Zbabelosť pôsobí, že človek prí rýchlo stratí odvahu; a to sa rodí z nedostatku statočnosti. Opovážlivosť naopak činí, že sa niekto vystavuje zjavným nebezpečenstvám, aj keď to nie je potrebné. A to sa akoby dá nazvať veľkou statočnosťou, avšak hodné je to nie chvály, ale pokarhania, lebo to nie je čnosťou, ale nerestou.

Ž. *Čo je miernosť a čo je jej úlohou?*

U. Miernosť je čnosť, ktorá kladie uzdu zmyselným rozkošiam a pôsobí, aby človek užíval takéto pôžitky v medziach daných rozumom.

Ž. *Aké sú neresti protikladné miernosti?*

U. Sú dve: nemiernosť a znečitlivenosť. Nemiernosť je, keď sa niekto príliš oddáva pôžitkom, a to v nadmernom jedení, pití a podobných, čo škodí aj duši aj telu. Znečitlivenosť znamená opačnú krajinosť, keď niekto natoľko uteká od každého pôžitku, že nechce prijať ani pokrm nutný pre zachovanie zdravia, aby neokúsil ani ten skromný pôžitok, ktorý sa prirodzene spája s primeraným jedlom. V každom prípade je medzi pospolitým ľudom väčšou nerestou nemiernosť ako znečitlivenosť. Preto nás všetci svätí vyzývajú na pôst a telesné odriekanie.

XIII. Sedem darov Ducha Svätého

ŽIAK. *Aké sú dary Ducha Svätého?*

UČITEĽ. Sú to tie, ktoré vymenúva prorok Izaiáš, teda dar *múdrosti, rozumu, rady, sily, poznania, nábožnosti a bázne Božej*.

Ž. *Akej veci slúžia tieto dary?*

U. Slúžia nato, aby sme nimi dosiahli dokonalosť kresťanského života, pretože majú povahu schodov, po ktorých vystupujeme zo stavu hriechu cez rozličné stupne až k vrcholu svätosti. Treba si ale všimnúť, že prorok pri výpočte týchto stupňov smeruje nadol, lebo hľadel, ako tie schody zostupujú z neba; my ich však obrátíme a budeme postupovať od najnižších stupňov, aby sme tak kráčali nahor a povzniesli sa zo zeme do neba. Preto berieme bázeň Božiu za *prvý stupeň*, na ktorý kladie hriešnik nohu vtedy, keď uváži, že má Všemohúceho Boha za nepriateľa. *Druhý stupeň* je nábožnosť; pretože kto sa bojí trestov hroziacich hriešnikom od Boha, ten začína byť nábožným a túži poslúchať Boha a slúžiť mu, a tak vo všetkom plniť jeho vôľu. *Tretí stupeň* je poznanie: veď ten, kto túži plniť Božiu vôľu, bude prosiť Boha o to, aby ho vyučil vo svojich svätých prikázaniach a zákonoch. A všetko to, čo je potrebné vedieť, Boh mu dá spoznať sčasti prostredníctvom kazateľov, sčasti skrze knihy a sčasti vnútorným vnuknutím. *Štvrtý stupeň* je sila (statočnosť); lebo kto pozná Božiu vôľu a podujíma sa slúžiť Bohu vo všetkom, tomu svet, telo a diabol kladú do cesty množstvo prekážok, a preto Boh dáva tento dar sily, aby sa ním zdolali všetky ťažkosti. *Piaty stupeň* je rada; pretože ak diabol svojou silou nie je schopný zvíťaziť nad človekom, obráti sa k podvodom a pod zdaním dobra nastraží spravodlivému človeku pád. Avšak Boh človeka neopustí, ale udelí mu dar rady, aby ním zvíťazil nad podvodmi nepriateľa. *Šiesty stupeň* je dar rozumu; lebo akonáhle je človek dostatočne skúsený v činnom živote a získal mnoho víťazstiev nad démonom, Boh ho priťahuje a pohýna k rozjímavému životu; a týmto darom rozumu pôsobí, aby pochopil a prenikol Božie tajomstvá. *Siedmy stupeň* je dar múdrosti, ktorá je doplnkom dokonalosti; pretože ten je múdry, kto pozná prvú príčinu a podľa nej smeruje a usporadúva všetky svoje skutky. To však nemôže konať ten, kto k daru rozumu nepripojí dokonalú lásku; veď ako rozumom poznáva prvú príčinu, tak láskou všetko usporadúva a pripravuje k poslednému cieľu. Napokon práve kvôli tomu, že múdrosť pripája cit k rozumu, nazýva sa múdrosťou, teda múdrou vedomosťou, ako učí sv. Bernard.

XIV. Osem blahoslavenstiev

ŽIAK. *Čo je to tých osem blahoslavenstiev, ktoré nás Spasiteľ naučil v Evanjeliu?*

UČITEĽ. Sú to ďalšie schody, po ktorých mierime k vrcholu dokonalosti, podobné tým schodom, ktoré sme zhotovili z darov Ducha Svätého. Totiž v siedmych vetách blahoslavenstiev sa nachádza sedem stupňov na dosiahnutie blaženosti. Avšak ôsma obsahuje znamenie, pomocou ktorého spoznáme, či človek po tých schodoch vystúpil alebo nie.

Ž. *Vysvetli mi stručne tieto schody.*

U. Kristus náš Pán v prvých troch stupňoch odstraňuje prekážky v dokonalosti, cez ktorú nadobúdame blaženosť. A tie prekážky sú obyčajne tri: túžba po majetku, cti a rozkošiach. Preto v *prvom* stupni Kristus nazýva blahoslavenými chudobných v duchu, teda tých, ktorí dobrovoľne pohrdajú svojím majetkom. V *druhom* nazýva blahoslavenými tichých, ktorí všetkým ustupujú a nikomu neodporujú, či už by utrhli urážky do tváre alebo za chrbtom. V *treťom* blahoslaví tých, čo plačú: ktorí nevyhľadávajú svetské radosti a rozkoše, ale hľadajú na to, aby konali pokánie a oplakali svoje hriechy. No a v ďalších dvoch stupňoch nás Pán učí dokonalosti v činnom živote, ktorá spočíva v naplnení všetkého toho, k čomu sme povinní z hľadiska spravodlivosti a lásky. Preto v *štvrtom* stupni blahoslaví tých, ktorí sú lační a smädní po spravodlivosti, a v *piatom* blahoslaví milosrdných. V posledných dvoch nás pozýva k dokonalosti rozjímavého života; a preto v *šiestom* blahoslaví tých, ktorí sú čistého srdca, lebo oni uvidia Boha, čiže na druhom svete skrze slávu, zatiaľ čo v tomto živote ho poznávajú cez milosť rozjímania. V *siedmom* blahoslaví mierumilovných, lebo ich budú volať Božími synmi; to znamená, že blahoslavení sú tí, ktorí k rozjímaniu pripájajú dokonalú lásku, a tak všetko smerujú k Bohu; a upokojac celé kráľovstvo svojej duše, stanú sa Božími synmi, podobní Otcovi, svätí a dokonalí. *Ôsma* veta neobsahuje nový stupeň dokonalosti, ako si správne všimol sv. Augustín,⁸¹ ale dáva nám jasné znamenie, na základe ktorého môžeme usúdiť, či sa človek priblížil dokonalosti. A týmto znamením je dobrovoľné znášanie nespravodlivých prenasledovaní; veď ako sa zlato skúša v peci, tak aj človek spravodlivý a dokonalý sa skúša protivenstvami.

XV. Sedem skutkov milosrdenstva telesného a sedem duchovného

ŽIAK. *Zostáva ešte vysvetliť mi skutky milosrdenstva, tak telesného, ako i duchovného.*

UČITEĽ. Skutkov telesného milosrdenstva je sedem a sú vymenované vo sv. Evanjeliu (Mt 25,35-36): *Hladných kŕmiť, smädných napájať, nahých odievať, pocestných prichyľovať, chorých navštevovať, väzňov potešovať* a siedmy skutok, teda *mŕtvych pochovávať*, nás učí svätý Tóbi a archanjel Rafael (Tob 12). Rovnaký počet je aj skutkov duchovného milosrdenstva, totiž: *Nevedomých vyučovať, pochybujúcim dobre radiť, zarmútených tešiť, blúdiacich napomínať, urážky odpúšťať, krivdu trpezlivo znášať a napokon modliť sa k Bohu za živých i mŕtvych.*

Ž. *Dá sa nájsť nejaká príčina, pre ktorú je človek ospravedlnený od povinnosti konať tieto skutky milosrdenstva?*

U. Ospravedlniť ho môžu tri dôvody. *Prvý* je, keď nemá náležité prostriedky. Preto v Evanjeliu nečítame, že by žobrák Lazár konal nejaký skutok telesného milosrdenstva, lebo skôr on si vyžadoval

⁸¹ De Sermone Domini in monte lib.1,c.3 [PL34/1234]

takmer všetky tieto skutky, a preto bol korunovaný kvôli trpezlivosti. Veď Boh tak ustanovil, aby bohatí dosiahli spásu skrze skutky milosrdenstva, avšak chudobní trpezlivosťou. A podobne tiež nie je povinný vyučovať iných alebo pomáhať radou ten, komu chýbajú vedomosti a plodná rozvážnosť. *Druhý dôvod* je, keď niekto slúži Bohu vo vyššom stave ako je stav činného života, a v ktorom nemá príležitosť pestovať skutky milosrdenstva – ako to vidieť na pustovníkoch, ktorí odlúčení na pustatine alebo vo svojich celách rozjímajú nad nebeskými vecami – takí teda nie sú povinní zanechávať svoje sväté zamestnanie, aby hľadali niekoho, komu by venovali skutky milosrdenstva. *Tretí dôvod* je vtedy, keď človek nenájde nikoho, kto by jeho milosrdenstvo zjavne potreboval; pretože iba tým je povinný vyjsť v ústrety, ktorým len iný môže pomôcť, no nemajú nikoho, kto by im chcel alebo mohol poslúžiť. Avšak je pravdou, že dokonalé milosrdenstvo nevyčkáva na čas povinnosti, ale je pohotové prísť na pomoc – najlepšie ako vie – a všetkým ktorým môže.

Ž. Zdá sa mi, že posledný skutok milosrdenstva, čiže modliť sa k Bohu za blížneho, môžu konať všetci.

U. To je pravda; veď aj takto pustovníci preukazujú skutky milosrdenstva: že prosia Boha, aby pomáhal svojou milosťou všetkým tým, ktorí ju potrebujú.

XVI. O nerestiach a hriechoch vo všeobecnosti

ŽIAK. Podobne, ako si ma poučil v čnostiach a dobrých skutkoch, aby som ich nadobudol, je už teraz čas poučiť ma, čo je nerest a hriech, aby som sa im mohol vyhnúť.

UČITEĽ. Hriech nie je nič iné, ako čin alebo zanedbanie vykonané dobrovoľne proti Božiemu zákonu; a uvidíš, že sú tri veci nutné na spáchanie hriechu. *Prvá je*, aby išlo o nejaký (vedomý) čin alebo zanedbanie; teda že niekto chce spôsobiť alebo vykonať niečo zakázané, alebo odmieta urobiť to, čo je prikázané. Čiže napríklad rúhanie je hriech-čin a neúčast' na omši je zanedbanie. *Druhá* nutná podmienka je, aby onen čin alebo zanedbanie bol proti Božiemu zákonu, pretože Boží zákon je všeobecným pravidlom dobrých skutkov, podobne ako stavebné umenie je pravidlom kamenára. A teda, ak sa kamenár neriadi predpismi umenia, potom nie je dobrým murárom, ani múr dobre nepostaví; a podobne ani človek, ak sa nepridržiava Božieho zákona, taký nežije dobre, ani nie je dobrým človekom. Avšak pod Božím zákonom nechápeme len ten zákon, ktorý On sám dal, ako napríklad Desatoro, ale aj ten, ktorý vyhlásili pápeži a iní cirkevní predstavení – či už duchovní, alebo svetskí – pretože všetci títo sú Božími služobníkmi a od neho dostali svoju právomoc. *Po tretie* sa vyžaduje, aby ten čin alebo zanedbanie bol dobrovoľný, lebo to, čo niekto koná bez súhlasu vôle, nie je hriechom, ako napríklad, keď niekto nadáva kým spí alebo je takým, čo ešte nedosiahol užívanie rozumu, alebo nevedel, že jeho slová sú rúhaním; v takom prípade človek nehreší, pretože chýbal súhlas vôle.

Ž. Pochopil som, čo je hriech; povedz mi teda, čo je nerest?

U. Nerest je zlovyk, zlý obyčaj hrešiť, nadobudnutý častejším hrešením. Z toho sa zrodí, že človek veľmi ľahko hreší, dokonca dosť bezstarostne a s veľkou radosťou. Hovoríme potom napríklad, že istý človek je rúhač alebo tlčhuba, ak má vo zvyku rúhať sa alebo tárať hlúposti. Takže rúhať sa je hriech, zatiaľ čo byť rúhačom je nerest; a v takom zmysle rozprávame aj o všetkých ostatných zlách.

Ž. Je hriech veľkým zlom?

U. Áno, a to najväčším, aké sa dá nájsť. Dokonca iba hriech sám je naskrze a vo vlastnom zmysle zlom a Bohu je odpornejší ako akákoľvek iná vec. A to sa dá odvodiť z toho, že Boh sa neštítal zatratiť

a vyhubiť to najvznešenejšie, čo stvoril, len aby potrestal hriech. Totiž, ak by mal panovník nejakú nádobu vysokej ceny, vyrobenú z najčistejšieho striebra alebo zlata, a v nej by sa našla páchnuca tekutina, ktorá by sa natoľko znechutila panovníkovi, že by rozkázal rozbiť onú nádobu a potopiť do hlbiny mora, potom by si iste povedal, že panovník tú tekutinu strašne nenávidí. A tak aj Boh vyrobil dve veľmi cenné nádoby: jednu zo striebra, ktorou je človek, druhú zo zlata – to je anjel. A keďže v obidvoch našiel zahŕňajúcu tekutinu hriechu, preto uvrhol a pohrúžil do hlbín pekla a neustálych trápení všetkých anjelov, ktorí zhrešili, a každý deň do toho istého miesta zatratenia uvrhuje tých ľudí, ktorí umierajú a odchádzajú odtiaľto v hriechoch. Napokon, kvôli hriechu kedysi potopou zaplavil svet a všetkých ľudí utopil, okrem Noema, ktorý zachoval spravodlivosť, a jeho rodiny.

Ž. *Aké druhy hriechov poznáme?*

U. Sú dva druhy: jeden sa volá hriech dedičný a druhý osobný. A ten sa ďalej delí dvojmo na smrteľný (ťažký) a všedný.

XVII. Dedičný hriech

ŽIAK. *Čo je dedičný hriech?*

UČITEĽ. Dedičný hriech je to, čo pri narodení zdedíme v priamej postupnosti od našich prarodičov. Treba si všimnúť, že keď Boh stvoril prvého muža a prvú ženu, ktorí sa volali Adam a Eva, udelil im sedem darov. *Najprv* milosť, skrze ktorú boli spravodlivými a Božími priateľmi, a taktiež jeho adoptívnymi deťmi. *Po druhé*, veľké poznanie, aby vedeli konať dobro a vyhýbať sa zlu. *Ako tretie* do nich vložil takú poslušnosť, aby telo vždy poslúchalo ducha a nestavalo nedovolené túžby proti rozumu. *Ako štvrté* dal veľkú pripravenosť a ľahkosť v konaní dobra a vyhýbaní sa zlu, takže predpísal iba jedno prikázanie, a to veľmi ľahké. *Po piate*, zabezpečil ich voči všetkým nepríjemnostiam a obavám, pretože zem sama od seba a bez obrábania poskytovala dostatok ovocia na šírenie ľudského života a nebolo ničoho, čo by človeku mohlo škodiť. *Po šieste*, stvoril ich nesmrteľných, takže by nikdy neboli museli zomrieť, ak by sa neboli poškvrnili hriechom. *Po siedme*, zamýšľal ich po istom čase preniesť do neba, života večného a slávneho, ktorý už požívali anjeli. No prvý muž a prvá žena boli zvedení diablom a nezachovali dané prikázanie, a tým zhrešili proti Bohu a stratili spomenutých sedem darov. A pretože Boh tie dary neudelil len im osobne, ale aj všetkým ich potomkom, stratili ich nielen oni sami, ale tiež v mene všetkých svojich potomkov, a urobili ich účastnými nielen svojho hriechu, ale aj všetkých nešťastí; a to tým spôsobom, že ak by oni neboli zhrešili, boli by sme účastní milosti a dobier, ktoré predtým vlastnili. Dedičný hriech je teda nepriateľstvo s Bohom a pozbavenie Božej milosti, s ktorým to nedostatkom sa my rodíme. Z toho pochádza nevedomosť, zlé sklony, ťažkosť v konaní dobra, ľahkosť v konaní zla, trápenie a námaha v zaobstaraní si životných potrieb, obavy a nebezpečenstvá, ktoré nás obkľúčujú, istota smrti tela a večná smrť v pekle, pokiaľ sa pred svojou smrťou neoslobodíme od hriechu a nenavrátíme k milosti.

Ž. *Čo je liekom proti dedičnému hriechu?*

U. Zmienil som to už vyššie: totiž tým liekom je Utrpenie a smrť nášho Pána Ježiša Krista. Lebo Boh chcel, aby za Adamov hriech zadosťučinil ten, kto je prostý hriechu, ba dokonca je Bohočlovekom a tým aj nekonečne milým Bohu, a kto ho poslúchol nie vo veci tak ľahkej, ako bolo prikázanie dané Adamovi, ale vo veci oveľa ťažšej, akou je najpotupnejšia smrť na kríži. A tento liek sa nám sprostredkúva cez svätý krst, ako bolo povedané vyššie. A hoci Boh nechcel hneď navrátiť všetkých sedem darov, chcel obnoviť aspoň ten najdôležitejší, ktorým je milosť, skrze ktorú sa stávame

spravodlivými, priateľmi a deťmi Božími a dedičmi nebeského kráľovstva. Ale aj ostatné dary sa nám na druhom svete vrátia s veľkým ziskom, ak si budeme dobre počínať v terajšom živote.

XVIII. Hriech smrteľný a všedný

ŽIAK. Vysvetlíš mi, čo je osobný hriech, a ako to, že jeden je smrteľný a iný všedný?

UČITEĽ. Osobný hriech je ten, ktorý páchame z vlastnej vôle, keď už sme dospeli k užívaniu rozumu; ako napríklad krádež, vražda, krivá prisaha a podobné veci proti Božiemu zákonu. A smrteľný hriech je ten, ktorý zbavuje Božej milosti, ktorá je životom duše; a zasluhuje večnú smrť v pekle. Všedným je ten, ktorý sa síce Bohu nepáči, ale nie natoľko, aby nás pripravil o jeho milosť, a zasluhuje si časný trest, no nie večný.

Ž. Ako rozpoznám hriech všedný a smrteľný?

U. Aby sme rozpoznali, či je hriech smrteľný alebo všedný, treba sa riadiť dvoma pravidlami. *Po prvé*, aby hriech bol proti láske k Bohu alebo blížnemu. *Po druhé*, aby vychádzal z plného súhlasu vôle. Takže ak jedno z toho chýba, nie je to hriech smrteľný, ale všedný. A vtedy sa hovorí, že hriech je proti láske, keď vo vážnej veci protirečí Božiemu zákonu, a to natoľko, aby urážka stačila na zničenie priateľstva. Ak sa ale pácha v ľahkej veci a nestačí na zničenie priateľstva, vtedy sa povie, nie že je proti láske, ale že je nie podľa lásky. A preto sa o prvom druhu hriechu hovorí, že je proti zákonu, lebo je proti láske, ktorá je cieľom zákona. A o druhom sa nehovorí, že je proti zákonu, ale že je nie podľa zákona, pretože nie je proti láske, avšak je nie podľa lásky. Vezmi si tento príklad: Ukradnúť veľký obnos peňazí je smrteľný hriech, lebo to je proti Božiemu zákonu, týka sa vážnej veci a podľa každého úsudku stačí na zničenie priateľstva, a teda je proti láske. Avšak ukradnúť pár halierov alebo korún, alebo podobne nepatrnú vec, nie je hriechom smrteľným, ale všedným, lebo sa týka ľahkej veci; a hoci nie je podľa lásky, predsa len nie je proti láske, pretože to nie je taká vec, ktorá by bola rozumným dôvodom na zničenie priateľstva. Ďalej podľa druhej podmienky hovoríme, že hriech má byť skutočne dobrovoľný. Ak je teda hriech proti zákonu a týka sa vážnej veci, a tiež je dokonale dobrovoľný, potom ide o hriech smrteľný. Ak by však nebol dokonale dobrovoľný, keby napríklad niekoho napadla akási myšlienka alebo náhla túžba kradnúť, zabiť alebo rúhať sa, a obrátil by k nej pozornosť – predtým, ako by pristúpil plný súhlas vôle – bol by to iba hriech všedný. Preto treba, aby človek na seba prísne dával pozor, a akonáhle si všimne zlú myšlienku alebo túžbu, hneď ju zahnal, predtým ako pristúpi súhlas vôle.

XIX. Sedem hlavných hriechov

ŽIAK. *Ďalej by som rád vedel, ktoré hriechy sú najprednejšie zo všetkých, aby som sa im mohol vyhnúť so všetkou usilovnosťou.*

UČITEĽ. Niektoré hriechy sú prednejšie preto, lebo sú akoby prameňmi a koreňmi mnohých iných; volajú sa hlavné a je ich sedem. Aj iné možno nazvať prednejšími, pretože ich veľmi ťažko možno odpustiť; volajú sa hriechy proti Duchu Svätému, a tých je šesť. A sú ešte iné, ktoré sú vskutku ohavné a proti všetkému rozumu, a preto sa volajú hriechmi volajúcimi do neba o pomstu; a tie sú štyri.

Ž. *Ktoré sú teda hlavné hriechy?*

U. Sú to tieto: Pýcha, alebo ako iní hovoria, márna sláva,⁸² lakomstvo, hýrivosť (smilstvo), závisť, obžerstvo, hnev a lenivosť.

Ž. *Prečo sa volajú hlavnými?*

U. Nevolať sa preto hlavnými (lat. capitalia = hrdelné, životunebezpečné, hlavné), že by boli smrteľné, lebo mnohé hriechy sú smrteľné a pritom nie sú hlavné, napríklad rúhanie, vražda; a je viacero hlavných, ktoré nie sú vždy smrteľné, napríklad obžerstvo, hnev, lenivosť. Teda volajú sa hlavnými, pretože sú hlavou mnohých ďalších, ktoré z nich vychádzajú ako vetvy z koreňa a potôčiky z prameňa.

Ž. *Čo je pýcha, aké hriechy z nej pochádzajú, a čo je liekom proti nej?*

U. Pýcha je hriech, vďaka ktorému si človek o sebe namýšľa viac, ako je skutočnosť; preto chce ostatných prevýšiť a nemôže zniesť vyššieho ani seberovného. Z pýchy pochádzajú tieto hriechy: chvastanie sa, márne honosenie sa, meranie sa s inými, a tiež rozbroje, neposlušnosť a ďalšie podobné. Liekom na ňu je venovať sa so všetkou usilovnosťou svätej pokore, teda aby človek priznal, že sám od seba nie je ničím a všetko čo máme je Božím darom; aby považoval iných sa lepších od seba a tak sa pokladal za najmenšieho, vnútorne sa všetkým podriaďoval a navonok ctil každého podľa jeho hodnosti. Tiež pomáha človeku si v prvom rade uvedomiť, že pýcha ho robí podobným diablovej a Bohu sa obzvlášť neľúbi. Preto je napísané: „*Boh pyšným odporuje, ale pokorným dáva milosť*“ (1 Pt 5,5; Jak 4,6); jedných zahanbuje, druhých povyšuje.

Ž. *Čo je lakomstvo, aké hriechy sa z neho rodia, a aký je na neho liek?*

U. Lakomstvo je nezriadená náklonnosť k bohatstvu a má tri podoby. *Prvú*, keď človek túži po majetku druhého a nie je spokojný so svojím. *Druhú*, keď si žiada mať viac než je potrebné, ale nadbytok nechce venovať chudobným, ako je jeho povinnosťou. *Tretiu*, keď veľmi miluje majetok, ktorý vlastní, aj keby nebol nadbytočný. A to sa dá spoznať z toho, že človek nie je ochotný stratiť svoj majetok ani v takom prípade, keď by to vyžadovala Božia česť. Preto sv. Pavol hovorí (Ef 5,5), že lakomstvo je modloslužbou, lebo lakomec dáva prednosť svojmu majetku pred Bohom a radšej je ochotný stratiť Boha ako svoj majetok. Z lakomstva vyvierajú mnohé hriechy, ako je: krádež, lúpež, podvod pri kúpe a predaji, krutosť voči chudobným a ďalšie podobné. Liekom na neho je cvičiť sa v čnosti dobročinnosti, považujúc sa v tomto živote za pútnikov a cudzincov, a preto vidieť osôh najmä v tomto: neobťažovať sa majetkom, ale rozdeľovať ho medzi spoločníkov na ceste, aby nám ho preniesli do nebeskej vlasti, a tak odbremenení nech tým svižnejšie dovŕšime našu cestu.

Ž. *Čo je hýrivosť, aké hriechy plodí, a čo je liekom proti nej?*

U. Hýrivosť je nezriadená túžba po rozkošiach a telesných pôžitkoch. Z nej vychádzajúce hriechy sú: zaslepenosť mysle, nerozvážnosť, nestálosť; ďalej cudzoložstvo, smilstvo, sprosté slová a všetka ostatná nečistota. Liekom je cvičiť sa v pôstoch, modlitbách, vyhýbať sa zlej spoločnosti; lebo práve

⁸² Gregor Veľký: *Moralium XXXI*, 45 [PL76/621]

tieto prostriedky nám boli dané na zachovanie mravnej čistoty. A predovšetkým nemáme sa sami na seba príliš spoliehať, ani na svoju čnosť, ani svätosť, ale čo najviac sa strániť nebezpečenstiev a strážiť si zmysly. Ved' si všimnime, že Samson bol najsilnejší, Dávid najsvätejší, Šalamún najmúdrejší; no boli zvedení touto nerestou a upadli do veľkej zaslepenosti mysle, predovšetkým Šalamún, ktorého vedľajšie ženy dovliekli k modloslužbe.

Ž. Čo je závisť, aké hriechy z nej pochádzajú, a aký je na ňu liek?

U. Závisť je hriech, kvôli ktorému sa človeku neľúbia dobrá blížneho, lebo sa mu zdá, že sa nimi umenšuje jeho vlastná veľkosť. Tu si treba všimnúť, že ak ti nie je po chuti napr. majetok blížneho kvôli tomu, že ho buď nie je hodný, alebo že ho zneužíva, potom to nie je hriech. Podobne, ak sa ti nepáči, že ti chýbajú tie vlastnosti, ktoré má iný, najmä čnosť, zbožnosť a podobné dobré, ani to nie je hriechom, ba nazýva sa to svätou a chvályhodnou závišťou. Ak však sa ti zdá, že iný má nejaké dobré, ktoré zatieňujú tvoju slávu, a praješ si, aby ich radšej nemal, aby ti nebol rovným ani ťa prevyšoval, vtedy ide o hriech závisť, z ktorého sa rodí mnoho ďalších hriechov, ako sú: prevrátená mienka, radosť z nešťastia iného, reptanie, znevažovanie, čiže keď závistník hľadá utŕhať na cti blížnemu; ba vedie to až k vykonaniu vraždy, ako to učinil Kain, ktorý zo závisť zabil brata, a tiež Židia, ktorí zo závisť prichystali Pánovi smrť. Liekom na závisť je pestovať lásku k blížnemu a dobre si uvedomiť, že závisť škodí viac závistníkovi ako jeho obeti. Závistník totiž trápi sám seba, vnútorne sa rozožiera, ale Boh často jeho obeť povýši v tej veci, v ktorej ju závistník túžil mať zrazenú a pokorenú. Tak vidíme diabla, že zo závisť pozbavil prvého človeka pozemského raja, Boh však využil túto príležitosť, poslal Krista na svet a jeho zásluhou daroval človeku raj nebeský. Patriarchu Jozefa jeho bratia predali zo závisť, ale Boh touto okolnosťou spôsobil, že Jozef sa stal pánom svojich bratov. Kráľ Šaul zo závisť prenasledoval Dávida, a preto Boh odňal kráľovstvo Šaulovi a preniesol ho na Dávida.

Ž. Čo je obžerstvo, aké hriechy plodí, a čo je liekom proti nemu?

U. Obžerstvo je nezriadená chuť do jedenia a pitia. Táto nezriadenosť spočíva v hojnejšom prijímaní jedla než je vhodné, alebo keď niekto vyhľadáva veľmi drahé jedlá, alebo požíva zakázané jedlá – napríklad mäso v piatok alebo sobotu –, alebo nedodržiava stanovenú hodinu jedla, najmä v dňoch pôstu, alebo napokon keď niekto je príliš dychtivo a nenásytne. Z obžerstva sa rodia tieto hriechy: zatemnenosť mysle, márna radosť, mnohovravnosť; a často obžerstvo vedie tiež k hýrivosti, ktorá so sebou prináša aj všetky svoje dcéry. Liekom je dbať na miernosť a zdržanlivosť, ktoré sú pre dušu aj telo nemenej užitočné. A najmä treba dobre uvážiť, že pôžitok z obžerstva je veľmi krátky, a dosť často po sebe zanecháva žalúdočné ťažkosti a bolesť hlavy.

Ž. Čo je hnev, aké hriechy sa z neho rodia, a aký je na neho liek?

U. Hnev je nezriadená túžba po pomste. Ale treba si všimnúť, že umiernený hnev je dobrý, ak je správne nasmerovaný. Preto za v žalme hovorí (Ž 4,5): „*Hneváte sa, ale nehrešte.*“ Svätý Bazil hovorí,⁸³ že hnev sa podobá psovi; ten je dobrý, keď útočí na nepriateľov, ale nie vtedy, keď uhryzne priateľov. Nezriadenosť hnevu sa prejavuje troma spôsobmi: *Prvým*, keď sa niekto chce pomstiť na takom, kto si trest nezaslúžil, ani sa nedopustil urážky. *Druhým*, keď sa niekto chce pomstiť na vlastnú päsť; pretože pomsta a trestanie zločincov náleží iba predstaveným, akými sú vládcovia a úradníci. A keďže najvyšším vládcom je Boh, preto sa hovorí, že hlavne jemu patrí vykonať pomstu (Rim 12,19). *Tretí* je, keď niekto chystá pomstu z nenávisti a nie zo snahy po spravodlivosti, prekračujúc mieru aj iné náležitosti. Z nezriadeného hnevu sa rodia tieto hriechy: zvady, nespravodlivé slová, bitky, robenie napriek, akoby človek potratil rozum; pretože nezriadený hnev je veľmi podobný šialenstvu. Liekom

⁸³ Bazil: Homilia 10 adversus iratos 1 [PG31/354]

je cvičiť sa v čnosti vlídnosti a trpezlivosti, všímajúc si príkladov svätých aj samotného Krista, ktorí znášaním a trpezivosťou preslávné zvíťazili nad takýmito nerestami, čo neplatí o svetských ľuďoch, keď sa vyhrážajú krutou pomstou na svojich nepriateľoch.

Ž. Čo je lenivosť (lat. acedia), aké hriechy spôsobuje, a čo je liekom proti nej?

U. Slovo ἀκηδία je grécke a znamená omrzenosť alebo nechúť; a vtedy je hlavným hriechom, keď sa niekomu nechce konať dobré skutky, naplňa ho to nechúťou a nepáči sa mu, že je povinný zachovávať Božie prikázania a kráčať po ceste čností. Lenivosťou sa množia tieto hriechy: pohrdanie prikázaniami, oddávanie sa napospas nerestiam, vzdanie sa nádeje na konanie dobra, zlosť a odpor voči takým ľuďom, ktorí ho vyzývajú k zanechaniu hriechu a k úsiliu o dobrý život. Liekom je byť činným, zaoberať sa dobrými knihami a uvažovať o veľkej odmene, ktorú Boh sľúbil raz dať usilovným zachovávateľom jeho prikázaní, a tiež o večnom a neznesiteľnom treste, ktorý prichystal ľahostajným.

XX. Hriechy proti Duchu Svätému

ŽIAK. Aké sú hriechy proti Duchu Svätému a koľko ich je?

UČITEĽ. Je ich šesť, a to: strata nádeje na spásu (zúfalstvo), očakávanie dosiahnutia spásy bez zásluh, odporovanie poznej pravde, závidenie milosti danej inému, zatvrdelosť v hriechoch a konečná nekajúcnosť.

Ž. Prečo sa volajú hriechmi proti Duchu Svätému?

U. Pretože sa páchajú z čistej zloby, najmä tretí, ktorý je vo vlastnom zmysle najviac zo všetkých hriechom proti Duchu Svätému; čiže keď niekto po spoznaní pravdy predsa chce tvrdohlavo podržať a schvaľovať nepravdu. A hriechy vykonané zo zloby sa preto volajú hriechmi proti Duchu Svätému, lebo Duchu Svätému sa pripisuje dobrota, ktorej opakom je práve zloba. Je to tak, ako keď hriech z nevedomosti sa nazýva hriechom proti Synovi, ktorému sa prisudzuje múdrosť, a hriech zo slabosti sa nazýva proti Otcovi – tomu, ktorému prináleží moc.

Ž. Čo je týmto hriechom vlastné?

U. Majú spoločné to, že sa neodpúšťajú ani v tomto veku, ani v budúcom, ako učil v Evanjeliu náš Spasiteľ (Mt 12,32). A to sa má rozumieť tak, že sa len veľmi ťažko odpúšťajú; lebo je zriedkavé a namáhavé, aby nimi obťažení ľudia vôbec došli k pravému pokániu. Podobne hovoríme o určitej chorobe, že je neliečiteľná: síce tým nechceme povedať, že žiadnym spôsobom nemôže dôjsť k vyliečeniu, predsa však k nemu dochádza zriedka; ba zvyčajne k vyliečeniu nedochádza.

XXI. Do neba volajúce hriechy

ŽIAK. Koľko je hriechov volajúcich do neba, a akých?

UČITEĽ. Sú štyri, a to: svojvoľná vražda (Gn 4,10); telesný hriech proti prírode, zvyčajne nazývaný sodomia (Gn 18,20); utláčanie chudobných, najmä sirôt a vdov (Ex 22,23); zadržanie povinnej mzdy robotníkovi (Jak 5,4).

Ž. Prečo sa hovorí, že volajú do neba?

U. Preto, lebo nespravodlivosť týchto hriechov je natoľko zjavná, že žiadnym spôsobom ich nemožno prikryť alebo schovať.

XXII. O štyroch posledných veciach

ŽIAK. *Daj ešte nejaké všeobecné poučenie na unikanie hriechu.*

UČITEĽ. Sirachovec hovorí (Sir 7,40): „*Maj na mysli svoj koniec a nikdy nezhrešíš.*“ Týmto koncom sú štyri posledné veci: smrť, všeobecný súd, peklo a nebeská sláva.

Ž. *Prečo sa tie štyri veci volajú poslednými?*

U. Pretože smrť je koncom života a krajnosťou všetkého, čo sa nám môže prihodiť na tomto svete. Onen všeobecný súd je posledným súdom zo všetkých, ktoré budú zavedené, a proti ktorému sa už nebude možné odvolať. Peklo je konečné zlo, ktoré pripadne hriešnikom, a v ktorom zostanú navždy a bez akejkoľvek úľavy. Nebeská sláva je napokon konečné dobro pridelené dobrým, ktoré už nikdy nestratia.

Ž. *Teraz povedz, o čom je vhodné uvažovať v súvislosti s týmito štyrmi poslednými vecami, aby som sa vyhýbal hriechu, kedykoľvek si na nich spomeniem, ako o tom hovorí tebou spomínaný mudrc.*

U. O smrti prichádzajú do úvahy tieto štyri body: *Po prvé*, že smrť je najistejšia a nikto jej nemôže ujsť. *Po druhé*, že hodina smrti je neistá a mnohí umierajú vtedy, keď to najmenej čakajú. *Po tretie*, že smrťou sa na tomto svete všetko končí a rúca, a až vtedy sa poznáva márnosť sveta. *Po štvrté*, že v hodine smrti sa každý človek trápi tým, čo zlé vykonal a čo dobré zameškal. Čiže je veľkou hlúposťou, aby človek robil to, čo ho potom bude mrziť.

O poslednom súde sú tieto body: *Prvý*, že tento súd rozhodne podľa najzávažnejších vecí, teda: najväčšieho dobra a najväčšieho zla. *Druhý* o najvyššom sudcovi, ktorý všetko vie a nikto mu nemôže odporovať. *Tretí*, že bude v prítomnosti celého sveta, z čoho sa žiaden smrteľník nebude môcť vykrútiť. *Štvrtý*, že nebude ani najmensej nádeje ujsť onomu poslednému rozsudku a vykonaniu Božej spravodlivosti.

O pekle prichádza na myseľ, že je široké, dlhé, vysoké a hlboké: široké v tom, že bude zahŕňať všetky možné predstaviteľné tresty; dlhé v tom, že všetko to budú večné tresty; vysoké, že ich trpkosť bude najvyššieho stupňa; hlboké, že to budú čisté tresty bez akéhokoľvek druhu primiešanej útechy.

O nebeskej sláve treba obdobne uvážiť, že bude mohutná a široká, a že bude zahŕňať všetko predstaviteľné dobro; ba viac ako dokážeme obsiahnuť svojimi predstavami alebo túžbou. Dlhá, pretože všetky tieto dobrá budú večné. Vysoká, lebo všetko sú to dobrá najvyššie a takisto najvznešenejšie. Hlboká, pretože sú to dobrá pravé a čisté, nenarušené žiadnou prímiesou zla. Pritom si navyše treba všimnúť, že dobrá tohto sveta nemajú žiadnu z uvedených štyroch vlastností, nakoľko sú krátke, nepatrné, vždy poznačené bolesťami a úzkosťou. Ale naopak, aj cieľ tohto sveta je málo, sú krátke, nepatrné a vždy preniknuté akousi útechou. Takže môžeš odvodiť, že naozaj stratili svoj rozum a úsudok všetci tí, ktorí z lásky k tomuto životu alebo zo strachu pred prítomnými protivenstvami budú tratia budúce dobrá, alebo sa rútia do budúcich cieľ.

KONIEC

Obsah

I. Čo je kresťanská náuka a aké sú jej najdôležitejšie časti?.....	2
II. Vysvetlenie znamenia Najsvätejšieho Kríža	2
III. Vyznanie viery, čiže 12 článkov	4
IV. Vysvetlenie Modlitby Pána (Otče náš)	17
V. Modlitba Zdravas' Mária (Anjelské pozdravenie).....	23
VI. Vysvetlenie Desatora, čiže desiatich Božích prikázaní	25
VII. Vysvetlenie Cirkevných prikázaní	38
VIII. Vysvetlenie Evanjeliových rád	39
IX. Vysvetlenie sviatostí svätej Cirkvi	40
X. O čnostiach vo všeobecnosti	50
XI. Teologické čnosti.....	50
XII. Základné čnosti.....	52
XIII. Sedem darov Ducha Svätého	53
XIV. Osem blahoslavenstiev	54
XV. Sedem skutkov milosrdenstva telesného a sedem duchovného	54
XVI. O nerestiach a hriechoch vo všeobecnosti	55
XVII. Dedičný hriech.....	56
XVIII. Hriech smrteľný a všedný	57
XIX. Sedem hlavných hriechov	58
XX. Hriechy proti Duchu Svätému.....	60
XXI. Do neba volajúce hriechy	60
XXII. O štyroch posledných veciach	61